

Vladimir Ilić Miroslav Keveždi

TEMERIN

sadašnjost
ili budućnost
Vojvodine

Vajdaság
jelene vagy
jövője

the present
or the future
of Vojvodina

„Grobari” - tabla na ulasku u Temerin

„Grobari” (sírásók) – helységnevtábla Temerin bejáratánál

„Grobari” (Gravediggers) –Temerin entrance road sign

„Mađare pod led”, Temerin, 6. januar 2012.

„Jég alá a magyarokat”, Temerin 2012. január 6.

„Hungarians under ice”, Temerin, January 6th, 2012.

SADRŽAJ / TARTALOM / CONTENT:

O istraživanju	4
Uvodna reč	5
Opština Temerin	6
Spisak incidenata, stavovi o njima, predlozi za njihovo rešavanje.....	7
Spremnost građana Temerina da govore o incidentima.....	9
Temerin i Novi Sad, (ne)diskriminacija, stavovi o rešavanju problema incidenata.....	12
Osećanje nacionalne ugroženosti kao kontekst u kojem se dešavaju incidenti.....	14
Reakcije na incidente	15
Civilne straže	20
Zaključak.....	22
Appendix: Metodološke napomene i terenska iskustva.....	24
A kutatás összefoglalója.....	26
Előszó.....	27
Temerin község	28
Az incidensek jegyzéke, álláspontok, megoldási javaslatok.....	29
Mennyire hajlandóak Temerin polgárai beszélni az incidensekről.....	31
Temerin és Újvidék, (nem) hátrányos megkülönböztetés, álláspontok az incidensek problémájának megoldásáról.....	34
A nemzeti veszélyeztetettség érzésének összefüggése az incidensekkel.....	37
Reakciók az incidensekre.....	40
Polgárórség.....	42
Következtetés.....	45
Függelék: Metodológiai megjegyzések és a terepi tapasztalat.....	47
Research summary.....	49
Introduction.....	50
Temerin municipality.....	52
List of incidents, opinions, proposed solutions	53
The readiness of the people in Temerin to talk about the incidents.....	56
Temerin and Novi Sad, (non)discrimination, opinions on solving the problem of incidents	58
The feeling of national jeopardy as the context for the incidents	61
Reactions to the incidents	64
Civil watch	67
Conclusion	69
Appendix: Methodological references and field based experiences.....	71

O ISTRAŽIVANJU:

Predmet istraživanja, koje je Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) uz podršku Fonda za otvoreno društvo i u partnerstvu sa Skupštinom AP Vojvodine sproveo tokom aprila 2012, bilo je stanje međunacionalnih odnosa u opštini Temerin. Ovu opštinu u južnoj Bačkoj (28.000 stanovnika) karakterišu delikatni odnosi između apsolutne srpske etničke većine i brojne mađarske manjine, koji su tokom poslednje decenije često kulminirali u gotovo kontinuiranim međuetničkim incidentima. Smešten na krajnjem obodu relativno homogenog mađarskog etničkog korpusa, a u neposrednoj blizini Novog Sada, prestonice Šešeljeve „Velike Srbije“ i desno radikalizovane srpske omladine, izložen velikim migracionim turbulencijama tokom više od dva stoleća, Temerin je svojevrsni lakmus za prošle, sadašnje i buduće etničke sukobe u Vojvodini. Poslednji veći migracioni talas izazvan ratovima u Hrvatskoj i Bosni rezultirao je znatnim povećanjem udela srpskog stanovništva i oštrom podvojenosti između srpske i mađarske zajednice, pre svega među mladima.

Snažan talas međuetničkih incidenata (fizički napadi, verbalni napadi i pretnje, grafiti, nacionalistički plakati, oskvrnuća i uništavanja crkvene imovine, spomenika i grobalja, uništavanje privatne svojine) zabeležen je u periodu 2003-2005, da bi gotovo u kontinuitetu incidenti opstajali i tokom perioda 2008-2012.

Kada opisuju vinovnike i uzroke incidenata, ispitivani građani Temerina uglavnom navode zloupotrebu alkohola i narkotika na mestima gde se okupljaju mladi; nacionalizam se u odgovorima često ignoriše. To je još jedna potvrda da je etnički nacionalizam u Srbiji politički „normalizovan“, a na ravni svakodnevnog iskustva običnih građana je do te mere prožeo socijalni život da je postao neprimetan. Ono što ispitanici iz oba etnička korpusa zapažaju jeste delovanje ekstremističkih grupa (Obraz, Pokret 64 županije, Nacionalni stroj) u lokalnoj zajednici. U percepciji građana ne postoji jasna povezanost ovih desnih nasilnih ekstremista sa političkim strankama većinske ili manjinske grupe.

Stanje međunacionalnih odnosa u Temerinu sagovornici srpske nacionalnosti vide kao bolje nego njihovi pandani mađarske nacionalnosti: 39% ispitanih Srba i 52% ispitanih Mađara označava odnose između većine i manjine kao teške i napete.

S druge strane, etnički Srbi iz temerinske opštine su mnogo veći pesimisti u pogledu budućnosti svoje nacije u Vojvodini u poređenju sa komšijama mađarske nacionalnosti. Samo 13% ispitanih Mađara ocenjuje perspektive svoje nacije kao loše, dok je taj procenat kod ispitanih Srba daleko veći: 35%. Osećanje nacionalne ugroženosti (u lokalnom ili širem/regionalnom okviru), bilo ono osnovano ili ne, ima za posledice, s jedne strane, očitu neiskrenost mnogih ispitanih Mađara, i s druge strane, veoma raširen šovinizam kod ispitanih Srba. To jasno ilustruje jedan od ključnih rezultata istraživanja: 47% sagovornika srpske nacionalnosti smatra da pripadnici manjina već imaju suviše prava, a samo 18% ispitanih Mađara zagovara posebna manjinska prava.

Reakcije državnih, pokrajinskih i lokalnih organa vlasti i civilnih činioaca na temerinske incidente su veoma različite. Tužilaštvo reaguje sporo i sa najblažim kvalifikacijama krivičnih dela, policija deluje znatno efikasnije, i proaktivno i sankcionišuće. Pokrajinski organi vlasti su u najvećoj meri svesni delikatnosti sredine i međuetničkih tenzija. U koordinaciji s njima, lokalni i civilni činioци nastoje da nešto urade pre svega na prevazilaženju etničke distance među mladima.

Problem Temerina je možda najlakše razumeti u uporednom okviru kao problem desnog srpskog šovinističkog ekstremizma, koji buja u novosadskim prigradskim naseljima. Kada bi u Veterniku ili u Futogu (visoko šovinizirana prigradska naselja Novog Sada) u većem broju živeli pripadnici nacionalnih manjina, u njima bi se dešavali incidenti karakteristični za Temerin.

Snežana Ilić

UVODNA REČ

Srbija i Beograd skoro da ne znaju za višegodišnje temerinske etničke tenzije i incidente. O njima pišu vojvođanski listovi *Dnevnik* i *Magyar Szó*, o njima se obaveštava na Radio-televiziji Vojvodine, njima se bave i neki specijalizovani portali u Srbiji i Mađarskoj. Na ove incidente reaguju vlasti, pa i međunarodni faktori i organizacije. Javnost Srbije, skoncentrisana na preraspodelu sve oskudnijih resursa, zanemaruje ovaj endemski problem.

Opština Temerin posebno je privukla pažnju međunarodnih organizacija zbog incidenata tokom marta 2004, kada se talas etničkog nasilja preneo sa Kosova u Vojvodinu. Državi je tada bilo potrebno skoro dve godine da se pokrene. Na nju su tokom 2004. i 2005. godine izvršeni brojni pritisci Saveta Evrope i OEBS, tako da je posle ovih intervencija Vlada tadašnje Državne zajednice Srbije i Crne Gore, 2. novembra 2005. godine, formirala posebnu komisiju za suzbijanje etničkih incidenata u Vojvodini. Usledio je efikasniji rad prvo policije, potom tužilaštava, a napokon i sudova, što je u toku od nekoliko godina dovelo do značajnog opadanja broja etničkih incidenata i u samom Temerinu i u celoj Vojvodini.¹

Poslednjih meseci Temerin je ponovo preplavljen etničkim sukobima. Iskustvo daje povoda za bojazan da je ovo mesto, s obzirom na specifičnosti sredine, kontinuirano izloženo talasima periodičnog nasilja na nacionalnoj osnovi.

Jesen 2011. godine donela je novu seriju incidenata u Temerinu. Oni su uključivali brojne fizičke sukobe između mladića srpske i mađarske nacionalnosti (pri čemu su po prvi put i mladi Mađari bili napadači, a ne samo napadani), uz demoliranje niza objekata. Policija i drugi nadležni državni i pokrajinski organi reagovali su brže i aktivnije nego ranije.

Tokom januara 2012, došlo je do novih incidenata na nacionalnoj osnovi, fizičkog nasilja i ispisivanje grafita sa porukama mržnje i netrpeljivosti.

U decembru 2011. takođe su bili prisutni incidenti gde je policija brzo otkrila napadače, što deluje ohrabrujuće. Zabrinjava što su oni procesuirani prekr-

šajno i osuđeni na po 25 dana zatvora. Postoji osnovana bojazan da Više tužilaštvo u Novom Sadu, kao ni u nekim ranijim slučajevima koji su se dešavali u periodu naraslog broja etničkih incidenata u Vojvodini 2003-2005, neće reagovati po službenoj dužnosti primenjujući član 317 Krivičnog zakonika koji se odnosi na izazivanje i raspirivanje nacionalne, verske i rasne mržnje i netrpeljivosti.

Dodatni izazov u ovom trenutku predstavlja i promena spoljne politike matične države koja se ogleda u pojačanoj pažnji Mađarske prema dijaspori. Ovo za posledicu ima radikalizaciju stavova nekih političkih aktera vojvođanskih Mađara. Na primer, predstavnik Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine Ferenc Žoldoš (Zsoldos) je 13. januara 2012. godine u dnevnom listu *Magyar Szó* izjavio „da više stotina nevladinih organizacija podržava politiku Vlade Mađarske ‘za izgradnju nacije’, a predstavnik Foruma veća civilne saradnje Laslo Čizmadi (Csizmadia László) se ističe u zagovaranju ‘suvereniteta mađarskog naroda’“.

Srpska fašistička organizacija *Obraz* veoma je uticajna u Temerinu. S druge strane, mogu se videti fotografije lokalnih mađarskih mladića u uniformi fašističkih ‘strelastih krstova’ (‘njilašija’).

Temerin je svojevrсни lakmus za stanje međunacionalnih odnosa u Vojvodini. Kada su ovi odnosi stabilni u opštini Temerin, oni su manje ili više stabilni, pa čak i dobri, u celoj Vojvodini. Kada u Temerinu ima incidenata, ne znači nužno da će se oni proširiti na druge višenacionalne sredine. Rizik, međutim, uvek postoji, posebno ukoliko se ima u vidu mogućnost preliivanja potencijalnih talasa nasilja sa različitih strana i udaljenosti, iz Novog Sada, sa Kosova i Metohije, pa i iz Mađarske.

Ova studija posvećena je ispitivanju specifičnosti problema etničkih incidenata u opštini Temerin. Osnov njenog nastanka jeste petnaestogodišnji rad Centra za razvoj civilnog društva (CRCD) na poboljšavanju međunacionalnih odnosa i ostvarivanju prava manjina u Srbiji.

Maj 2012.

¹ CRCD je o ovome izveštavao u svojim periodičnim publikacijama: http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&dir=DESC&order=date&limit=20&limitstart=20

OPŠTINA TEMERIN

Temerin je ključ za međunacionalne odnose u Vojvodini, svojevrsni lakmus za stanje međunacionalnih odnosa na širem području.

Za delikatnu i sasvim specifičnu ulogu opštine Temerin kao najvažnijeg lakmusa prošlih, aktuelnih i mogućih etničkih sukoba u Vojvodini, važna su dva momenta:

1. Temerin se nalazi na krajnjem jugu relativno homogenog mađarskog etničkog korpusa koji se kontinuirano proteže u bačkom Potisju od opštine Kanjiža (sa sadašnjim udelom od 90% mađarskog stanovništva), preko opština Senta (82% Mađara u stanovništvu), Ada (70%) i Bečej (49%) do Temerina (29,5%); ovo kod mađarskog stanovništva u Temerinu stvara svojevrsni „krajiški“, „graničarski“ položaj, i s njim povezan borbeni mentalitet.

Ova okolnost, kao i blizina Novog Sada, rasadnika srpskog šovinizma i centra virtuelne „Velike Srbije“, oblikuje i kod srpskog stanovništva, pogotovo mlađeg, isti takav graničarski, borbeni mentalitet, inače nekarakterističan za Vojvodinu. Devedesetih godina opština Temerin je, uz opštine Zemun i Mali Zvornik, bila jedina opština u Srbiji pod potpunom vlašću krajnje desne Srpske radikalne stranke. S obzirom na veliki udeo mađarskog stanovništva, to znači da su skoro svi punoletni etnički Srbi tada glasali za radikale.²

2. Seobe i kolonizacije su u velikom delu uticale na izmenu etničke strukture stanovništva Temerina. Pre turskog osvajanja (16. vek) Temerin je bio mađarsko selo. Srbi su činili ogromnu većinu stanovnika u vreme turske vladavine (od oko 1530. do 1699.). Mađari su u Temerin počeli ponovo da se naseljavaju oko 1770. i 1780. Srbi su sa 1.610 stanovnika i 210 porodica 1800. godine napustili selo i osnovali novo naselje oko

20 kilometara istočno od Temerina (Đurđevo). Razlog za ovo preseljenje je bilo odbijanje njihovog zahteva da se mesto pripoji Šajkaškom vojnom distriktu u kojem su Srbi služili kao slobodni seljaci – vojnici, bez feudalnih obaveza prema mađarskom plemstvu. To je ostavilo Temerin bez Srba sve do 1920. godine. Po dosta tendencioznom (austro)-ugarškom popisu stanovništva iz 1910. u Temerinu su živeli praktično samo Mađari.

Početkom 1920-tih godina izvršena je kolonizacija da bi se povećao udeo slovenskog življa u odnosu na mađarsko: osnovana su na praznom prostoru dva naselja – prvo je Staro Đurđevo (koje je sada jedna od četiri mesne zajednice u opštini Temerin), koje se u narodu zove Kolonija (zapadni deo mesta Temerin, odvojen od centralnog i istočnog dela železničkom prugom). Drugo etnički homogeno srpsko kolonističko naselje koje je osnovano bilo je selo Sirig. U selu Bački Jarak živelo je skoro isključivo etnički nemačko stanovništvo, koje je 1944. logorisano, i potom proterano, a u njihove kuće su naseljeni etnički Srbi iz Bosne i Hercegovine.

Ratovi za jugoslovensko nasleđe 1990-tih ponovo su bitno promenili nacionalnu strukturu opštine Temerin: u ovu malu opštinu došlo je preko 9.000 izbeglica, u kojoj je njih oko 5.000 ostalo i da živi kod svojih rođaka i prijatelja. Oni nisu nastavili sa migratornim kretanjima zbog blizine Novog Sada i mogućnosti zarađivanja u ovom velikom gradu udaljenom od Temerina 20 km, a od Bačkog Jarka 12 km.³

Ove promene su dovele do znatnog povećanja broja stanovnika, odnosno udela srpskog stanovništva u ukupnoj populaciji. Danas u opštini Temerin živi oko 28.000 stanovnika⁴, od kojih Srbi po popisu iz 2002. godine čine oko 64%, a Mađari oko 30% (u apsolutnim ciframa broj Srba je 18.155, Mađara 8.341)

² Više podataka o opštini Temerin i o njenim mesnim zajednicama može se dobiti na zvaničnim sajtovima: www.temerin.rs, www.backijarak.info, www.starodjurdevo.com, www.temerinski.info

³ Između Temerina i Novog Sada postoji gradski linijski prevoz tako da mnogi stanovnici koji se ne bave poljoprivredom rade u Novom Sadu.

⁴ http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

U etničkoj strukturi samog mesta Temerin prevlađuju Srbi sa 50% i Mađari sa 43% udela u stanovništvu (u apsolutnim ciframa broj Srba 9.660, Mađara 8.187).

Školska mreža opštine Temerin obuhvata predškolsku ustanovu, četiri osnovne škole i srednju školu „Lukijan Mušicki“ sa nastavom na srpskom i mađarskom jeziku. U dve od četiri osnovne škole drži se nastava na mađarskom jeziku.⁵ Lokalni radio emituje program dvojezično, a postoje lokalne novine *Dijalog* na srpskom i *Temerini Újság* na mađarskom jeziku.

Spisak incidenata, stavovi o njima, predlozi za njihovo rešavanje

Incidenti u Temerinu određeni su i opštim vojvođanskim prilikama i specifičnim okolnostima.⁶ Kolebanje njihovog broja uslovljeno je i okolnostima iz šireg konteksta: talasi nasilja prema manjinama u Vojvodini, Beogradu i centralnoj Srbiji, povezani sa progonom srpskog življa sa Kosova 17. marta 2004. i sa proglašenjem nezavisnosti Kosova 21. februara 2008. nisu mogli da ostave Temerin nezahvaćenim. S druge strane, neki činioци pokazuju dublje trajanje: broj incidenata u Temerinu, kao i u celoj Vojvodini, porastao je već 2003, pre nasilnih kosovskih događaja.⁷ Neke druge godine, poput 2007, bile su neobično mirne. Bilo bi jednostrano objašnjavati ovo smirivanje situacije izricanjem četiri bezuslovne i jedanaest uslovnih zatvorskih kazni vođama i pripadnicima nacističke organizacije

Nacionalni stroj novembra 2006. S druge strane, iskustvo iz drugih sredina pokazuje da primena legalnih represivnih mera znatno utiče na smanjenje broja incidenata.⁸

Prema kazivanju meštana Temerina, incidenti su počeli početkom devedesetih: „Niko ne kaže da incidenti na nacionalnoj osnovi pre nisu postojali, ali je tadašnja vlast znala to da kontroliše. Policija je to rešavala. Međutim, došle su 90' i sve se promenilo. Pre 90' nisu postojali klubovi gde su išli samo Mađari ili samo Srbi. Sve je bilo zajedničko. Postojalo je jedno društvo. Došle su 90' i sve se promenilo. 91' je bilo 12.000 Mađara, 92' 8.300. Napustili su, otišli u Mađarsku, i dalje. Tu se struktura promenila. 90' je bilo pola-pola. Onda su došle izbeglice. Do 96' je u Temerin došlo 10.000 izbeglica. 6.000 i dalje živi ovde. Ne tvrdim da svako pravi nekakav problem, većina prihvata različitost. Ali kada su Mađari postali manjina...“

U razdoblju naglog porasta broja etničkih incidenata (2003-2004) prema izveštaju Odbora za međunacionalne odnose Skupštine Vojvodine na teritoriji Vojvodine zabeleženo je 178 interetničkih incidenata. Od toga 82 na štetu Mađara, 19 na štetu Hrvata, 15 na štetu Srba, 14 na štetu Albanaca. Žrtve su, takođe, u 12 slučajeva bile Romi, u 7 slučajeva Jevreji, u 6 slučajeva Slovaci, u 3 slučajeva Rusini i u 2 slučajeva Aškalijske. Odbor za međunacionalne odnose razlikovao je šest tipova incidenata u ove dve godine: grafite (2003:4 slučaja, 2004:35), nacionalističke plakate

⁵ <http://www.temerin.rs/obrazovanje.aspx>

⁶ Podaci su sačinjeni na osnovu pregleda sajtova Radiotelevizije Vojvodine – RTV, organizacija Argus, Hungarian Human Rights Foundation, Obraz, Centar za ljudska prava – Srbobran, Centar za razvoj civilnog društva, portala VajMa, sajtova pokrajinskih organa uprave i Skupštine AP Vojvodine, sajtova samouprave i ustanova iz Temerina, štampanih izdanja listova *Dnevnik*, *Magyar Szó* i *Novosti*, kao i na osnovu razgovora na terenu.

⁷ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=16&Itemid=60

⁸ Etnički Srbi iz sela Susek iz opštine Beočin svake godine su tukli svoje slovačke komšije iz sela Lug. Prebijanja Slovaka su naglo prestala posle izricanja prve zatvorske kazne prekršiocu.

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

(2003:4, 2004: nijedan); oskrvuća i uništavanja crkvene imovine, spomenika i grobalja (2003:12, 2004:30); uništavanje privatne svojine (2003:7, 2004:17); verbalne napade i pretnje (2003:12, 2004:50) i jedan slučaj rasne diskriminacije 2003. godine.

S druge strane, prema podacima dobijenim od funkcionera mađarskih političkih stranaka, u toku 2004. i 2005. godine bilo je oko 600 incidenata usmerenih protiv nacionalnih manjina u Vojvodini.

U svakom slučaju, posle formiranja Komisije Državne zajednice Srbija i Crna Gora za suzbijanje incidenata novembra 2005, do čega je došlo posle pritiska međunarodnih organizacija, a pre svega Saveta Evrope, broj incidenata je naglo opao.

Ostaje pitanje „tamne brojke“ incidenata, odnosno njihovog stvarnog broja, pošto mnogi od njih nisu prijavljeni. Prema rečima jednog informanta iz Temerina: „...i onda su se ti incidenti, međusobne tuče, povukli sve do početka 2006. godine. Na primer, tu govorimo o tučama koje su se dešavale redovno vikendima. I od tih tuča, ja mislim da ni 10% ne da nije rasvetljeno, nego ni javnost nije bila obaveštena o tome. Ja mislim da ni Ministarstvo unutrašnjih poslova nema tačne podatke šta se tačno dogodilo, jer mnogi nisu to prijavljivali“.

Šta se dešavalo do ovog razdoblja smirivanja?

30. avgusta 2003. pojavili su se grafiti „Smrt Mađarima“ potpisani sa „Srpski četnici“;

21. septembra 2003. petorica srpskih mladića pretukla su dvojicu mađarskih u lokalu „Pivarium“;

5. decembra 2003. spomenik mađarskog pesnika Antal Kovača (Kovács) isprskan je sprejom, kao i vrata Mađarskog kulturnog društva „Sirmai Karolj (Sirmai Karoly)“;

4. februara 2004. slomljen je bilingvalni natpis na temerinskom Istorijskom muzeju;

9. aprila 2004. mađarski političar Bela Čorba (Csorba Béla) našao je pred vratima nož sa porukom „Zaklaćemo vas“;

19. aprila 2004. na privatnoj kući su ispisani antimadžarski grafiti;

27. septembra 2004. srpski učenici Tehničke škole istukli su dvojicu školskih drugova mađarske nacionalnosti;

28. septembra 2004. tridesetak učenika ove škole srpske nacionalnosti, neki od njih sa bejzbol palicama, vređali su školske drugove mađarske nacionalnosti, uz nacionalističke parole;

11. juna 2005. etnički Srbin upozorio je grupu mladića da ne govore mađarski na ulici, došlo je do razmene udaraca i šutiranja;

Zversko zlostavljanje srpskog mladića u Temerinu od strane petorice Mađara juna 2004. dovelo je do procesa u kojem su počinioci osuđeni na ukupno 61 godinu zatvora zbog pokušaja ubistva. Danas pokojna žrtva izjavila je da pokušaj ubistva nije imao etnički predznak. Brojne akcije povodom zahteva za smanjivanjem kazne „temerinskoj petorci“ bitno su uticale na odnose različitih srpskih i mađarskih činilaca, ali i na ponašanje i raspoloženje građana u samom mestu i opštini Temerin.

2007. godina bila je relativno mirna.

Krajem aprila 2008. dvojicu mađarskih mladića na ulici je istukla brojnija grupa srpskih vršnjaka; 14. juna 2008. dvojica Mađara su takođe fizički napadnuta na ulici;

17. juna 2008. ispisan je grafit „Srbima Srbija, Mađarima sekira“;

27. juna 2008. dvojica Srba su istukla mađarskog dečaka;

19. jula 2008. razbijena su stakla na Mađarskom kulturnom društvu „Karolj Sirmai“ i oštećen je natpis na mađarskom jeziku;

7. novembra 2008. na nekoliko kuća pojavili su se leci „Smrt Mađarima“.

Incidenti su se nastavili i narednih godina.

Krajem marta 2009. grupa od 15-16 mladića srpske nacionalnosti napala je grupu od 5-6 mladića mađarske nacionalnosti zahtevajući od njih da skandiraju parolu „Kosovo je Srbija“; kada su mladi Mađari to odbili, Srbi su ih napali bokserima i pivskim flašama;

ubrzo potom oskrvnut je katolički krst ispred etno-kuće;

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

14. decembra 2009. ukradena je zastava mađarske nacionalne manjine; 18. januara 2010. i 25. januara 2010. prebijeni su mladići mađarske nacionalnosti, pošto su od strane počinilaca prvo bili upitani koje su nacionalnosti;

11. februara 2010. po centru Temerina su bili izlepljeni leci u kojima se upozoravaju „braća Srbi i sestre Srkinje“ da je grupa mađarskih separatista, pripadnika Pokreta 64 županije, napala 5 Srba; za isti incident drugi izvori navode da je oko 20 mađarskih mladića pretuklo dvojicu vršnjaka srpske nacionalnosti; marta 2011. na sportskim objektima su ispisani grafiti „Smrt Mađarima, sejemo strah“ i „Ubij, zakolji da Mađar ne postoji“.

Otečestveni pokret Obraz (o čijoj zabrani u vreme pisanja ove studije odlučuje Ustavni sud Srbije) organizovao je jula 2011. tribinu u Bačkom Jarku na kojoj je, prema sadržaju sajta ove organizacije, bilo oko 200 posetilaca, a prema iskazima mađarskih stanovnika Temerina oko 500, među kojima i veliki broj srednjoškolaca iz škole „Lukijan Mušicki“; po završetku tribine „članovi Obraza prošetali su uz pesmu i srbske zastave kroz centar Temerina, što je naišlo na oduševljenje srbskog stanovništva“.

Prema iskazima sagovornika iz Temerina, posle tribine jedna grupa od tridesetak ljudi okupila se u parku da se dogovore kako da proteraju Mađare iz Temerina zato što su Srbi ugroženi. To je bilo iste večeri kad i tribina Obraza („isti ljudi, mlađa ekipa, srednjoškolci“)

Septembra 2011. grupa od petorice mađarskih mladića pretukla je metalnim šipkama i lancima četvoricu srpskih vršnjaka; dve nedelje kasnije pretučen je još jedan mladić srpske nacionalnosti.

23. decembra 2011. razbijeni su prozori na kući oca jednog od ranije povređenih mađarskih mladića, koji je, prema pisanju portala VajMa, stalno bio izložen napadima od strane učenika srpske nacionalnosti pa je prestao da pohađa nastavu i školu namerava da završi vanredno.

Na Božić po gregorijanskom kalendaru 2011. godine napadnuta je jedna starija žena mađarske nacionalnosti koja je išla kući sa ponoćne mise. Tokom novogodišnje noći 2012. godine došlo je do još jednog premlaćivanja, sa telesnim povredama opasnim po život.

Na julijanski Badnji dan 2012. godine pojavili su se grafiti „Mađare pod led“.

Kao što je rečeno, tamna brojka incidenata izvesno je veća od zbira prethodno nabrojanih; prema iskazu informanta, „Egerešijeva (predsednik Skupštine APV – prim. CRCD) služba ima utvrđen broj, s tim što je realni broj incidenata veći... prijatelji Mađari koji su pretrpeli nasilje rekli su da im je rečeno da ako prijave incident nadležnim organima „da će dobiti svoje““. I, u dodatku: „Tamo gde je došlo do (fizičkog) povređivanja, tamo su pokrenuti postupci“.

Spremnost građana Temerina da govore o incidentima

Ovde se ne radi o stvarnoj informisanosti – u sredini veličine kakva je proučavana „svi znaju sve“, nego o spremnosti da se o incidentima govori. Bez ovakve spremnosti nema ni akcije ka njihovom otklanjanju.

Na pitanje „Koji su Vam slučajevi nasilja ove vrste poznati?“ u prvom rangu odgovora 11% ispitanika je odbilo da odgovori, dok je njih 7% očitó neiskreno odgovorilo da za takve slučajeve ne zna.⁹ Čak 61% ukupnog broja ispitanika pomenulo je tuče, njih 7% zverski pokušaj ubistva mladića srpske nacionalnosti 2004. godine na osnovu kojeg je nastao slučaj „temerinske petorke“, 4% vređanja na nacionalnoj osnovi itd. Vređanje i omalovažavanje na nacionalnoj osnovi u sva tri ranga odgovora zbirno pominje 14% ispitanika. Slučaj „petorke“ u drugom i trećem rangu

⁹ Procentni poeni su svuda radi lakše preglednosti zaokruženi na cele brojeve.

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

odgovora zbirno pominje samo nešto preko 2% ispitanika – očito je da se ovaj slučaj po mnogo čemu izdvaja jer se odgovori ne akumuliraju sabiranjem frekvencija po rangovima. On je ili jedini (i ujedno i najvažniji) slučaj nasilja za konkretnog ispitanika, ili se „gubi“ u tučama“. Ostali odgovori prisutni su u zanemarljivom udelu možda i stoga što su rasuti.

Zanimljivo je da posmatrano prema nacionalnosti ispitanika nema značajnijih razlika u odgovorima na ovo pitanje. Jedino je vidljivo da diskriminaciju na nacionalnoj osnovi (mada ona nije incident, nego eventualno postojeća podela) pominje nešto ispod 4% ispitanih Mađara prema 1% respondenata srpske nacionalnosti.

Formulacije nekih odgovora na pomenuto pitanje deluju dosta karakteristično – ispitanici srpske nacionalnosti koriste iskaze poput: tuče među mladima; mađarski dečaci istukli srpskog dečaka; srpski dečak pretučen od Mađara; napadali su skoro decu ljudi iz 64 županije (bilo je više incidenata); tuče – županija 64 napala maloletne Srbe; napad na srpskog dečaka u parku; ovde su Mađari privilegovani, a mi (Srbi) nismo; jedan momak nabijen ko na ražanj; nabijanje Srbina na kolac iza pijace od strane Mađara; obostrana međunacionalna mržnja maloletnika pod dejstvom alkohola; itd.¹⁰ S druge strane, ispitanici mađarske nacionalnosti primenjuju formulacije poput: razne tuče na ulici; napadači sa obe strane; nisam voljna da navodim ili komentarišem; Božićni incident; petorica Mađara pretukli dilera; tuča u srednjoj školi; tuča pred pekarom; pre par godina Mađari su dobili za tuču po 15 godina što je više nego što neki dobiju za ubistvo; dobro sam obavешten, ne dajem pravo nijednoj strani; pripadnici srpske nacionalnosti pretukli babu mađarske nacionalnosti kad se vraćala iz crkve; na pijaci pre par godina su pretukli narkomana i dobili su previsoku kaznu (Mađari); pretukli su jednog dečaka koji je izgubio vid (isto Mađar); neki su strogo kažnjeni zbog pripadnosti jednoj

nacionalnoj manjini (nije hteo da govori o konkretnim incidentima); u centru Temerina napadnut čovek jer loše govori srpski; itd.

Na pitanje „Gde se incidenti dešavaju, u kojim situacijama i na kojim mestima? Zašto? Zašto se negde ne dešavaju?“ 35% ispitanika je navelo kafiće i njihovu neposrednu okolinu; 11% parkove; 10% centar Temerina; po 7% škole i ulice. Ispitani Mađari češće navode kafiće i centar Temerina nego Srbi (43% prema 32% i 16% prema 9%, respektivno). S druge strane, ispitanici Srbi češće navode parkove kao mesta dešavanja incidenata nego respondenti mađarske nacionalnosti (13% prema 2%). Valja imati u vidu da se struktura posetilaca kafića uveliko preklapa sa onima koji slobodno vreme (naročito uveče) provode po parkovima, ali da je ekonomski momenat (mogućnost plaćanja pića u kafićima) ovde ipak prisutan.

U odgovorima ispitanika nema razlike između Srba i Mađara kada opisuju uzroke incidenata u vezi sa mestima na kojima se oni dešavaju. Ređe se pominje nacionalizam kao uzrok, ili, drugim rečima, on se u odgovorima često ignoriše. Uopšte uzev, etnički nacionalizam je u Srbiji „normalizovan“, zbog nikad izvršenog suočavanja sa prošlošću, posebno onom iz ratova za jugoslovensko nasleđe. S druge strane, zajednički međudržavni naponi Mađarske i Srbije na demistifikaciji masovnih ubistava Srba i Jevreja 1942, odnosno Mađara 1944, pridonesu relaksiranju doskora potpuno odvojenih „politika prošlosti“ pripadnika srpske i mađarske zajednice u Vojvodini i njihovih organizacija. Međutim, na ravni svakodnevnog iskustva „običnih građana“ nacionalizam je do te mere prodro u sve pore percepcije da je postao neprimetan. Osim toga, on je i psihološki delikatan, jer uvek uključuje pitanje odgovornosti pripadnika vlastite grupe. Stoga se uglavnom kao uzrok incidenata navode zloupotreba alkohola i narkotika (većinom ispred kafića, diskoteka, klu-

bova); zbog političkog huškanja; narkotika; alkohola; mladi izlaze, piju; parkovi, škole, skrivena nezaštićena mesta, gde ima narkomana; u večernjim satima, subotom; kad se izlazi; dejstvo alkohola; uglavnom noću gde ima više ljudi; okupljanja; kafići, gde ima pića; uveče kad deca popiju; najviše na javnim mestima pod uticajem alkohola i opijata; u nekim drugim sredinama policija savesnije obavlja svoj posao, pa zato ređe dolazi do takvih situacija; najčešće na ulici; prvenstveni uzrok su alkohol i droga; mislim da se dešavaju u svim mestima, na ulici, noću, pod dejstvom alkohola i opijata, itd.

Na pitanje „Ko su izvršioци incidenta?“ 40% ispitanika odgovara da je to „omladina“, 8% da su to ekstremističke grupe (64 županije, Obraz, Nacionalni stroj), 3% da su u pitanju „navijači, huligani“, itd. Među ispitanicima mađarske nacionalnosti njih 4% za izvršioce incidenta proziva „Srbe“; među ispitanicima srpske nacionalnosti kao izvršioce incidenta njih 10% određuje „Mađare“.

Na pitanje „Ko su inspiratori incidenta?“ po trećina ispitivanih Srba i Mađara odgovara da to ne zna. Među ispitanicima srpske nacionalnosti koji su dali sadržajnije odgovore, Pokret 64 županije pominje njih 10%, mađarske političke stranke 9%, osobe pod dejstvom alkohola 7%, omladinu 3%, nacionaliste 2%, a „Mađare“ generalno njih 7%. Među ispitanicima mađarske nacionalnosti njih 13% pominje srpske političke stranke, 8% Obraz i/ili Nacionalni stroj, po 5% omladinu i „nacionaliste“ itd. Odgovor koji „obe strane“ apostrofira kao inspiratore incidenta prisutan je kod 4% ispitanika Srba i 2% Mađara. Neke formulacije odgovora na pomenuto pitanje vredi navesti – među ispitanim Srbima sreću se: međusobno se inspirišu; političari (propali, ljudi koji nikad ništa nisu postigli); ne zna, ne vidi da postoje inspiratori; političari ili ljudi na višim nivoima; vođe ekstremičarskih grupa; političari koji utiču na način razmišljanja; političari, mađarski desničarski; vođe raznih organizacija nacionalnog karaktera; oni koji prodaju alkohol maloletnicima;

itd. Među ispitanim Mađarima kao inspiratori incidenta pominju se: roditelji koji vaspitanjem utiču; najbliža okolina; oni su na višem nivou, vode prljav biznis; postoje sigurno, ali ne zna ko; neko ko drugima puni glavu; desničarske organizacije i jedne i druge (64 županije, Obraz i sl.); mislim da imaju političku pozadinu – veza sa mađarskim i srpskim partijama; desne političke partije; nacionalizam kao ideologija; okruženje, droga i alkohol; političari nacionalisti itd.

Na pitanje „Ko sprečava stabilizaciju međunacionalnih odnosa?“ odgovor nije dalo 39% ispitanih Mađara i 31% Srba. Mađari su manje od Srba skloni da misle da ne postoje prepreke stabilizaciji međunacionalnih odnosa u opštini Temerin: odgovor da niko ne sprečava njihovo poboljšanje dalo je 11% Srba i 21% Mađara. Respondenti mađarske nacionalnosti najčešće, u 25% slučajeva, prozivaju političke partije i ekstremističke organizacije (kod Srba je odgovarajuća procentna brojka 14), potom državu i vlast (9%, koliko i kod ispitanih Srba), zatim omladinu i policiju (sa po 4%, kod Srba su odgovarajuće procentne brojke 0 i 12% (!)), Srbe (2%); ispitanici Srbi prepreku za stabilizaciju međunacionalnih odnosa vide u nacionalnim manjinama u 5% slučajeva. Među odgovorima mađarskih ispitanika sreću se formulacije: ne sprečava niko nego država ne radi ozbiljno na prevenciji; baš ove desničarske organizacije, oni jedini prosperiraju od toga; političari nacionalisti; Vlada Srbije; izbeglice, ne žele da bude mir; policija se možda plaši pa ne interveniše, možda i vlast; inertnost građana i nesposobnost policije; političke partije koje huškaju; itd. Među odgovorima ispitanika srpske nacionalnosti na pitanje „Ko sprečava stabilizaciju međunacionalnih odnosa?“ sreću se formulacije: niko ne sprečava, svi se prave ljudi; neće niko da preduzme ništa; možda političari; isti ti političari, takva im situacija odgovara; niko ne sprečava, ali ako neko pokušava da stabilizuje, to ne radi dovoljno dobro; mediji; mislim da svi imaju udela u tome; država i ljudi u njoj; stranke; trenutni ministri; oni sami (Srbi i Mađari); revanšizam; ljudi smo, prosto smo takvi, naopaki; itd.

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

Temerin i Novi Sad, (ne)diskriminacija, stavovi o rešavanju problema incidenata

Na ukupnu situaciju u Temerinu bitno utiče blizina Novog Sada. Novi Sad je virtuelni centar nekadašnje Šešeljeve „Velike Srbije“, a sada najjače uporište neonacističkog Nacionalnog stroja čiji su pripadnici u dva navrata, 2005. na Filozofskom fakultetu i 2007. na ulicama Novog Sada, fizički napali antifašiste za vreme njihovih manifestacija. Novosadska predgrađa Veternik i Futog predstavljaju regrutne baze „navijačkih“ desno-ekstremističkih rušilačkih bandi, istaknutih za vreme nemira 21. februara 2008. kada su njihovi pripadnici spalili ambasadu Sjedinjenih Država u Beogradu. U vreme progona Srba na Kosovu, 17. i 18. marta 2004, oko 2.000 novosadskih huligana demoliralo je zgradu pokrajinske vlade i pokušalo da spali romska i aškalijska naselja Veliki i Mali Rit. Oni su tada odbijeni uz vrlo robusnu akciju policije, dok su Romi – stanovnici ovih naselja dve martovske noći proveli krijući se sa svojom decom po njivama. S druge strane, etnički Srbi iz temerinske opštine često su skloni da kao najprisutniju u lokalu vide mađarsku organizaciju Pokret 64 županije. Oni u ovome greše: 64 županije nisu značajnije prisutne u Temerinu, a dvadesetak mađarskih neonacista iz ovog mesta organizuje se po drugom osnovu.

Prema iskazima informanata iz Temerina etnički incidenti u ovoj opštini donekle su povezani sa obližnjim Novim Sadom. Kakvo je o tome mišljenje ispitanika? Na pitanje „Da li su incidenti na bilo koji način povezani sa uticajima koji dolaze iz Novog Sada? Na koji način su povezani?“ 52% ispitanih Mađara i 57% Srba kaže da incidenti nisu povezani sa uticajima ni sa akterima iz Novog Sada. Mnogi respondenti ne znaju odgovor na ovo pitanje, a samo po 13% Srba i Mađara kaže da postoji povezanost. Mađari najšćešće (7%) pominju organizaciju Obraz, a Srbi, (mada tek

sporadično) uticaj Nenada Čanka, vođe autonomističke strane LSV. Zanimljivo je da se nigde ne pominje uticaj novosadskih filijala srpskih i mađarskih nacionalnih stranaka i sva je prilika da pomenute filijale ovih stranaka zaista ni na koji način nisu povezane sa incidentima.

Na pitanje „Gde vidite rešenje za incidente? Kako ih sprečiti? Ko treba da ih spreči?“ 36% ispitanih Srba i 27% ispitanih Mađara rešavanje problema incidenata vidi pre svega kao posao policije. Još 27% Srba i 25% Mađara smatra da je to posao drugih državnih organa. Roditelje kao činioce u ovom kontekstu pominje 11% Mađara i 3% Srba, školu 5% Mađara i 2% Srba, itd. Formulacije nekih odgovora na ovo pitanje su karakteristične: treba da ih spreči država, a mi nemamo takvog predsednika koji će da uradi nešto dobro za narod; prvo treba da se promeni predsednik države; treba da ih spreči onaj ko je nadležan za to; nijedan incident se ne može skroz rešiti; skidanje predsednika opštine Temerin; stavljanje Srbina na vlast i emigriranje Mađara; strpati sve u zatvor, itd.

Vrlo važan poseban problem je povezanost etničkih incidenata sa eventualno percipiranom etničkom diskriminacijom u opštini Temerin. Pri tom je manje važno da li ta diskriminacija zaista postoji, a rezultat monitoringa je da ona uglavnom ne postoji¹¹: naime, sadržaji kolektivne svesti deluju kao realnost čak i kad nisu zasnovani na činjenicama. Na namerno sugestivno postavljeno pitanje (da bi se probila barijera konformizma) „U čemu se vidi nacionalna diskriminacija u Vašoj opštini?“ 36% Mađara i 35% ispitanih Srba izričito je odgovorilo da nema diskriminacije. Ocenu da su Mađari privilegovani iznelo je 2% Mađara i 10% Srba; ocenu da su Srbi privilegovani nije izneo niko od ispitanika srpske nacionalnosti, a zastupa je 9% Mađara. Izbegavanje osoba druge nacionalnosti i nacionalnu podvojenost (što nije indikator diskriminacije, ali što govori o jednoj perspektivi sagledavanja ovog problema) pominju samo Srbi u

¹¹ Pri tom se namerno ignrišu u osnovi sitni propusti vlasti poput privremenog postavljanja jednojezičnih tabli; ovi propusti bili su brzo ispravljani

nešto preko 4% slučajeva. Ispitani Srbi u 6% slučajeva zameraju Mađarima što govore mađarski jezik na javnim mestima, a još 23% Mađara i 16% Srba daje odgovore koji upućuju na predstavu o postojanju diskriminacije, ali sa raštrkanim i često nepreciznim formulacijama.

Neke od ovih formulacija vredi navesti – Srbi pominju: ceo Temerin je prekrečen u mađarske boje; nepoštovanje verskih praznika (Srpska nova godina); niko ne može da dobije posao ako ne zna mađarski; predsednik je Mađar i gura svoje ljude; Mađari i Srbi zapošljavaju samo svoje; jezička diskriminacija od strane službenika – radnika mađarske nacionalnosti; neravnomerno podeljena radna mesta u okviru državnih službi; manjinski pripadnici imaju prednost ako je nadređeni pripadnik iste; najviše se vidi u zapošljavanju; neravnomerna raspodela radnih mesta među nacionalnim manjinama i Srbima; u pravima koja imaju Mađari, počev od boljih učionica i škola za njih do mnogo drugih prava; vidi se po grupisanju i forsiranju – svako svog; to što su na vlasti Mađari poslednjih nekoliko godina; niko ništa ne radi, svi krađu; više štite Mađare nego Srbe, oni imaju više prava; više imam osećaj da mene diskriminišu, ako ne znam jezik, nema posla; na mnogim mestima kad uđeš prvo ti se obrate na mađarskom, kad uđem u prodavnicu a oni mi kažu dobar dan ili izvolite na mađarskom, a zna se ko je Srbin a ko Mađar; bezobrazni su, itd.

Ispitani Mađari odgovarajući na ovo pitanje nekada kažu: u ovom trenutku je nema, to je bila praksa za vreme Miloševića, kad su Mađari odstranjeni iz državnih/javnih službi; kada ne piše na mađarskom; po nezapošljavanju u javnom sektoru; postoje komplikacije u administrativnim poslovima koje se tiču pisma (latinica/cirilica); zapošljavanje više ljudi srpske nacionalnosti u državne institucije; postoji i jezička diskriminacija; mislim da je baš i nema; ima priče da ima, ali se meni nije desilo; čuo sam da policajci više kažnjavaju Mađare; manje posla za Mađare; ne u svim slučajevima; bilo je jako teško tokom radikala, sada je bolje, ali mora još da se radi na tome; ravnopravnije korišćenje mađarskog jezika; Mađari nemaju prava što su imali u vreme Tita, itd.

Iz odgovora na ovo pitanje vidljivo je da kod značajnog broja pripadnika obe grupe postoji uverenje da su diskriminirani na planu zapošljavanja (pre svega u organima samouprave i javnim preduzećima). Ne beznačajan broj ispitanih Srba dodatno zamera Mađarima što javno upotrebljavaju svoj jezik ili što slabo poznaju srpski jezik. I pitanje učenja jezika sredine i pitanje (po našoj proceni manje spremnosti, a više načina) učenja „državnog jezika“ ovde se otkrivaju kao tipična i za Temerin, a ne samo za ostale višenacionalne sredine koje je CRCD ispitivao širom Vojvodine.

Ključno i vrlo probojno pitanje glasilo je „Šta biste voleli da pripadnici drugih nacija promene u svom ponašanju da biste se osećali prijatnije?“. Stav da pripadnici druge nacije ne treba ništa da promene, odnosno zadovoljstvo komšijama druge nacionalnosti, izrazilo je 14% ispitanih Mađara i 19% Srba. Više poštovanja prema pripadnicima druge nacije zatražilo je 48% Mađara, odnosno 18% Srba. Zahtev da Mađari ne pričaju na mađarskom izrazilo je 10% Srba; da nauče srpski, 8% Srba; da se prilagode Srbiji i da ne misle da su u svojoj državi, 14% Srba i 4% ispitanih Mađara; da se Mađari „vrate“ u Mađarsku, nešto preko 1% ispitanih Srba. S obzirom na značaj pitanja, ovde je potrebno navesti veći broj formulacija odgovora. Iz samih formulacija videće se nacionalnost ispitanice, odnosno ispitanika koji su ih davali: da ne budu toliko sebični, da gledaju malo i na nas; da pomažemo jedan drugome a ne da se bijemo i ugrožavamo naše živote; da ne pričaju na mađarskom u srpskom društvu, jer mi njih ne razumemo, a oni nas razumeju; da se ne prave da ne znaju srpski jezik, a savršeno ga znaju; da ne dobacuju na mađarskom i smeju se a mi ne razumemo; makar da pričaju na našem jeziku; da se poštuje naša država, jezik, vera i ostalo, to se nekako gubi; stalno gledamo na druge, a naše vrednosti zaboravljamo; da nauče jezik Srbije; kompletno ponašanje i jezik; da ako imaju nešto da kažu neka kažu na srpskom, to mi je najvažnije, a za ostalo me boli uvo jer se oni neće promeniti; kako nisu u svojoj državi već u Srbiji, da se prilagode zemlji u kojoj žive, u ovom slučaju Srbiji a ne da se osećaju kao da su u

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

svojoj državi (po pravima, zakonu) i da shvate da smo svi mi ljudi ma koje nacionalnosti bili; da se spuste na zemlju, a ne da haraju po Temerinu; svoja ponašanja tj. da se ne bore za neku vlast; Srbija Srbima – Srbin za Srbina; ko je Srbin i srpskoga roda a ne pošao u Boj na Kosovo...; da shvate da nisu u svojoj zemlji tako da ne mogu da se ponašaju kako hoće i da ne traže prevelika prava; trebali bi biti svesni da nisu u svojoj državi; da učestvuju u društvenim odnosima, ako im je već omogućeno; da ne traže previše jer ako im ovde ne valja neka se vrata odakle su došli i konkretno Mađari neka ne prave Mađarsku od Srbije; da se ponašaju shodno sa svojim godinama; da nauče srpski jezik jer žive u Srbiji, a ne u Ugro-Finskoj; Srbija Srbima; Srbin za Srbina; da poštuju građane, tako i mene; da poštuju kako i mene tako i ostale građane mada je to teško; sve što nama smeta, npr. njihovo ponašanje; jednostravno ne volim osobe druge vere; volela bih da se iseles; kao što sam rekla-tolerancija; da budu tolerantniji i da upoznaju i naše običaje i nas; da uvažavaju drugog i da još neko govori mađarski; prihvatanje istorijskih činjenica. Zatim: u Bačkom Jarku je bio logor za vreme II svetskog rata i tamo je stradalo 6000 naših ljudi; Vojvodina bi trebalo da dobije jako veliku autonomiju; da se obriše kazna ili drastično smanji Temerincima koji su nezasluženo u zatvoru; samo da nas gledaju ravnopravno; volela bi da pripadnici drugih nacionalnosti pokažu više znatiželje prema ostalima; ostali su 500 godina; neće da se jave na ulici; npr. da me ne gledaju čudno kad mi pročitaju ime; ne zahtevam drugačije zakone samo da budem na istom nivou kao i drugi građani; voleli bismo da nas prihvate kao svoje sugrađane i da nas ne diskriminišu; itd.

Osećanje nacionalne ugroženosti kao kontekst u kojem se dešavaju incidenti

Građani Temerina bili su upitani „Kako biste sažeto opisali sadašnji položaj Vaše nacije u Vojvodini?”. Ispitanici mađarske nacionalnosti su

položaj vojvođanskih Mađara u 38% slučajeva ocenili kao ugrožen i težak, u 36% slučajeva kao dobar, rasuti odgovori su se javili sa zbirno 14%, a 12% ispitanika nije želelo ili nije moglo da odgovori na ovo pitanje. Neke formulacije nezadovoljnih mađarskih ispitanika treba navesti: manjinska, po pravima, dosta razvijena nacionalna mržnja, a ne svest kod Srba, nije nacionalizam već nacionalna mržnja; u manjini smo pa ćutimo i trpimo; nepovoljno u poslednje vreme; ponegde ravnopravno, negde su ugroženi; ima diskriminacije; nije baš dobro kako političari obećavaju; geto; racija; ne znam u kojoj meri; vrlo loš; diskriminisan; pošto smo manjina ne možemo bitno da utičemo na neke stvari; loše je, nemamo pravo glasa kad su neke stvari u pitanju; itd.

Na pitanje „Kako sagledavate perspektive Vaše nacije u skoroj budućnosti?” 41% ispitanih Mađara izrazilo je povoljna očekivanja, njih 13% loša, stanje bez promene njih 18% itd. Preovlađujući optimizam je očit.

Na pitanje „Kako ocenjujete stanje međunacionalnih odnosa u Vašoj opštini?” 52% ispitanih Mađara odgovorilo je da su odnosi ugroženi, teški i napeti, njih 30% da su međunacionalni odnosi u opštini dobri itd. Na pitanje „Zašto tako mislite?” ispitanici mađarske nacionalnosti dali su potpuno rasute odgovore, od kojih najkarakterističnije treba navesti: svi normalno žive, desi se poneki incident, ali nije strašno; ima problema, tuče, svađe, ali uglavnom nije strašno; loše, napadi srpske omladine na mađarsku omladinu, Srbi prolaze nekažnjeno a Mađare kažnjavaju; zataškano i prikrito; danas društvo odvaja Mađare i Srbe; slabo se druže; osećaj nedostatka bezbednosti dece; nije dobro, mada nije dobro ni među Srbima; itd.

Na pitanje „A kako ocenjujete stanje međunacionalnih odnosa u Vojvodini?” (neka pitanja se namerno ponavljaju u različitim formulacijama da bi probila barijeru konformizma s obzirom na predmet istraživanja) 11% ispitanika mađarske nacionalnosti izjavilo je da su odnosi

loši i napeti, njih 41% da su međunacionalni odnosi u Vojvodini dobri, 20% da su međunacionalni odnosi u Vojvodini bolji nego u Temerinu, 2% da su lošiji nego u Temerinu, itd. Uočljivo je veliko odstupanje u odgovorima u poređenju sa odgovorima na ranije prikazano sadržinski vrlo slično pitanje „Kako biste sažeto opisali sadašnji položaj Vaše nacije u Vojvodini?“. Ispitanici mađarske nacionalnosti znatno povoljnije ocenjuju međunacionalne odnose nego položaj vlastite nacije u Vojvodini, a znatan broj njih uočava specifičnost Temerina kao posebno delikatne zajednice. Na molbu da obrazlože svoju ocenu međunacionalnih odnosa u Vojvodini, ispitanici mađarske nacionalnosti dali su krajnje rasute odgovore poput: zavisi u kom regionu; dobro; još gore; nikako; užas; katastrofa; delimično dobro; mislim da u Vojvodini ima dosta tolerancije, ali i netolerancije; itd.

Kako su na prethodno pominjana pitanja odgovarali ispitanici Srbi iz opštine Temerin? Na pitanje: „Kako biste sažeto opisali sadašnji položaj Vaše nacije u Vojvodini?“ 34% ispitanih Srba vidi položaj srpske nacije u Vojvodini kao ugrožen i težak, 44% kao dobar. Treba navesti i neke formulacije odgovora nezadovoljnih srpskih ispitanika: imam osećaj da su Srbi manjina; podnošljiv; može bolje; jadno; zapostavljen sam isto kao u Hrvatskoj; nedovoljno pažnje srpskom identitetu; nedovoljno pažnje srpskoj kulturi, običajima; gleda se na nas kao na manjinu; manjine imaju više prava nego mi; srednji položaj imaju Srbi, svi ostali imaju više prava od nas; itd.

Na pitanje „Kako sagledavate perspektive Vaše nacije u skoroj budućnosti?“ ispitanici srpske nacionalnosti iskazali su povoljna očekivanja u 25% slučajeva, nepovoljna u 35%, stanje bez promene očekuje njih 15%, itd. Vrlo je uočljivo da su ispitanici Srbi mnogo veći pesimisti u pogledu budućnosti svoje nacije u Vojvodini u poređenju sa komšijama mađarske nacionalnosti. Koliko god njihove procene bile (već i zbog demografskih razloga) nerealne, ovaj nacionalni pesimizam nije teško preobratiti u

agresiju prema pripadnicima druge grupe. Drugim rečima: ovaj barut je suv i ne traži odveć jaku varnicu da bi planuo.

Na pitanje „Kako ocenjujete stanje međunacionalnih odnosa u Vašoj opštini?“ 39% ispitanih Srba je izjavilo da su međunacionalni odnosi teški i napeti, a njih 41% da su dobri. Uočljivo je da sagovornici srpske nacionalnosti vide međunacionalne odnose kao bolje nego njihovi pandani mađarske nacionalnosti. Na potpitanje „Zašto tako mislite?“ i oni su, kao i ispitanici Mađari, dali vrlo rasute odgovore, sadržinski analogne onima koje su dali ispitanici Mađari, naravno sa drugim nacionalnim predznakom.

Na pitanje „A kako ocenjujete stanje međunacionalnih odnosa u Vojvodini?“ ispitanici Srbi su u 22% slučajeva (u poređenju sa 11% kod Mađara) procenili da su odnosi loši i napeti, njih 41% (ista procentna brojka prisutna je i kod ispitanih Mađara) misli da su ovi odnosi dobri, samo 3% (u poređenju sa 20% kod Mađara) misli da su bolji nego u Temerinu, itd. Vrlo je uočljivo da lokalni etnički incidenti manje znače temerinskim i bačkojarčanskim Srbima nego temerinskim Mađarima. S druge strane, ispitanici Srbi dvostruko češće od Mađara procenjuju međunacionalne odnose u Vojvodini kao loše. Zanimljivo je da je i u slučaju ispitanih Srba udeo onih koji nepovoljno ocenjuju međunacionalne odnose u Vojvodini приметно niži od udela onih koji nepovoljno ocenjuju položaj vlastite nacije.

Na potpitanje o međunacionalnim odnosima u Vojvodini „Zašto tako mislite?“ ispitanici srpske nacionalnosti davali su skoro istovetne formulacije kao na pitanje „Kako biste sažeto opisali sadašnji položaj Vaše nacije u Vojvodini?“.

Srbi se osećaju ugroženijima u Vojvodini, a Mađari u Temerinu. Osećanje srpske ugroženosti u Vojvodini, ma koliko bilo činjenično nezasnovano, deluje, treba to ponoviti, samim tim što postoji kao realan društveni činilac koji usmerava ponašanje. Kako se na složenu i zamršenu mrežu

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

odnosa dve nacionalne zajednice u Temerinu može gledati na osnovu obaveštenja koja su dali neki posebno senzitivni informanti?

Pokret mađarske nade ima važnu ulogu u Temerinu; povezan je sa mađarskom radikalnom desnom partijom Jobik.¹² U pogledu političkih partija nema konflikata između srpskih i mađarskih partija. Između mađarskih stranaka postoje konflikti, Savez vojvođanskih Mađara je u prilici da posmatra Temerin kao jedinu opštinu u kojoj je predsednik opštine iz Demokratske stranke vojvođanskih Mađara. Informanti smatraju da nema političkih konflikata, ali da postoje svakodnevni konflikti. Može se postaviti pitanje da li bi sistemska politizacija i otvoreni konflikti političkih organizacija na način koji zakon ne zabranjuje raspalili ili relaksirali međunacionalne napetosti? Sukobi, kada su otvoreni i kada ostaju u okviru legalnih pravila igre, ponekad su bezbolniji po svojim posledicama od onih čije se postojanje javno ne priznaje. Zanimljivo je da u vreme predizborne kampanje u proleće 2012, kada su političke strasti bile visoko usijane, u Temerinu nije bilo etničkih incidenata.

Pokret mađarske nade, kojeg se lokalni Srbi često boje, u perspektivi informanata jeste neozbiljna partija koja ipak ima određenu mobilizacijsku snagu. I Srbi i Mađari su loše obavešteni jedni o drugima; prvi često zamjenjuju znatno umerenije Dveri sa fašističkim Obrazom, a drugi prepoznaju Pokret 64 županije, u Temerinu, istina, aktivan u vreme koje je prošlo pre pet ili šest godina, tamo gde se sada radi o drugim mađarskim organizacijama, ili, pre, o neformalnim organizovanim grupama kakvi su dvadesetak temerinskih mađarskih *skinheads*. Prema mišljenju informanata, Obraz se nalazi iza većine etničkih incidenata.

Religioznih sukoba u Temerinu nema, Rimokatolička i Srpska pravoslavna crkva deluju kao činoci smirivanja. Postoji prostorna segregacija, posebno

pojačana tamo gde se poklapa sa preraspodelom resursa (npr. višespratnicama podignutim u mađarskom delu mesta Temerin). Neke nejednakosti u raspodeli resursa su relativno stare: Bački Jarak se kolokvijalno zvao glavnim gradom Temerina, jer su u njemu živeli borci sa privilegijama koje su im pripadale. Neki od informanata objašnjavaju nesrazmerno veliki broj incidenata u Temerinu velikim prilivom doseljenika i izbeglica. Temerin u ovom pogledu podseća na militantna novosadska prigrada i predgrada kakvi su Veternik i Futog, s tim što u njemu, mada je sasvim blizu Novog Sada, živi veliki broj etničkih Mađara.

Srbi i Mađari od devedesetih godina žive jedni pored drugih. Praktično više nema dvonacionalnih kafića. Mađarski đaci u srednjoj školi često veoma loše razumeju srpski. Podeljenost je, prema opštem mišljenju, veća među mladima nego među starijima.

Loše međusobno poznavanje i međunacionalna podvojenost mladih podstakli su neke aktere na ideju da se stvore dvojezične škole. To bi poboljšalo međusobno poznavanje i intenziviralo produktivne vršnjačke kontakte, ali bi, s obzirom na iskustva iz niza drugih mesta, sasvim izvesno ubrzalo asimilaciju Mađara. Kako primećuje političar iz jedne desne mađarske stranke: „Tu ja veću šansu za neki normalan život ne vidim, ne treba izaći sa predlogom da škole budu mešovite jer to bi podstaklo asimilaciju Mađara u Temerinu. I to ne može niko da ospori. Mi bismo asimilaciju zaustavili jer kažemo npr. da Mađarima treba mađarska kultura, Srbima srpska kultura i da tu svi lepo živimo zajedno i onda će to biti neka multikultura. To je naš stav i školu treba braniti da ostane tako kako jeste. Neku veću logiku... što se tiče nekog multikulturalizma, veće rezultate bi mogli postići ako bi imali uspešne druge organizacije, mislim tu na civilne organizacije, gde su i Srbi i Mađari, onda sportske klubove, gde su i Srbi i Mađari, znači, gledamo tu neku slobodnu aktivnost da se tamo druže i onda bi to sve mogli postići bez asimilacije, barem je to naš stav.“

Idealno rešenje bi bilo bitno poboljšanje nastave srpskog jezika za mađarske učenike, čak možda po metodu kojim se uče strani jezici. Ovo zagovara Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine. S druge strane, ovo bi moralo da bude praćeno učenjem „jezika sredine“, odnosno učenjem mađarskog jezika u srpskim razredima. U situaciji u kojoj se lokalni Srbi osećaju kao diskriminirani ovo idealno rešenje je sasvim nerealno. Ostaje i ne može se zaobići pitanje šta se možda ipak može učiniti.

Reakcije na incidente

Već je bilo reči da je intervencija međunarodnih organizacija, a pre svega Saveta Evrope, dovela do znatnog opadanja broja etničkih incidenata u Vojvodini posle razdoblja njihovog rasplamsavanja od 2003. do 2005.

Novi incidenti izazvali su nove reakcije. Na *hearingu* u Evropskom Parlamentu pod nazivom „Da li je Evropski parlament zaboravio Vojvodinu“, 2. aprila 2009. godine, poslanik iz Mađarske Žolt Bečei (Becsey Zsolt) ocenio je da situacija 2009. godine u pogledu međunacionalnih incidenata nije mnogo bolja nego 2005. godine. Poslanik EP iz Rumunije Laslo Tekeš (Tókéš László) ocenio je da je u Vojvodini u mađarskim mestima prisutan strah, kao i ubrzano naseljavanje pripadnika drugih nacionalnosti u mesta sa mađarskim življem. Na *hearing-u* su iz Srbije bili predsednik civilne organizacije za ljudska prava „Argus“ advokat Antal Bozoki (Bozóki), predsednica Helsinškog odbora u Srbiji Sonja Biserko, predsednica Fonda za političku izuzetnost, Sonja Liht (Licht), predstavnik Centra za ljudska prava iz Srbobrana Žolt Šige (Süge Zsolt) i ombudsman Vojvodine Petar Teofilović.¹³

¹³ <http://www.vajma.info/0szerbkiadas.php>

¹⁴ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=418&Itemid=33

¹⁵ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/135/Hronika/464291/Incident+na+nacionalnoj+osnovi+u+Temerinu.html>

Januarski napadi na mađarske mladiće u Temerinu 2010. izazvali su reakciju Centra za razvoj civilnog društva. O pogoršanju situacije u ovom opštini neposredno je upoznata komesarka za spoljne poslove i bezbednost EU Ketrin Ešton (Catherine Ashton).¹⁴ Pokrajinski sekretar za propise, upravu i nacionalne manjine Tamaš Korhec (Korhecz Tamás) je povodom januarskih incidenata 2010. izjavio: „Mislim da novčane kazne nisu dovoljna sankcija za ovakve slučajeve. Naprotiv, takve kazne samo ohrabruju nasilnike da nastave nasilje na etničkoj osnovi“.¹⁵ Korhec je takođe procenio da se „u Vojvodini sigurno dešava još napada na nacionalnoj osnovi kao što su napadi u Temerinu, ali ih oštećeni iz straha ne prijavljuju (...) u Temerinu je već duže vreme u toku „rat grafitima mržnje““. Temerinska policija je posle pet dana podnela krivičnu prijavu za nasilničko ponašanje protiv petorice mladića. Nije podneta prijava za izazivanje rasne, nacionalne i verske mržnje.

Predsednik opštine Temerin Andraš Gustonj (András Gusztón) je 20. februara 2010. godine, posle ponovljenih fizičkih napada, izjavio da se „učesnici ovakvih i sličnih incidenata obično kažnjavaju najblažim kaznama“, dok je Tamaš Korhec naglasio da je „red na državi i pravosudnim organima da prilikom sporova zbog napada na manjine, vinovnike kažnjava zatvorom a ne simboličnim novčanim kaznama“. Zapaženo je da su na konferenciji za novinare održanoj ovim povodom prisustvovali samo novinari medija na mađarskom jeziku.

Povodom napada navodno uniformisanih mađarskih mladića (navodno obučeni u uniforme nacističkih saveznika „njilaša“ iz drugog svetskog rata) metalnim šipkama na vršnjake srpske nacionalnosti u jesen 2011. godine, srpski desničarski web portali ocenili su da nije bilo nikakvih rea-

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

govanja opštinskih ni državnih vlasti.¹⁶ Predsednik Skupštine AP Vojvodine vrlo oštro je ragovao na ovaj slučaj.¹⁷ Protivno uverenju srpskih stanovnika Temerina, policija je ustanovila da ovaj incident nije povezan sa delovanjem Pokreta 64 županije. Opštinski saveti za bezbednost i za međunacionalne odnose održali su vanredne sednice. Srpska ultra-nacionalistička organizacija Obraz najavila je organizovanje noćnih straža.¹⁸ Policijska uprava Novi Sad pojačala je patroliranje u Temerinu.

Predsednik opštine Temerin ocenio je da se, sa izuzetkom septembarskih događaja kada su se dogodile tri međunacionalne tuče, broj incidenata u Temerinu prepolovio u poslednjih godinu dana.¹⁹ Policija je brzo uhapsila izazivače tuča. Gustonj je „zatražio od policije da se ispita da li neko stoji iza ovih događaja, jer po njemu ne može se uzeti zdravo za gotovo da se zapravo radi o temerinskom specijalitetu“. Ministar obrazovanja Žarko Obradović ustvrdio je „da je sigurnost u temerinskim školama na visokom nivou“ i da treba otkriti pozadinu incidenata. Republički ombudsman Saša Janković izrazio je bojazan zbog povećanja incidenata iz mržnji prema drugima. Stranka Pokret mađarske nade tvrdila je da je tuča srpskih i mađarskih srednjoškolaca 26. septembra posledica antimadžarske histerije.

Novosadska policija je dan kasnije saopštila da se „između januara i septembra 2011. g. za 33% smanjio broj međunacionalnih incidenata“, a na pitanje da li se nepobitno dokazalo da su nedavni incidenti inspirisani međunacionalnom mržnjom portparol policije odgovorio je da je „činjenica da se radi o nasilničkim delima, ali je zadatak tužilaštva da kla-

sifikuje događaje“. Rekao je da je „opšte poznato da su na pogoršanje situacije u velikoj meri doprineli Obraz i Omladinski Pokret 64 Županije.“²⁰ Naše istraživanje pokazalo je prisustvo mađarskih ekstremističkih organizacija u Temerinu, ali ne i Pokreta 64 županije. Teza da se ovaj pokret utopio u umereniji Pokret mađarske nade zahtevala bi sasvim posebnu proveru.

Ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić je oktobra 2011. na sednici Pokrajinskog saveta za bezbednost koja je održana u Temerinu predočio da je u Vojvodini u neposredno prethodnom periodu evidentirano 108 međunacionalnih incidenata, od toga pet fizičkih napada, četiri anonimne pretnje, 17 verbalnih sukoba i 43 grafita. Došlo je i do upada u prostorije Mađarskog kulturnog centra „Šandor Petefi“ u Novom Sadu.

Prema ministrovim rečima, „broj međunacionalnih incidenata pokazuje tendenciju smanjivanja, a među ozbiljnije incidente ubrajaju se tri tuče koje su se dogodile u Temerinu, od kojih dve na štetu Srba i jedna na štetu Mađara. Do incidenata na etničkoj osnovi došlo je i u Bečeju (dva slučaja), kao i u Deronjama u opštini Odžaci. Ukupno je zabeleženo 54 prijava ove vrste, a u 33 slučaja su počinioci poznati.“

Pokrajinski savet za bezbednost konstatovao je da je u prvih devet meseci 2011. očuvano stabilno stanje međunacionalnih i međukonfesionalnih odnosa i da incidenti u Temerinu nisu uticali na njihovo pogoršanje.²¹

Već na gregorijanski Božić 2011. desili su se novi incidenti, a počinioci su prekršajno osuđeni na po 25 dana zatvora (kazna za osnovni oblik

¹⁶ http://www.vidovdan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=18349:-qq&catid=48:vesti

¹⁷ Prema pisanju lista *Magyar Szó*.

¹⁸ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:346180-Temerin-Zbog-pretucene-dece-Obraz-najavljuje-straze>

¹⁹ *Magyar Szó*, 28.09.2011.

²⁰ *Magyar Szó*, 29.09.2011.

²¹ *Magyar Szó*, 26.10.2011.

krivičnog dela izazivanja i raspirivanja rasne, nacionalne i verske mržnje iznosi najmanje godinu dana zatvora). Na zahtev poslanika desne stranke Jobik u mađarskom parlamentu da Ministarstvo spoljnih poslova Mađarske interveniše zbog blagih kazni, „državni sekretar Žolt Nemet (Zsolt Németh) je istakao da se rasistički karakter napada ovoga puta može isključiti, s obzirom da je jedan od napadača bio Mađar“. Ministarstvo spoljnih poslova Mađarske ocenilo je da je situacija u Temerinu ozbiljna, istovremeno smatrajući smirujućim da su srpske vlasti na efikasan način rešile slučaj, pa je odbilo da preduzme diplomatske korake.²²

Funkcioner Demokratske stanke vojvođanskih Mađara iz Temerina Bela Čorba reagovao je na izjavu državnog sekretara Nemeta na sledeći način: „U incidentu glavnu reč je vodila ista osoba koja je poslednjih meseci aktivno učestvovala u provociranju incidenata protiv Mađara u Temerinu – objasnio je za portal na mađarskom jeziku *Vajdasag Ma* (Vojvodina danas) Bela Čorba, dodajući da je ta osoba bliska ekstremističkoj organizaciji *Obraz*, možda je i njen član. „Nije ništa novo i nije lokalna specijalnost to što ove grupe sa devijantnim ponašanjem uključuju u akcije i osobe sa mađarskim imenima koji su već asimilirani u pogledu sistema vrednosti“ – izjavio je funkcioner DSVM-a, uz napomenu da sve ovo služi prikrivanju stvarnih namera, da u slučaju problema krivcima budu proglašeni baš asimilirani Mađari. „Veoma mi je žao što je političar sa velikim iskustvom, kao što je Žolt Nemet prevideo te činjenice“.²³

Povodom božićnih incidenata Temerin je posetila poslanica u mađarskom parlamentu iz vladajućeg Fidesa (Fidesz) i članica Odbora za nacionalno

jedinstvo, ljudska i manjinska prava mađarskog parlamenta Ilona Ekeš (Ekes Ilona). Mađarskog mladića povređenog u incidentu posetili su u bolnici Šandor Egereši, predsednik vojvođanskog parlamenta i Stevan Krstić, vršilac dužnosti načelnika novosadske policije. Egereši i Krstić su osudili najnoviji incident naglašavajući da će nastaviti saradnju na ublažavanju međunacionalnih incidenata.²⁴

Rezultati našeg istraživanja otkrivaju korene nekih reakcija samih meštana. Na pitanje „Pripadnici nekih nacionalnih manjina na području Vojvodine žale se na svoj položaj. Da li mislite da bi im trebalo pružiti neka nova, dodatna prava u odnosu na ona koja sada uživaju?“ dobijeni su sledeći odgovori: 46% ispitanih Mađara smatra da pripadnicima manjina treba obezbediti građanska prava; njih 18% zagovara i posebna manjinska prava, a 5% izjavljuje da pripadnici manjina imaju već i suviše prava. Ostali ispitanici mađarske nacionalnosti izjavili su da ne znaju kako da odgovore na postavljeno pitanje.

Nalazi bi bili zapanjujući, pošto je nivo ostvarivanja manjinskih prava u praksi znatno iznad onoga za koji se zalažu temerinski Mađari, kada se ne bi imali u vidu odgovori ispitanika srpske nacionalnosti. Među ispitanim Srbima, njih 23% smatra da pripadnicima nacionalnih manjina treba obezbediti građanska prava, 3% da pripadnici manjina treba da uživaju posebna manjinska prava (što propisuju ne samo međunarodni standardi nego i državni zakoni), a čak 47% smatra da pripadnici manjina već imaju suviše prava. Očita neiskrenost mnogih ispitanih Mađara i veoma raširen šovinizam kod ispitanih Srba treba objasniti. Prva pretpostavka je da obe osobine imaju veze sa osećanjem nacionalne ugroženosti, bilo ono osnovano ili ne. Poznato je da sadržaji kolektivne

²² <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1726/>

²³ <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1728/>

²⁴ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=01&dd=06&nav_category=12&nav_id=571635

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

svesti deluju kao činjenice sa realnom uzročnom snagom nezavisno od toga da li su istiniti.

Civilne straže

Antiromski stav spaja u Temerinu inače često međusobno sučeljene lokalne Srbe i Mađare, što je u skladu sa inače veoma visokom socijalnom i etničkom distancom prema Romima u celoj Srbiji.²⁵ Pitanje civilnih straža značajno je u kontekstu odnosa prema Romima: one su nastale kao svojevrstne paramilitarne (mada nenaoružane) grupe tokom 2011. godine, u nekim mestima u Bačkom Potisju (Bačko Petrovo Selo/Péterréve i Bačko Gradište/Bácsföldvár) i Severnoj Bačkoj (Čantavir/Csantavér). U pitanju su naselja sa većinski mađarskim stanovništvom, tokom poslednjih decenija izložena demografskoj depopulaciji. Pošto se Srbija Sporazumom o readmisiji sa EU (2007) obavezala da na svoju teritoriju prihvati lica koja nezakonito borave u drugim državama, u njih su se počeli naseljavati Romi vraćeni iz zemalja EU. Posle naseljavanja značajnijeg postotka romskog stanovništva poslednjih par godina u ovim mestima značajno je porastao kriminal, za šta su meštani starinci optužili doseljene Rome. Mada organizovane u većinski mađarskim mestima, civilne straže su mahom dvonacionalne, pošto su u njih najčešće uključeni i lokalni manjinski etnički Srbi. Vodeća mađarska vojvođanska partija, Savez vojvođanskih Mađara, suprotstavila se organizovanju civilnih straža, što upućuje da su u njihovom organizovanju ulogu imale manje rivalske političke partije vojvođanskih Mađara. Zanimljivo je videti kako međusobno po mnogo čemu i u znatnoj meri sučeljeni Srbi i Mađari iz opštine Temerin posmatraju ove civilne straže

i problem povećanog kriminala u većinski mađarskim mestima u Vojvodini, odnosno, donekle uprošćeno sažeto, mađarsko-romski problem.

Na pitanje „Koji su oblici kriminala prisutni u opštini Temerin u poslednje vreme?” 50% ispitanika mađarske i 30% respondenata srpske nacionalnosti pomenulo je pre svega krađe; tuče u ovom kontekstu pominje 27% ispitanih Srba i 23% Mađara; trgovinu drogom 14% Srba i 4% Mađara. Vidljivo je da su Mađari iz Temerina primetno bolje obavešteni o krađama, a da su manje upućeni u dešavanja vezana za nedozvoljenu trgovinu narkoticima.

Na pitanje „Šta mislite o civilnim stražama kakve postoje u Bačkom Petrovom Selu i Bačkom Gradištu? Od koga one čuvaju meštane? Ko ih organizuje?” ogromna natpolovična većina ispitanih i Srba i Mađara izjavljuje da sa ovim nije upoznata. Zanimljivo je da civilne straže kao dobro rešenje vidi 32% ispitanih Mađara i 16% Srba. Na probojnije formulisano pitanje „Za povećan kriminal često se okrivljavaju Romi koji su poslednjih godina vraćeni iz inostranstva. Šta bi oni trebalo da promene u svom ponašanju da bi bili bolje prihvaćeni u mestima u koja su se doselili?”²⁶ odgovor „Ništa, ne smetaju mi” daje 7% Mađara i 9% Srba. Odgovor „Mi treba da se prema njima promenimo” prisutan je kod 2% Mađara i 3% Srba. Prisilno iseljavanje Roma zagovara po 2% Mađara i Srba. Stav da se Romi ne mogu promeniti (pri čemu se misli na njima pripisanu sklonost ka krađi) zastupa 7% Mađara i 4% Srba. Umereniji antiromski stav, da Romi treba da promene navike, ponašanje, radnu etiku, navodnu sklonost kriminalu i higijenu zastupa 40% Mađara i 41% Srba. Ove razlike nisu značajne. Manje od polovine ispitanika obe nacionalnosti izražava rasistički stav prema Romima, pri čemu gotovo da nema zala-

²⁵ Neki istraživači interetničkih odnosa predlažu preformulaciju etničke distance prema Romima u rasnu distancu.

²⁶ Zanimljivo je navesti još neke formulacije odgovora na ovo pitanje: najveći problem je da se „krv ne menja” ; njima je to u krvi da ne rade; treba im što više pažnje da se promene, ne sutra ali dugoročno; može da pljune na njih ali može i da ih razume; da bude manje nasilja; čovek koji nije upoznat odmah pomisli da Rom krađe; komplikovana je situacija; da ne krađu; da rade ako ima posla; oni imaju svoj način života a mi to teže prihvatamo; vratiti ih u inostranstvo; da pokušaju da na pošten način zarade za život, itd.

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

ganja za nasilne rasističke mere. Na žalost po ukupno stanje romskog stanovništva, inače raširen rasizam u Temerinu manje je raširen od rasizma u Vojvodini.²⁷

Predstavnici desnih mađarskih stranaka iz Temerina, onih koji se optužuju da su organizovale civilne straže po Bačkoj, svesni su da ne postoji problem Roma u ispitivanoj opštini: „Ne možemo mi situaciju u Bačkom Petrovom Selu i Čantaviru upoređivati sa Temerinom. To je sasvim nešto drugačije. Tamo smo imali problem... Situacija je postala kritična jer su se lopovi organizovali i krali su sve živo. A u zadnje vreme su postali agresivni, premlatili su starije ljude i bilo je tamo svačega. Dok prva civilna straža nije izašla na ulicu, svake večeri u Bačkom Petrovom Selu imali smo po pet, šest razbojništava, barem toliko. Posle pojavljivanja civilne straže nemamo razbojništava u Bačkom Petrovom Selu. Sad ne kažem da je zasluga samo civilnih straža, ali baš to postojanje civilnih straža je podstaklo policiju i tužilaštvo da rade svoj posao. Pa su bile racije u Bačkom Petrovom Selu, policija se više angažovala i sad je sve u redu. Ne kažem da je baš sve u redu, ali broj krivičnih dela, krađa i razbojništava je jako opao“. Neki od njih, u želji da opravdaju pokretanje civilnih straža, idu toliko daleko da ih vide kao mogući most povezivanja lokalnog stanovništva različitih nacionalnosti.²⁸

U Temerinu, dakle, nema delatnog antiromskog ponašanja (ako se izuzmu svuda raširene antiromske predrasude), a za to postoji uverljiv i jednostavan razlog: u opštini Temerin živi veoma mali broj Roma. Kako kaže informant iz desne mađarske političke stranke: „Nemam informacije da je došlo do naseljavanja Roma u Temerinu, a i ne verujem da će se to desiti. To je čisto ekonomsko pitanje, (...) a Temerin uopšte nije ugrožen, jer tu, kod nas, cena nekretnina je na visokom nivou. Npr. u Bačkom

Petrovom Selu možete kupiti desetak kuća, dok u Temerinu možete kupiti jednu za te iste pare, nekih 40.000 evra“.

Bolji standard stanovništva Temerina, uslovljen u velikoj meri blizinom Novog Sada, sprečava Rome da se pojave kao brojčano značajniji činilac, pa time i sprečava aktivno antiromsko ponašanje, prisutno u drugim krajevima Vojvodine i Srbije.

²⁷ Centar za razvoj civilnog društva nije želeo da široj javnosti saopšti rezultate nekih svojih istraživanja vezane za stav prema Romima u drugim sredinama u Vojvodini (2009) da ne bi pridoneo „normalizaciji“ veoma raširenog antiromskog raspoloženja.

²⁸ „Što se tiče civilnih straža, ako bi Srbi i Mađari zajedno patrolirali, ili npr. Romi, to bi moglo i pozitivno uticati i na opštu sigurnost i na izgradnju novog poverenja među zajednicama.“

ZAKLJUČAK

Šta se, dakle, može učiniti?

Pre svega treba videti šta se već čini. Temerinski incidenti izmiču pažnji srbijanske i beogradske javnosti, ali predstavljaju predmet bavljenja drugih činilaca, bilo po službenoj dužnosti, ili po potrebi obezbeđivanja mirnog kulturnog života.

Pokrajinski, lokalni i civilni činioци nastoje da nešto urade. Isto važi i za policijske i školske vlasti. Akcija TemerinGO, čija je implementacija bila predviđena za vreme pisanja ove studije, u osnovi je dobro zamišljena. Kao implementatori javljaju se Kancelarija za mlade opštine Temerin, lokalna srednja škola „Lukijan Mušicki“ i nespecifikovana lokalna nevladina organizacija. Podršku akciji daju Kabinet predsednika Skupštine AP Vojvodine i Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, upravu i nacionalne zajednice. Kao osnovni cilj akcije izdvaja se „prevazilaženje etničke distance između mladih u opštini Temerin“, kroz zajedničke slobodne aktivnosti srednjoškolske omladine.

Neki sagovornici smatraju da se opštinski Savet za bezbednost uglavnom bavi bezbednošću u saobraćaju. Neki drugi misle sasvim drugačije: „Savet za bezbednost – tu je, radi i potrebno je da postoji“.

Civilni činioци ostaju nezanimljivi. Omladinski klub je imao projekt sa većinski slovačkom opštinom Bački Petrovac. U ovom projektu, nazvanom „Igram protiv predrasuda“, po jedno mađarsko i srpsko odeljenje igrali su društvene igre i gledali film „Život pored“. Aktivisti kažu da je problem što se mladi ljudi ne poznaju međusobno, jer su razdvojeni u školama. S druge strane, spajanje osnovnih škola izvesno bi ubrzalo asimilaciju Mađara.

Tužilaštvo, novosadsko, često greši, kada pogrešno kvalifikuje incidente kao tuču ili nanošenje lake telesne povrede, umesto kao izazivanje i raspirivanje nacionalne netrpeljivosti. S druge strane, s obzirom na nesiguran položaj zaposlenih u tužilaštvima i sudovima, koji potpuno zavise od volje stranačkih moćnika iz partijskih centrala, prikladnije postupanje tužilaštva nije realno očekivati. Tužilaštvo, kao ni sudstvo u Srbiji, zasad nema na koga da se osloni, da bi radilo svoj posao u skladu sa zakonom, osim na ocene Evropske Komisije.

Jedan informant je ovde sasvim jasan: „Ponovo naglašavam: ako se vinovnici ne privedu pravdi onda ovo ne vredi. Klub prijateljstva neće rešiti problem. Problem se rešava zasluženom kaznom“.

Policija reaguje, kao i u vreme najvećeg broja incidenata 2003-2005, znatno efikasnije od tužilaštva. S obzirom na to da se incidenti u Temerinu najčešće dešavaju u, ili, ispred kafića, kontrola njihovog rada je pojačana.²⁹ Policija je jasno markirala problem, i ne samo što je povećala broj noćnih patrola u Temerinu nego je, videlo se, i ministar policije neposredno učestvovao u radu tela samouprave usmerenom na predupređivanje incidenata. Pri tome i policija greši u procenama. Septembra 2011. portparol novosadske policije izjavio je „da je opšte poznato da su na pogoršanje situacije u velikoj meri doprineli Obraz i Omladinski Pokret 64 Županije.“³⁰ U Temerinu ima mađarskih ekstremista, pa i neonacista, ali Pokret 64 županije više praktično ne postoji.

Državni organi nekad iz čiste aljkavosti naprave grešku koja usija temperaturu. U leto 2011. na izlaznim i ulaznim putevima do opštine Temerin uklonjene su nekadašnje dvojezične table i stavljene table samo sa natpisima na srpskom jeziku. Izražavajući revolt zbog ovoga, predsednik opštine Temerin Andraš Gustonj ocenio je ispisivanje naziva ovog mesta

²⁹ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:347263-Temerin-Sa-zebnjom-u-novi-vikend>

³⁰ *Magyar Szó*, 29.09.2011.

sa mešovitim stanovništvom jedino ćirilicnim pismom kao provokaciju od strane javnog preduzeća Putevi Srbije i kao grubo kršenje prava nacionalnih manjina. U pismenom protestu kojeg je uputio ovom republičkom javnom preduzeću zatražio je da se ove table odmah zamene novim koje će biti u skladu sa zakonskim propisima.³¹ Posle nekoliko dana postavljene su dvojezične table.

Kad je septembra 2011. došlo do nove serije nasilnih incidenata, opštinski saveti za bezbednost i za međunacionalne odnose održali su vanredne sednice.

Posve je vidljivo da umesto formulisanja posebnih preporuka treba zatražiti da se primenjuju zakoni i da se nastavi sa aktivnostima koje različiti državni i mesni organi i civilno društvo već preduzimaju. Tu se javljaju tri ključna problema.

- Prvi je odsustvo nezavisnog tužilaštva i sudstva. Problem pritiska celu Srbiju, ali u delikatnoj sredini ima posebno teške posledice.
- Drugi problem je raširen osećaj ugroženosti. Iz sada relevantne perspektive, nevažno je što Srbi nisu ugroženi u Vojvodini. Važno je da se ogroman broj njih oseća nacionalno ugroženim i da ova zabluda deluje na ponašanje.
- Napokon, Temerin je, kao i Srbija uopšte, nešto što izmiče pažnji beogradske javnosti. Intervjuisti iz Beograda bili su na terenu pod vrlo snažnim utiskom međunacionalnih napetosti o kojima pre obuke ništa nisu čuli. Svako pogoršanje međunacionalnih odnosa na Kosovu ili bilo gde u Srbiji može da se prelije na Temerin sa umnogostručnim dejstvom. Za takvu procenu, na žalost, postoji uporište u iskustvu. Vojvodina se iz-

vesno ne svodi na Temerin, niti su karakteristike međunacionalnih odnosa u Vojvodini onakve kakve su u opštini Temerin. Ali, Temerin može da signalizira budućnost Vojvodine, i to nipošto samo u nepovoljnom smislu reči. Rizici s kojima se ova zajednica suočava nisu nešto što se ne da prevazići.

³¹ http://www.magjarszo.com/fex.page:2011-07-12_Temerin_samo_cirilicom.xhtml

³² Projektni tim su činili: mr Snežana Ilić – koordinatorka projekta, Alisa Halak – asistentkinja na projektu, dr Vladimir Ilić – metodolog i koautor publikacije, Miroslav Keveždi – religijolog, intervjuista i koautor publikacije, Bojana Begović i Biljana Boumoussa, saradnice na obradi podataka, intervjuisti Marina Olear, Dušan Vujičić, Doris Mihajlov, Aleksandra Marković, Stefan Vujičić, Petar Simić, Ivan Tijardović, Nikola Pljevaljić, Maja Krek, Stevan Janković, Matija Jovanović i Relja Knežević.

TEMERIN – SADAŠNJOST ILI BUDUĆNOST VOJVODINE

Appendix:

METODOLOŠKE NAPOMENE I TERENSKA ISKUSTVA

Istraživanje je realizovano u toku aprila 2012.²³

Osnovni istraživački cilj bio je kompleksno monografski istražiti opštinu Temerin da bi se videli izvori etničkih sukoba, mogući načini njihovog prevladavanja, i prepreke koje se pred tim zadatkom postavljaju, načini za minimiziranje tih prepreka i optimalizaciju rezultata (tj. poboljšanje međunacionalnih srpsko-mađarskih odnosa u ovoj opštini) kao ostvarenje preduslova za stabilizaciju međuetničkih odnosa u regionu Vojvodine.

Metodologija istraživanja:

a) terenski rad: dubinski intervjui 300 stanovnika opštine Temerin (funkcioneri lokalne samouprave, predstavnici političkih stranaka, angažovani intelektualci, profesori, predstavnici NVO, novinari, omladinski aktivisti); intervjue su vodili obučeni intervjuiisti, uglavnom iz Beograda (njih 12). Ovo je stvorilo jezičku barijeru prema mađarskom stanovništvu. Rizik je svesno preuzet na osnovu ranijih iskustava. S obzirom na temu istraživanja bilo je važnije obezbediti distancu nego empatiju intervjuiista prema ispitanima. Jezička barijera uglavnom je prevaziđena iskustvom intervjuiista; kada je bilo neophodno, obezbeđivan je prevod. Barijera konformizma probijana je sukcesivnim postavljanjem sve ofanzivnijih pitanja po Kinsijevom (Kinsey) metodu. Broj upitnika izbačenih iz obrade ipak je bio veoma veliki – oko 50; na kraju je obrađivan 251 upitnik. Korišćene su četiri nezavisne ekipe intervjuiista radi bolje terenske kontrole samog prikupljanja podataka i dodatne logičke kontrole prikupljene evidencije. Podaci su prvo bili obrađivani kvalitativno (jedino u tom obliku mogu

da pruže neočekivane nalaze) a potom kvantitativno (u statističkom paketu SPSS).

Plan uzorka je u pogledu strukture realizovan; intervjuiisti su dobili zadatak da ostvare kvotni uzorak u kojem je udeo etničkih Srba i Mađara bio približno 2 prema 1 (da bi se mogle pratiti eventualne razlike na mikro nivou, između pojedinih naselja, u broju dovoljnom za statističko posmatranje); tražen je i ostvaren udeo žena od jedne trećine do jedne polovine ukupnog broja ispitanika (očekivalo se, s obzirom na temu i sredinu istraživanja, svesno seksistički, da će muškarci biti otvoreniji u odgovorima; po trećina ispitanika imala je između 18 i 22 godine, 23 do 35 godina i preko 36 godina.

b) analiza opštinskih, policijskih i sudskih dokumenata

c) analiza štampe radi praćenja reakcije i veze događaja u ovoj opštini sa spoljnim činiocima.

Terenska iskustva:

Svako istraživanje je bar u izvesnoj meri i menjanje stvarnosti: u društvenim zajednicama nisu predviđene posebne uloge za istraživače i oni kroz prikupljanje podataka donekle menjaju sadržaje svesti ispitanika i čine ih konzistentnijim, preciznijim i sadržajnijim. Ovo se ne može izbeći, čak ni kad su angažovani emotivno distancirani istraživači iz Beograda i Zrenjanina.

Istraživanje je uvek i društveni odnos, i to uzajaman: i ispitanici utiču na intervjuiiste i njihove lične jednačine. Kakav su utisak intervjuiisti stekli o Temerinu i Bačkom Jarku, njihovim stanovnicima i njihovim pogledima na etničke incidente?

Zapažanje jednog intervjuiiste već u sebi sadrži hipotezu kojom se objašnjava nesrazmeran broj incidenata u opštini Temerin: „među starijim svetom imaš osećaj da si u manjem mestu, među klincima mnogo više da si u predgrađu. Verovatno su upućeniji na Novi Sad...”

Druga terenska iskustva nisu manje zanimljiva. Navodimo ih zbirno, bez znakova navoda: Možemo da krenemo od Bačkog Jarka, devojka koja stoji pored svoje drugarice, Mađarice, priča o tome kako Mađari ne treba da imaju nikakva prava. Ekonomski nam deluje u povoljnijoj situaciji nego Telep. Čovek koji je rekao da je nezamislivo da Mađar uđe u Bački Jarak. Vidi se i u akcentu (u Bačkom Jarku – prim. CRCD) da je drugačije nego u Temerinu, bosanski akcenat preovladava. Uopšte ne prepoznaju da Srbi ne žive oduvek tu, kako su kasnije navodili Mađari u Temerinu. Što se tiče Kolonije, bilo je najmanje problema i najbrže smo s njom završili. Rekli su da Romi žive kućevno i da nisu čergari i imali su blago pozdriv stav kada čuju da je sociološko istraživanje u pitanju, a čak i oni, kada čuju o čemu je reč, odbijaju da učestvuju (ovo se može reći za sve, ne samo za Koloniju, za nju još ponajmanje, bar kad su ispitanici srpske nacionalnosti u pitanju).

Možda je bilo teže započeti anketiranje Mađara, ali posle su bili kooperativniji. Kod Mađara starijih generacija je primetna ili nevoljnost ili teškoća da se govori srpskohrvatskim jezikom. Jedna Mađarica je navela primer tuče, ali insistirala je na tome da nije bilo po nacionalnoj osnovi. Reč je, kazala je, o Bosancima, mladim ljudima koji su se pobili.

Mnogo veća kooperativnost je bila po obodima naselja nego po centru. Centar, visokogradnja, je bio jako problematičan, mahom su nas odbijali čim čuju o čemu je reč. (U visokogradnji u centru mesta Temerin mahom žive etnički Srbi, okruženi kvartovima tipa niskogradnje u kojima žive etnički Mađari – prim. CRCD) Isto važi i za Mađare, njihove kapije su uglavnom zaključane. Aktivisti kulturno-umetničkih društava kažu da ne prolaze na konkursima manifestacije koje organizuju Srbi. Srbi iz Telepa uglavnom pominju uticaj iz Mađarske i 64 županije. Jako malo se pominju mađarske žrtve sukoba, insistira se na srpskim žrtvama.

Srbi su se više žalili na Mađare nego Mađari na Srbe, ali Mađari nisu bili toliko uverljivi u svom ubeđivanju da imaju prijateljske odnose sa Srbima. Na žalost, nismo imali kontakt sa Mađarima koji imaju ekstremnija mišljenja (druga grupa intevjuista je imala – prim. CRCD), kao što je to bio

slučaj sa Srbima (odgovori tipa „istrebiti Mađare“ i sl.), moguće da je jezička barijera bila problem (intervjuisti nisu znali da se u isto vreme obavljaju razgovori sa „ekstremnijim Mađarima“, kao što je rečeno, pri čemu je bilo angažovano četiri nezavisna tima intervjuista – prim. CRCD). Primarno iskustvo je nesumnjivo važno, ali ono je ograničeno, utoliko pre što su bili angažovani intervjuisti „sa strane“. U svakom slučaju, nije bio primenjivan „Veranda approach“, odnosno „distant observation“. Treba se usredsrediti na druge izvore podataka, i, pre svega, na same etničke incidente.

Saradnja sa Skupštinom Autonomne Pokrajine Vojvodine i organima samouprave Opštine Temerin

Projekt se sprovodi u partnerstvu sa Skupštinom AP Vojvodine. To je olakšalo terenski rad i povoljno uticalo na inače ogromno nepoverenje ispitanika obe nacionalnosti.

Predsednik opštine Temerin i direktor srednje škole „Lukijan Mušicki“ pružili su svaku vrstu pomoći za koje su bili zamoljeni.

ÖSSZEFOGLALÓ:

A nemzetek közötti viszonyok helyzete a temerini községben volt a témája a 2012. áprilisában elvégzett kutatásnak, melynek a Civil Társadalom-fejlesztési Központ (CRCD) volt a hordozója, a Nyílt társadalomért Alap támogatása mellett, partnerségben Vajdaság AT képviselőházával. Ezt a Délbácskai községet (28 ezer lakosával) az abszolút szerb etnikai többség és a jelentős számú magyar kisebbség közötti érzékeny viszonyok jellemzik, ami az utóbbi évtizedekben sokszor a tetőpontján volt, a csaknem folyamatos etnikai incidensek közepette. A viszonylag homogén magyar etnikum határán fekszik, Újvidék közelében, Šešelj Nagy-Szerbiájának és a jobbra radikalizálódott szerb ifjúságnak a székhelyénél, amely nagy migrációs megrázkódtatásoknak volt kitéve az elmúlt több mint két évszázad alatt, ezért Temerin egyfajta lakmusa a múltbéli, jelenlegi és a jövőbeli etnikai összetűzéseknek Vajdaságban. Az utolsó nagyobb migrációs hullám, amelyet a horvátországi és a boszniai háborúk idéztek elő, hozzájárult a szerb lakosság számának jelentős emelkedéséhez, valamint a szerb és a magyar közösség, elsősorban pedig a fiatalok közötti éles elhatárolódásához.

A nemzetek közötti incidensek erős hulláma (fizikai támadások, verbális támadások és fenyegetések, grafitik, nacionalista plakátok, egyházi javak, emlékművek és temetők meggyalázása és megrongálása, magántulajdonban levő javak pusztítása) 2003-2005 között volt, de az incidensek szinte folyamatosan megmaradtak 2008 és 2012 között is.

Amikor a megkérdezett temerini polgárok az incidensek előidézőiről és okairól beszélnek, akkor elsősorban az alkoholfogyasztást és a kábítószeres használatát emlegetik a fiatalok gyülekezőhelyein, a nacionalizmust a válaszok megadásakor sokszor figyelmen kívül hagyják. Ez még egy bizonyítéka annak, hogy az etnikai nacionalizmus Szerbiában politikailag „normalizált”, az emberek mindennapjait és szociális életét annyira átszötte, hogy láthatatlanná vált. Amit mindkét nemzet soraiban észlelnek az a szélsőséges csoportok (Obraz, Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, Nemzeti Arcvonal) ténykedése a lokális közösségükben. A polgárok érzékelése szerint nincs

egyértelmű kapcsolat a jobboldali erőszakos szélsőségesek és a többségi vagy kisebbségi csoportok politikai pártjai között.

A nemzetek közötti viszonyokat jobbnak látják a szerb beszélgetőtársak, mint a magyarok: a megkérdezett szerbek 39 %, a magyaroknak pedig 52 % szerint súlyos, feszült a többség és a kisebbség közötti viszony.

Másrészt, a temerini szerb polgárok jóval borúlátóbbak a nemzetük jövőjét illetően a Vajdaságban, mint magyar szomszédjaik. Csak a megkérdezett magyaroknak a 13 % látja úgy, hogy saját nemzetének a kilátásai rosszak, míg a megkérdezett szerbek körében ez jóval nagyobb: 35 %.

A nemzeti veszélyeztettség (helyi vagy szélesebb regionális keretekben) érzése, legyen megalapozott vagy nem, azzal a következménnyel jár, egyrészt, hogy sok magyar nem válaszolt őszintén a feltett kérdésre, másrészt, a megkérdezett szerbek rendkívül széles körében elterjedt a sovinizmus. Ezt világosan illusztrálja a kutatás egyik kulcsfontosságú eredménye: a megkérdezett szerbek 47 % azt gondolja, hogy túl sok jogot adtak a kisebbségeknek, a magyaroknak viszont csak a 18 % áll ki a külön kisebbségi jogok mellett.

Az állami, a tartományi és a lokális hatalmi szervek valamint a civil tényezők reagálása a temerini eseményekre rendkívül eltérőek. Az ügyészség lassan reagál, a bűncselekmény legyenyhébb minősítésével, a rendőrség viszont sokkal eredményesebb, aktív és büntető szándékkal lép fel. A tartományi hatalmi szervek jórészt tisztában vannak a környezet törekenységével és az etnikumközi feszültséggel. Velük együttműködve a helyi és a civil tényezők megpróbálnak tenni valamit, mindenek előtt a fiatalok közötti etnikai távolsgártás megszüntetése érdekében.

Temerin problémáját talán a legkönnyebb megérteni komparatív keretben, a jobboldali szerb sovinizta szélsőség problémájaként, amely az újvidéki külvárosi negyedekben burjánzik. Ha Veterniken vagy Futakon (sovinizált újvidéki peremvárosi negyedek) nagyobb számban élnének nemzeti kisebbségek, akkor azokban is hasonló incidensek történnének, mint amelyek Temerinre jellemzők.

Snežana Ilić

ELŐSZÓ

Szerbia és Belgrád szinte nem hallott a több éve tartó temerini etnikai incidensekről. Ezekről a vajdasági lapok, a *Dnevnik* és a *Magyar Szó* ír, a Vajdasági RTV-ban jelentik, foglalkoznak vele egyes szerbiai és magyarországi szakosított hírportálok is. Ezekre az incidensekre, mint ahogy látható lesz, reagálnak a hatalmi szervek, de nemzetközi szervezetek is. Szerbia közvéleménye a mind szűkösebb erőforrások elosztására összpontosul, elhanyagolva ezt az endémiás problémát.

Ez a község különösen 2004. márciusában történt incidensek miatt hívta fel a nemzetközi szervezetek érdeklődését, amikor a Koszovói etnikai erőszakhullám áttevődött Vajdaságra. Az államnak 2004-ben és 2005-ben csaknem két évre volt szüksége ahhoz, hogy lépjen az ügyben, az Európa Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) többszöri nyomására. Az intervenciók után az akkori Szerbia és Montenegró kormánya 2005. november 2-án különbizottságot alakított a vajdasági etnikai indíttatású incidensek visszaszorítására. Először a rendőrség eredményesebb munkája következett, majd az ügyészségé és a bíróságé, ami néhány évben az etnikai incidensek számának csökkenését eredményezte Temerinben és egész Vajdaságban.¹

Az utóbbi hónapokban Temerint újra elárasztották az etnikai összetűzések. Megalapozott a tapasztalatra épülő félelem, hogy tekintettel a környezet sajátosságaira, Temerin időszakonként ismétlődő, nemzeti alapú erőszakhullámnak van kitéve.

Ugyanis, 2011. őszén Temerinben az incidensek új sorozata kezdődött, amely magába foglalt számos fizikai összetűzést szerb és magyar nemzetiségű fiatalok között (ez alkalommal először történt meg, hogy a magyar fiatalok voltak a támadók, és nem csak megtámadottak) és több létesítmény megromlását. A rendőrség és a többi illetékes állami és tartományi szerv ekkor gyorsabban és aktívabban reagált, mint korábban.

2012. januárjában újabb nemzeti alapú incidensekre, fizikai erőszakra, gyűlöletszító és kirekesztő falfirkák kiírására került sor.

Bátorító, hogy a rendőrség gyorsan felfedte a támadókat 2011. decemberében történt incidensekben. Aggodalomra ad okot viszont az, hogy szabálysértési eljárásban fejenként 25 napi börtönbüntetést kaptak. Alapos a félelem, hogy az újvidéki Felsőbb ügyészség, akár csak egyes korábbi esetekben (amikor 2003-2005 között Vajdaságban növekedett etnikai incidensek száma) nem fogja hivatalból reagálva alkalmazni a BTK 317. szakaszát (nemzeti, vallási és faji gyűlölet és türelmetlenség szítása).

További kihívást jelent ebben a pillanatban az anyaország külpolitikai irányváltása (Magyarország fokozott diaszpóra iránti figyelme), aminek következményeként radikalizálják álláspontjaikat a vajdasági magyarok egyes politikai szereplői: például Zsoldos Ferenc, a Magyar Nemzeti Tanács képviselője 2012. január 13-án, a Magyar Szó napilapnak kijelentette, hogy „több száz nemkormányzati szervezet támogatja Magyarország kormányának nemzetépítő politikáját”, Csizmadia László, a Civil együttműködési fórum képviselője pedig a „magyar nemzet szuverenitását” hangsúlyozza.

Az Obraz szerb fasiszta szervezetnek nagy befolyása van Temerinben. Másrészt, helyi magyar fiatalok fényképeit is lehet látni nyilas-fasiszta egyenruhában. Temerin a vajdasági nemzetek közötti viszonyok egyfajta lakmusa. Ha ezek a viszonyok Temerinben stabilak, akkora azok kevésbé vagy inkább stabilak, sőt jók is egész Vajdaságban. Ha incidensek vannak Temerinben, akkor nem jelenti okvetlenül azt, hogy azok kiterjednek más többnemzetiségű környezetekre. Kockázat persze mindig létezik, különösen szem előtt kell tartani a potenciális erőszakhullám áttevődésének a lehetőségét különböző oldalról és távolságokról, Újvidékről, Koszovó és Metohijáról, sőt Magyarországról is.

Ez a tanulmány a temerini községben történt etnikai incidensek sajátosságainak vizsgálatával foglalkozik. Létrejöttének alapja a Civil Társadalom-fejlesztési Központ (CRCD) tizenöt évi munkája a nemzetek közötti viszonyok javításán és a szerbiai kisebbségek jogainak megvalósításán.

2012. május

¹ A CRCD erről időleges publikációiban tájékoztatott:http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=13&dir=DESC&order=date&limit=20&limitstart=20

TEMERIN KÖZSÉG

Temerin kulcsa a nemzetek közötti viszonyoknak Vajdaságban, egyfajta lakmusa a nemzetek közötti viszonyoknak szélesebb területen.

Temerin törékeny és különleges szerepében, mint a múltbéli, a mostani és a lehetséges jövőbeli etnikai összetűzések legfontosabb érzékelője szempontjából két momentum fontos:

1. Temerin a bácskai Tiszamente vidékétől, Kanizsa községtől (ahol jelenleg a lakosság 90 % magyar) Zenta községen keresztül (a magyarok részaránya 82 %), Adán (70 %) és Óbecsén (49 %) átnyúló, viszonylag homogén magyar etnikai nemzettest legdélebbi részén fekszik, ami a temerini magyar lakosság körében egyfajta határörvidékre emlékeztető állapotot és vele járó harci mentalitást is okoz.

Tekintettel erre a körülményre és Újvidék közelségére, amely a szerb sovinizmus melegágya és a „virtuális Nagy-Szerbia” központja, kialakít a szerb lakosságban, különösen a fiatalok körében, ugyanilyen határörvidéki, harcias mentalitást, mely egyébként nem jellemző Vajdaságra. A kilencvenes években Temerin község, Zimony község és Mali Zvornik mellett az egyetlen község volt Szerbiában, amely teljesen a szélsőjobb Szerb Radikális Párt irányítása alatt volt. Tekintettel a nagy számban itt élő magyar lakosságra, ez azt jelenti, hogy csaknem minden felnőtt szerb nemzetiségű polgár akkor a radikálisokra szavazott.²

2. A migráció és a betelepítés nagymértékben befolyásolta Temerin lakosságának nemzetiségi összetételét. A török hódoltság előtt (XVI. század) Temerin magyar falu volt. A szerbek a török uralom alatt (1530. és 1699. között) képezték a lakosság nagy többségét. A magyarok 1770. és 1780. között kezdtek újra idetelepülni. A szerbek 1610 lakossal és 210 családdal 1800-ban elhagyták a falut és Temerintől húsz km-re keletre

új települést alapítottak (Đurđevo). Elköltözésük oka az volt, hogy elutasították a követelésüket, hogy a települést csatolják a sajkási katonai körzethez, amelyben a szerbek szabad paraszt-katonákként, a magyar nemesség iránti feudális kötelezettségek nélkül szolgáltak. Ezzel Temerin szerbek nélkül maradt, egészen 1920-ig. Egy elég elfogult (osztrák)-magyar népszámlálás szerint 1910-ben Temerinben gyakorlatilag csak magyarok éltek.

Az 1920-as években megtörtént a betelepítés, hogy növeljék a szláv népesség arányát a magyarsághoz képest: üres területen két települést hoztak létre – az első Staro Đurđevo volt (amely most a temerini közég négy helyi közösségének egyike) melyet köznyelven Kolóniának neveznek (Temerin nyugati része, melyet a központtól és a keleti résztől vasút választ el). A másik etnikailag homogén szerb telepes falu, Szőreg volt. Járek faluban szinte kizárólag németek éltek, akiket 1944-ben táborokba zártak, majd elűztek, házaikba Bosznia és Hercegovinai szerbeket költöztettek.

A kilencvenes évek jugoszláv örökségért folytatott háborúi újra lényegbevágóan megváltoztatták Temerin lakosságának nemzeti összetételét: a kis községbe több mint kilencezer menekült érkezett, akik közül ötezren itt maradtak, rokonainál, barátainál. Ők Újvidék közelsége miatt nem folytatták a vándorlást, hiszen a kereseti lehetőséget nyújtó nagyváros Temerintől húsz, Járektól pedig 12 km-re van.³

Ezek a változások következtében a lakosság száma jelentősen megnövekedett, illetve gyarapodott a szerb lakosság aránya az összlakossághoz képest. Jelenleg Temerin községnek 28 ezer lakosa van⁴, 64 % szerbek képezik, a magyarok pedig 30 % (abszolút számokban kifejezve 18155 szerb és 8341 magyar lakosa van).

² Temerin községről és helyi közösségeiről több adathoz lehet jutni a hivatalos honlapokon: www.temerin.rs, www.backijarak.info, www.starodjurdjevo.com, www.temerinski.info

³ Temerin és Újvidék között városi buszjárat közlekedik, úgyhogy sokan, akik nem mezőgazdasággal foglalkoznak Újvidéken dolgoznak.

⁴ A 2002-es népszámlálás szerint

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

Temerin település nemzeti összetételét nézve szintén többségben vannak a szerbek, akik az összlakosságnak az 50 % képezik, míg a magyarok részaránya 43 % (abszolút számokban pedig 9660 szerb és 8187 magyar).

Temerin község oktatási hálózata magába foglalja az iskoláskor előtti intézményt, négy általános iskolát, és a Lukijan Mušicki középiskolát, amelyben szerb és magyar nyelven folyik a tanítás. A négy elemi közül kettőben van tanítás magyar nyelven is.⁵ A helyi rádió két nyelven sugározza műsorát, és megjelenik a szerb nyelvű Dijalog helyi lap és a magyar nyelvű Temerini Újság.

Az incidensek jegyzéke, álláspontok, megoldási javaslatok

A temerini incidensek összefüggésben vannak az általános vajdasági állapotokkal és sajtósárgos körülményekkel.⁶ Számuk ingadozását befolyásolják szélesebb összefüggésű körülmények is: a kisebbségek elleni erőszakhullám Vajdaságban, Belgrádban és Közép-Szerbiában, kapcsolatban van a szerb népesség koszovói 2004. március 17-ei üldöztetésével, Koszovó függetlenségének kikiáltása 2008. február 21-én sem hagyhatta Temerint érintetlenül. Másrészt, egyes tényezők hosszantartóbb időtartamú jelenségekre utalnak: az incidensek száma Temerinben, akár csak egész Vajdaságban már 2003-ban növekedett, még a koszovói erőszak-cselekmények előtt.⁷ Más évek, mint például 2007. szokatlanul nyugodtak voltak. Egyoldalú lenne a helyzet megnyugvását négy feltétel

nélküli és tizenegy feltételes börtönbüntetés kiszabásával magyarázni a Nemzeti Arcvonal vezetőire és tagjaira 2006. novemberében. Másrészt, más környezetek tapasztalata azt mutatja, hogy a legális megtorló intézkedések alkalmazása jelentős hatással van az incidensek csökkenésére.⁸

A temeriniek elmondásai szerint az incidensek a kilencvenes évek kezdetén indultak: „senki nem állítja, hogy nemzeti indíttatású incidensek addig nem léteztek, de a korábbi hatalom azt képes volt ellenőrzés alatt tartani. Ezt a rendőrség megoldotta. Aztán jöttek a kilencvenes évek, és minden megváltozott. A kilencvenes évek előtt nem léteztek klubok, ahová csak szerbek, vagy csak magyarok jártak. Minden közös volt. Egy társadalom volt. Aztán jöttek a kilencvenes évek, és minden megváltozott. 91"-ben 12 ezer magyar volt, 92"-ben 8300. Elmentek, elköltöztek Magyarországra és tovább. Ebben az időben megváltozott a lakosság aránya. 90-ben fele-fele volt. Akkor jöttek a menekültek. 96"-ig tízezer menekült jött Temerinbe. Hetezren továbbra is itt élnek. Nem állítom, hogy mindegyikük problémát okoz, többségük elfogadja a másságot. De amikor a magyarok kisebbségbe jutottak..."

Az etnikai indíttatású incidensek számának jelentős emelkedésének időszakában (2003-2004), a Tartományi Képviselőház nemzetek közötti kapcsolatokkal foglalkozó bizottságának a jelentése szerint 178 inter-etnikai incidenst jegyeztek. Ebből 82 esetben a károsultak magyarok voltak, 19 esetben horvátok, 15 esetben szerbek, 14 esetben albánok. Továbbá áldozatok voltak 12 esetben romák, hét esetben zsidók, hat esetben szlovákok, három esetben ruszinok, két esetben pedig askalik.

⁵ <http://www.temerin.rs/obrazovanje.aspx>

⁶ Az adatokat a Vajdasági RTV, az Argus szervezet, a Hungarian Human Rights Foundation, Obraz, a szentamási Emberjogi Központ, a Civil Társadalom-fejlesztési Központ (CRCD), a VajMa, a tartományi közigazgatási szervek és Vajdaság AT, Temerin önkormányzat és intézményeinek honlapjairól valamint a Dnevnik, Magyar Szó és a Novosti nyomtatott kiadványaiból, valamint a terepi beszélgetések folyamán lettek összegyűjtve.

⁷ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=168&Itemid=60

⁸ A Susek faluban élő szerbek, a Beocsin községből, éveken keresztül megverték a Lug falusi szlovák szomszédjaikat. A verések hirtelen megálltak miután kiszabták az első börtönbüntetést az elkövetőkre.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

A nemzetek közötti kapcsolatokkal foglalkozó bizottság ez a két év alatt hat típusú incidenst különböztetett meg: falfirkálást (2003-ban négy eset, 2004-ben 35), nacionalista plakátokat (2003-ban négy, 2004-ben egy sem), egyházi javak, emlékművek és temetők meggyalázása és megrongálása (2003:12, 2004: 30), magántulajdonban levő javak pusztítása (2003:7, 2004:17), verbális támadás és fenyegetés (2003:12, 2004:50) és a faji megkülönböztetés egyetlen esete 2003-ban.

Másrészt, a magyar politikai pártok vezetőitől kapott adatok szerint 2004-ben és 2005-ben mintegy hatszáz olyan incidens volt, amelyek Vajdaságban élő kisebbségek ellen irányultak.

Minden esetre, Szerbia és Montenegró államközösség nemzetközi, elsősorban az Európa Tanács, nyomására 2005-ben alakított bizottsága után az incidensek száma hirtelen csökkent.

Marad az incidensek „sötét számának” a kérdése, vagyis azok valódi száma, mivel közülük sokat nem jelentettek be. Az egyik temerini adatközlő szerint „és akkor ezek az incidensek, az egymásközi verekedések, elhúzódtak 2006. elejéig. Például itt beszélünk a verekedésektől, amelyek rendszerint hétvégeken történtek. Úgy gondolom, hogy ezeknek a verekedéseknek a tíz százaléka sem tisztázódott, de a közvéleményt sem értesült róluk. Én úgy gondolom, hogy még a belügyminisztériumnak sincsenek pontos adatai arról, hogy valójában mi is történt, mert sok ilyen esetet nem jelentettek fel”.

Mi is történt a helyzet megnyugvásáig?

2003. augusztus 30-án megjelent a „Halál a magyarokra” grafiti „Szerb csetnikek” aláírással;

2003. szeptember 21-én öt szerb fiatal megvert két magyart a Pivarium vendéglőben;

2003. december 5-én autókkal lefestették Kovács Antal magyar költő emlékművét, akár csak a Szirmai Károly Magyar Művelődési Egyesület székházának bejárati ajtaját;

2004. február 4-én eltörték a temerini Történelmi Múzeum kétnyelvű feliratát;

2004. április 9-én Csorba Béla magyar politikus ajtaja előtt kést talált, az üzenettel, hogy „Leszúrunk benneteket”;

2004. április 19-én egy házra magyarelles grafitit írtak;

2004. szeptember 27-én a Műszaki iskola szerb tanulói megverték két magyar nemzetiségű iskolatársukat;

2004. szeptember 28-án ennek az iskolának mintegy harminc tanulója, egyesek közülük baseball ütőkkel, sértegették magyar nemzetiségű iskolatársaikat, nacionalista parolák közepette;

2005. június 11-én, egy szerb nemzetiségű arra figyelmeztetett egy csoport fiatait, hogy ne beszéljenek magyarul az utcán, ütésváltásra és tettlegességre került sor.

Egy szerb fiatal kegyetlen bántalmazása Temerinben öt helybéli magyar részéről bírósági tárgyaláshoz vezetett, amelyben a tetteseket gyilkossági kísérlet miatt összesen 61 évi börtönbüntetésre ítélték. A már elhunyt áldozat kijelentette, hogy a gyilkossági kísérletnek nem volt nemzeti előjele. A számos akció volt a „temerini ötös” büntetésének a csökkentésére, ami lényegesen befolyásolta a különböző szerb és magyar tényezők viszonyát, de a településen és a temerini községben élő polgárok viselkedését és hangulatát.

2007-es év viszonylag nyugodt volt;

2008. áprilisának végén két magyar fiatait az utcán elvert a hasonló korosztályú szerb fiatalok nagyobb csoportja;

2008. június 14-én két magyart megtámadtak az utcán;

2008. június 17-én megjelent a „Srbija Srbima, Mađarima sekira” (Szerbia a szerbeknek, fejsze a magyaroknak) falfirka;

2008. június 27-én két szerb megvert egy magyar fiút;

2008. július 19-én bevették a Szirmai Károly MME ablakát és megrongálták a magyar nyelvű feliratot;

2008. november 7-én, néhány házon megjelent a „Smrt Mađarima” (Halál a magyarokra) szórólap.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

Az incidensek folytatódtak a következő években is.

2009. márciusának végén szerb nemzetiségű fiatalok 15-16 fős csoportja megtámadott egy magyar fiatalokból álló öt-hat főt, számláló csoportot, követelve tőlük, hogy skandálják a „Koszovó Szerbia” parolát, amikor pedig a magyar fiatalok ezt elutasították, akkor ólomból készült ököllel („boxer”) és sörösüvegekkel támadtak rájuk;

Nem sokkal később meggyalázták a tájház előtt álló katolikus keresztet; 2009. december 14-én ellopták a magyar kisebbség zászlóját;

2010. január 18-án és 2010. január 25-én magyar nemzetiségű fiatalokat vertek meg, miután a tettesek megkérdezték tőlük, hogy milyen nemzetiségűek;

2010. február 11-én Temerin központjában szórólapokat raggattak ki amelyben arra figyelmeztetik a „szerb testvéreket és a szerb nővéreket”, hogy magyar szeparatisták egy csoportja, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom tagjai, megtámadtak öt szerbet; más források szerint ugyanebben az incidensben húsz magyar fiatal vert meg két korosztálybéli szerbet; 2011. márciusában a helybeli sportlétesítményeket kiírták a „Smrt Mađarima, sejemo strah” (Halál a magyarokra, félelmet szítunk) és az „Ubij, zakolji, da Mađar ne postoji” (Gyilkold, vágd, hogy magyar ne maradjon).

Az Obraz hazafias mozgalom (amelynek betiltásáról a tanulmány írása idején dönt Szerbia Alkotmánybírósága) 2011. júliusában tribünt szervez Jarekon, melyen a szervezet honlapja szerint mintegy kétszázan vettek részt, Temerin magyar lakosai szerint mintegy ötszázan voltak, sokan voltak a Lukijan Mušicki középiskola diákjai közül is; a tribün befejezése után „az Obraz tagjai zeneszó mellett, zászlókkal sétát tettek Temerin központjában, ami lelkesedést váltott ki a szerb lakosság körében”.

Temerini beszélgetőtársaink nyilatkozata szerint a tribün után egy harmincfős csoport a helybeli parkban gyülekezett, hogy megbeszéljék: hogyan űzzék el a magyarokat Temerinből, mert a szerbek veszélyeztetve

vannak. Ez azon az estén volt, amikor az Obraz tribünjét tartották („ugyan-azok az emberek, fiatal csapat, középiskolások”)

2011. szeptemberében öt magyar fiatal fémrúddal és láncokkal megvert négy velük egykorú szerbet; két héttel később megverték még egy szerb nemzetiségű fiatal.

2011. december 23-án bevették az ablakokat egy korábban megsérült magyar fiatal apjának a házában, akit a VajMa hírportál értesülése szerint, folyamatosan megtámadtak a szerb nemzetiségű tanulók, ezért már nem jár iskolába, magánúton szándékozik befejezni a tanulmányait.

A Gergely-naptár szerinti Karácsony napján, 2011-ben, megtámadtak egy idősebb magyar nemzetiségű asszonyt, aki az éjfélel miséről ment hazafelé.

2012. Szilveszter éjjelén még egy személy megverték, aki életveszélyes sérülést szenvedett.

A Juliánus Karácsony éjjelén megjelent a „Mađare pod led” (Jég alá a magyarokat) falfirka.

Mint már elmondtuk, nyilvánvaló, hogy az incidensek eltakart, sötét száma nyilvánvalóan nagyobb mint a felsoroltak összege; az informátor nyilatkozata szerint „Egeresi (Vajdaság AT képviselőházának elnöke – a CRCD megj.) szolgálatának megvan az esetek száma, azzal, hogy a reális szám ennél nagyobb...Magyar ismerőseim akik az erőszak áldozatai voltak, azt mondták, hogy megfenyegették őket, hogy ha feljelentik az incidenst az illetékes szerveknek, akkor „megkapják a magukét” Toldalékként: „Ott, ahol fizikai sérülés történt, azokban az esetekben eljárást indítottak”.

Mennyire hajlandóak Temerin polgárai beszélni az incidensekről

Itt nem a valós tájékozottságról van szó – a környezetben, amelyet vizsgáltunk „mindenki tud mindent”, hanem annak kézségéről, hogy az in-

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

cidensekről beszéljenek. Ennek a kézségnek a hiányában nincs cselekvési szándék azok megszüntetésére.

Arra a kérdésre, hogy „Az erőszakcselekmények mely eseteit ismeri” a feleletek első rangsorában a megkérdezettek 11 % elutasította a választ, míg hét % szemmel láthatóan nem válaszolt őszintén azt mondva, hogy nem tud ilyen esetekről.⁹ Az összes megkérdezett 61 % megemlítette a verekedéseket, hét % a 2004-ben a szerb nemzetiségű fiatalon elkövetett kegyetlen gyilkossági kísérletet, amelyből született a „temerini ötös” esete, négy % a nemzeti alapon való sértegetést és így tovább. A nemzeti alapon való sértegetést és becsmérlést, a válaszok mindhárom rangsorában, összességében megemlíti a megkérdezettek 14 %. Az „ötös” esetét a válaszok második és harmadik rangsorában, összességében csak a megkérdezettek alig valamivel több, mint két % említi – nyilvánvaló, hogy ez az eset sok szempontból kiválik, mert a válaszok nem halmozódnak gyakorian a rangsorolás szerint. Ez vagy az egyedüli (egyben a legfontosabb) erőszakcselekmény a megkérdezett illető számára, vagy pedig „elvesz” a verekedések között. A többi válaszok elhanyagolhatóan vannak jelen, talán azért is, mert szétszórtak

Érdekes, hogy a megkérdezett nemzeti hovatartozásának szempontjából nincs jelentősebb különbség a válaszokban. Egyedül az érzékelhető, hogy a nemzeti alapon való diszkriminációt (habár az nem incidens, hanem esetleg létező megkülönböztetés) a megkérdezett magyaroknak a valamivel kevesebb, mint négy % említi, a szerb nemzetiségű válaszolók egy % képest.

Egyes válaszok megfogalmazása az említett kérdésre eléggé jellegzetes – a szerb nemzetiségű megkérdezettek a következő kijelentéseket teszik mint: verekedés a fiatalok között, magyar fiúk megverték egy szerb fiút, szerb fiút megverték a magyarok, szinte gyerekeket vertek meg a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom tagjai (több ilyen incidens

volt), verekedések – kiskorú szerbeket vertek el a vármegyések, szerb gyereket vertek meg a parkban, itt a magyarok vannak kiváltságos helyzetben, mi (szerbek) viszont nem, nyársra húztak egy fiatalembert, karóba húztak a magyarok egy szerbet a piac mögött, a részeg fiatalok kölcsönös gyűlölködése és így tovább.¹⁰ Másik oldalról, a megkérdezett magyarok a következőképpen fogalmazzák: különféle utcai verekedések, a támadók mindkét oldalról valók, nem vagyok hajlandó idézni vagy kommentárolni, karácsonyi incidens, öt magyar megvert egy nepert, verekedés a középiskolában, verekedés a pékség előtt, néhány évvel ezelőtt a magyarok fejenként 15 évet kaptak, ami több mint amennyit egyesek a gyilkosságért kapnak, jól tájékozott vagyok, nincs igaz a egyik oldalnak sem, szerb nemzetiségűek megverték egy magyar öregasszonyt aki a templomból ment hazafelé, a piacon néhány évvel ezelőtt megverték egy kábítószer-élvezőt, amiért túl magas börtönbüntetést kaptak (a magyarok), megverték egy gyereket (szintén magyar) aki elvesztette a szeme világát, egyeseket szigorúan megbüntettek, mert egy nemzeti kisebbség soraiból valók (nem akart konkrét incidensekről beszélni), Temerin központjában megtámadtak egy embert, mert nem beszél jól szerbül, és így tovább.

A kérdésre, hogy „Hol történnek az incidensek, milyen helyzetekben és milyen helyeken? Miért? Miért nem történnek másutt?” a megkérdezettek 35 % a kávézókat és azok közvetlen környezetét említette, 11 % a parkokat, tíz % Temerin központját, hét-hét % az iskolákat és az utcát. A megkérdezett magyarok sűrűbben említették a kávézókat és Temerin központját, mint a szerbek (43 % a 32 % és 16 % a kilenc %-hoz, figyelemre méltó). Másrészt, a megkérdezett szerbek sűrűbben említik a parkokat az incidensek színhelyeként, mint a magyarok (13 % a két %). Szem előtt kell tartani, hogy a kávézók látogatóinak struktúrája nagyban átfedi magát azokkal, akik szabad-idejüket (különösen az esti órákban) a par-

⁹ A százalékszámokat a jobb áttekinthetőség miatt egész számokká lettek kerekítve.

¹⁰ A válaszokat eredeti formában vannak, idézőjelek és lektori beavatkozás nélkül.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

kokban töltik el, de a gazdasági momentum (az italért fizetni kell a kávézóban) ennek ellenére jelen van.

A megkérdezettek válaszaiban abból a szempontból nincs különbség a szerbek és a magyarok között, amikor az incidensek okainak és azok helyeinek az összefüggéséről beszélnek. Ritkábban említik a nacionalizmust, mint kiváltó okot, vagy más szóval ezt a válaszokban sokszor figyelmen kívül hagyják. Általában nézve az etnikai nacionalizmus Szerbiában „normalizálva” van, a múlttal való, máig meg nem történt szembesülés miatt, különösképpen a jugoszláv örökségért vezetett háborúkkal kapcsolatban. Másrészt, Magyarország és Szerbia együttes államközi erőfeszítései a szerbek és a zsidók 1942-es illetve a magyarok 1944-es tömeges legyilkolásának a demisztifikálására hozzájárul a vajdasági szerb és magyar közösségek és szervezeteik közelmúltig egymástól teljesen elválasztott „múlt-politikájuk” megnyugvásához. Azonban az egyszerű emberek mindennapi tapasztalatainak a síkján a nacionalizmus annyira belenőtt érzékelésük minden pórusába, hogy teljesen észrevétlen maradt. Emellett ez pszichológiailag kényes kérdés is, mert mindig magába foglalja a saját csoportja felelősségének kérdését. Ebből kifolyólag az incidensek okozójaként az alkohol- és drogfogyasztást említik: főként a kávézók, diszkók, klubok előtt. A politikai izgatás, a kábítószer, az alkohol, a fiatalok kimenői, isznak, parkok, iskolák, eldugott nem biztonságos helyek, ahol vannak narkósok, az esti órákban, szombaton, amikor kimenő van, az alkohol hatása, főleg éjszaka, ahol többen vannak, gyülekezőhelyek, kávézók, ahol van ital, este, amikor a gyerekek isznak, legtöbbször nyilvános helyeken alkohol és kábítószer hatása alatt. Egyes más környezetekben a rendőrség felelősségteljesebben végzi a munkáját, ezért ritkábban vannak ilyen esetek, legtöbbször az utcán, az elsődleges okok az ital és a kábítószer, úgy gondolom, hogy ilyesmi történik minden településen, az utcán, éjjel, alkohol és drogok hatása alatt és így tovább.

A kérdésre, hogy „Kik az incidensek kezdeményezői?” a megkérdezettek 40 % azt válaszolja, hogy „az ifjúság”, nyolc százaléka, hogy szélsőséges

szervezetek (Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, Obraz, Nemzeti Arcvonal), három százalék, hogy azok „szurkolók, huligánok” és így tovább. A megkérdezett magyarok négy % szerint az incidensek okozói „szerbek”, a szerb nemzetiségű megkérdezettek tíz százaléka szerint viszont az incidensek előidézői „magyarok”.

A kérdésre, hogy „Kik az incidensek kezdeményezői?” a megkérdezett szerbek és magyarok egyharmada azt válaszolta, hogy nem tudja. A tartalmasabb válaszokat adó szerb nemzetiségű megkérdezettek tíz % említi a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmat, kilenc % a magyar politikai pártokat, hét % az ittas állapotban levőket, három % az ifjúságot, két % a nacionalistákat, és hét % általánosságban a magyarokat. A megkérdezett magyarok 13 % említi a szerb politikai pártokat, nyolc % az Obrazt vagy a Nemzeti Arcvonalat, öt-öt % az ifjúságot és a „nacionalistákat” és így tovább. Az a válasz, amely az incidensek kezdeményezőikén „mindkét felet” hangsúlyozza, a megkérdezett szerbek négy %, a magyaroknak pedig két %. Érdemes kiemelni az említett kérdésre adott egyes válaszok megfogalmazását – a megkérdezett szerbek körében található: inspirálják egymást, politikusok (sikertelenek, olyanok, akik soha semmit nem értek el) ne tudja, nem látja, hogy léteznek bűjtatók, politikusok vagy emberek a magasabb körökből, szélsőséges csoportok vezetői, politikusok akik befolyásolják a gondolkodásmódot, politikusok, magyar jobboldaliak, különféle nemzeti jellegű szervezetek vezetői, azok akik alkoholt árusítanak kiskorúaknak és így tovább. A megkérdezett magyarok az incidensek ösztönzői között említik: a szülők, akik nevelésükkel hatnak, a szűkebb környezet, ők magasabb szinten vannak, piszkos üzleteléssel foglalkoznak, biztosan léteznek, de nem tudni, hogy kik, akik mások agyát tömik, jobboldali szervezetek egyikek és mások (Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom, Obraz, és hasonló), gondolom, hogy politikai hátterük van – kapcsolat magyar és szerb pártokkal, jobboldali politikai pártok, nacionalizmus mint ideológia, környezet, kábítószer és alkohol, nacionalista politikusok és így tovább.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

A kérdésre, hogy „Ki akadályozza a nemzetek közötti viszonyos stabilizálását?” nem adott választ a megkérdezett magyarok 39 % és a szerbek 31 %. A magyarok a szerbektől kevésbé hajlamosak azt gondolni, hogy nincs akadálya a nemzetek közötti viszonyok stabilizálására Temerinben: az, hogy senki se akadályozza a viszonyok javítását az előbbieket 11 % válaszolta, míg a másik félnek a 21 %. A magyar nemzetiségű válaszadók legtöbbször, az esetek 25 %, a szélsőséges politikai pártokat és szervezeteket okolják (a szerbekenél ez 14 %), utána az államot és hatalmat (kilenc %, akár csak a megkérdezett szerbekenél), utána az ifjúságot és a rendőrséget (4-4 %, a szerbekenél a megfelelő százalékszámok 0 és 12 % (!), a szerbeket (két %); a megkérdezett szerbek öt % a nemzetek közötti viszonyok stabilizálásának akadályát a nemzeti kisebbségekben látja.

A megkérdezett magyarok válaszaiban a következő megfogalmazásokkal lehet találkozni: nem akadályozza azt senki, hanem az állam nem dolgozik komolyan a megelőzésen, épp ezek a jobboldali szervezetek, ebből egyedül ők prosperálnak, nacionalista politikusok, Szerbia kormánya, menekültek, nem akarják, hogy béke legyen, lehet, hogy a rendőrség fél, ezért nem intézkedik, lehet, hogy a hatalom is, a polgárok és a rendőrség tehetetlensége, a politikai pártok amelyek uszítanak és így tovább. A szerb nemzetiségű válaszadók körében a kérdésre, hogy „Ki akadályozza a nemzetek közötti viszonyos stabilizálását?” a következő megfogalmazásokkal lehet találkozni: senki se akadályozza, mindenki játssza a hülyét, senki nem akar tenni semmit, lehet, hogy a politikusok, ugyanazok a politikusok, megfelel nekik az ilyen helyzet, senki nem akadályozza, de ha valaki megpróbálja stabilizálni, akkor azt nem teszi megfelelőképpen, a médiumok, gondolom, hogy mindenkinek van része benne, az állam és benne élők, a pártok, a jelenlegi miniszterek, ők maguk (a szerbek és a magyarok), a revansizmus, emberek vagyunk, egyszerűen ilyenek vagyunk, fordítottak, és így tovább.

Temerin és Újvidék, (nem) hátrányos megkülönböztetés, álláspontok az incidensek problémájának megoldásáról

A Temerinben uralkodó helyzetet lényegesen befolyásolja Újvidék közelsége. Újvidék virtuális központja Šešelj egykori „Nagy-Szerbiájának”, jelenleg pedig a neonáci Nemzeti Arcvonal legerősebb erődjé, amelynek tagjai két alkalommal, 2005-ben a Bölcsészettudományi Karon, 2007-ben, pedig Újvidék utcáin fizikailag megtámadták az antifasisztákat azok rendezvényein. Újvidék külvárosai Veternik és Futak képezik a toborzási bázisait a „szurkolói” jobboldali-szélsőséges destruktív bandáknak, amelyek a 2008. február 21-i zavargásokban tűntek ki, amikor a tagjaik felgyújtották az Amerikai Egyesült Államok belgrádi nagykövetségét. 2004. március 17-én és 18-án, a koszovói szerbek üldöztetése idején mintegy kétezer újvidéki huligán szétverte a tartományi kormány épületét és megpróbálta felgyújtani a romák és az askalik telepeit a Nagy és a Kis Rétet (Veliki i Mali Rit). Őket akkor a rendőrség hathatós akciójával sikerült megállítani, közben a lakótelepek roma lakosai két márciusi éjszakát gyerekeikkel a környező mezőkön töltöttek.

A másik oldalról a temerini község szerb nemzetiségű lakói gyakran hajlamosak arra, hogy helyi szinten leginkább a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmat lássák. Ebben azonban tévednek: a vármegyések nincsenek jelen jelentősebben Temerinben, a húszegynéhány helybeli magyar neonáci más alapon szerveződik.

A temerini adatközlők szerint az etnikai incidensek ebben a községben szoros kapcsolatban vannak a közeli Újvidékkel. Mi a véleményük erről a megkérdezetteknek? A kérdésre, hogy „Az incidensek bármilyen módon kapcsolatban vannak-e az Újvidék felőli hatásokkal? Milyen kapcsolatban vannak?” a megkérdezett magyarok 52 % és a szerbek 57 % azt mondja, hogy az incidensek nincsenek összeköttetésben újvidéki hatással, sem ottani szereplőkkel.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

Sok megkérdezett nem tudja a választ erre a kérdésre, és csak a szerbek, és magyarok 13-13 % mondja, hogy létezik kapcsolat. A magyarok legtöbbször (hét %) az Obraz szervezetet említik, a szerbek (igaz csak szórványosan) pedig Nenad Čanakot az autonómista VSZL vezetőjét. Érdekes, hogy sehol sem említik a szerb és magyar nemzeti pártok újvidéki fiáit, és minden bizonnyal az említett pártok szervezetei valóban nincsenek semmilyen kapcsolatban az incidensekkel.

A kérdésre, hogy „Miben látják a megoldást az incidensekre? Hogyan meggátolni azokat? Ki kell, hogy ezt megtegye?” a megkérdezett szerbek 36 %, a magyaroknak pedig 27 % az incidensek megoldását elsősorban a rendőrség feladataként látja. Még a szerbek 27 % és a magyarok 25 % úgy gondolja, hogy ez más állami szervek dolga. A szülőket, mint tényezőket ebben a kontextusban említi a magyarok 11 % és a szerbek három %, az iskolát a magyarok öt % és a szerbek két %, és így tovább. Egyes válaszok megfogalmazása erre a kérdésre jellegzetesek: ezeket az államnak kell megállítania, nekünk, pedig nincs olyan elnökünk, aki valami jót tenne a népéért, először le kell cserélni az államelnököt, annak kell megállítani, aki arra illetékes, egyetlen incidenst sem lehet teljes mértékben megoldani, leváltani Temerin község elnökét, szerbet hozni hatalomra és kivándoroltatni a magyarokat, mindenkit börtönbe zárni, és így tovább.

Rendkívül fontos külön probléma az etnikai incidensek kapcsolata egy esetleges érzékelt etnikai diszkriminációval a temerini községben. Eközben kevésbé fontos, hogy a diszkrimináció valóban létezik, a monitoring eredménye azt mutatja, hogy főleg nem létezik¹¹; ugyanis, a kollektív tudat tartalma egyfajta valóságként hat, még akkor is, ha nem tényeken alapul. A szándékosan szuggesztíven feltett kérdésre (hogy átörjön a konformizmus akadály) „Miben látszik a nemzeti diszkrimináció községében?” a magyarok 36 % és a megkérdezett szerbeknek pedig a 35 % egyértelműen azt válaszolta, hogy nincs diszkrimináció. A megítélést, hogy a magyarok vannak kiváltságos helyzetben a megkérdezett magyarok két % és a szerbeknek a tíz % állítja; hogy a szerbek vannak ki-

váltságos helyzetben azt a megkérdezett szerbek közül senki sem állította, a magyaroknak pedig kilenc % mondta. A más nemzetiségűek kerülését és a nemzeti megosztottságot (ami nem indikátora a diszkriminációnak, de ami a probléma megfontolásának egyik szemszögét mutatja) csak a szerbek említik, valamivel több, mint négy %. A megkérdezett szerbek hat % felrója a magyaroknak, amiért magyarul beszélnek nyilvános helyeken, és a magyarok 23 % és a szerbek 16 % olyan választ ad, ami arra az elképzelésre utal, hogy létezik diszkrimináció, de szétszórt és sokszor pontatlan megfogalmazásokkal.

A megfogalmazások némelyikét érdemes megemlíteni – A szerbek mondják: hogy egész Temerin magyar színekre van festve, nem becsülik az egyházi ünnepeket (szerb újév), senki nem kaphat munkát ha nem tud magyarul, az elnök magyar és segíti a saját embereit, a magyarok és a szerbek csak sajátjukat foglalkoztatják, a magyar nemzetiségű tisztviselők-dolgozók nyelvi diszkriminációja, az aránytalan munkahely-elosztás az állami szolgálatokban, a kisebbségiek előnyben részesülnek, ha a felettes az ő nemzetükből való, ez legjobban a foglalkoztatásban látszik, aránytalan a munkahelyek elosztása a nemzeti kisebbségiek és a szerbek között, a jogokban amelyekkel a magyarok rendelkeznek, kezdve a jobb tantermekkel az iskolákban a sok egyéb jogokig, látszik a csoportosulásból és a forszírozásból – mindenki sajátját, az hogy az utóbbi években a magyarok vannak hatalmon, senki nem tesz semmit, lop mindenki, jobban védik a magyarokat, mint a szerbeket, nekik több joguk van, inkább úgy érzem, hogy diszkriminálnak, ha nem tudom a nyelvet, nincs munka, sok helyre, ahova belépsz először magyarul szólnak hozzád, ha bemegyek az üzletbe azt mondják jó napot, tessék, magyar nyelven, közben tudva levő, hogy ki szerb és ki magyar, szemtelenek és így tovább. A megkérdezett magyarok erre a kérdésre válaszolva sokszor azt mondják: ebben a pillanatban ez nincs, ez Milošević idejében volt gyakorlat, amikor a magyarokat eltávolították az állami/közszolgálatokból, amikor nem írja magyarul, amikor nem foglalkoztatnak a közszolgálatokban, vannak bonyodalmak az adminisztrációs ügyintézésben az írásmódnál

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

(latinbetűs/cirillbetűs), az állami szerveknél több szerb nemzetiségűt alkalmaznak, létezik nyelvi diszkrimináció is, úgy gondolom, hogy valójában nincs is, mesélik, hogy van, de én személyesen nem tapasztaltam, hallottam, hogy a rendőrök többször büntetik a magyarokat, kevesebb munka van a magyarok részére, nem minden esetben, nagyon nehéz volt a radikálisok idejében, most jobb, de dolgozni kell még rajta, egyenrangúban használni a magyar nyelvet, a magyaroknak nincsenek meg a Tito idejéből való jogaik, és így tovább.

A kérdésre kapott mindkét csoport jelentős számú tagjainak válaszaiból látszódik, hogy létezik egy meggyőződés arról, hogy diszkriminálják őket a foglalkoztatás terén (elsősorban az önkormányzati szervekben és a köztisztviselőkben). Nem jelentéktelen azoknak a szerbeknek a száma, akik emellett felróják a magyaroknak, amiért nyilvános helyen, anyanyelvükön beszélnek vagy, mert nem tudnak jól szerbül. A környezetnyelvi tanulásának a kérdése, valamint (véleményünk szerint kevésbé a kétség és inkább a módszer) az „államnyelv” tanulását itt úgy fedeztük fel, mint tipikusát Temerin számára is, nem csak a többi többnemzetiségű környezetekre, amelyeket a CRCD Vajdaság-szerte vizsgált.

A kulcsfontosságú és rendkívül ütőerejű kérdés úgy hangzott, hogy „Mit szeretne, hogy megváltoztassanak a viselkedésükben a más nemzetekhez tartozók, hogy jobban érezze magát?” Hogy a más nemzetből valóknak nem kell semmit megváltoztatniuk a viselkedésükben, vagyis, hogy elégedettek szomszédjaikkal, a magyaroknak a 14 %, a szerbeknek pedig a 19 % nyilatkozta. A más nemzetek iránti nagyobb tiszteletet kért a megkérdezett magyaroknak a 48 %, illetve a szerbek 18 %-a. A szerbek 10 %-a követelte, hogy a magyarok ne beszéljenek magyarul; hogy tanuljanak meg szerbül a 8 %-a; hogy alkalmazkodjanak Szerbiához, és ne gondolják azt, hogy a saját országukban vannak, a szerbeknek a 14 %, megkérdezett magyaroknak pedig a 4 % mondta; hogy a magyarok menjenek „vissza” Magyarországra azt a szerbeknek valamivel több, mint egy százaléka fejezte ki. Tekintettel a kérdés jelentőségére, több válaszadási megfogalmazást kellett felkínálni. Magukból a megfogalmazásokból lát-

ható a megkérdezett nemzetisége: hogy ne legyenek annyira önzők, hogy nézzenek egy kicsit minket is, hogy segítsünk egymáson ahelyett, hogy verekszünk és életeinket veszélyeztetjük, hogy ne beszéljenek szerb társaságban magyarul, mert mi nem értjük őket, ők viszont értnek minket, hogy ne tetsessék magukat, hogy nem tudnak szerbül, közben tökéletesen tudnak, hogy ne tegyenek megjegyzéseket magyarul és ne vessenek, miközben mi nem értjük, legalább beszéljenek a mi nyelvünkön, hogy becsüljék az államunkat, a nyelvet, a vallást és a többit, ez most valahogy veszendőbe megy, állandóan másokra nézünk, saját értékeinket pedig elfelejtjük, tanulják meg Szerbia nyelvét, a teljes viselkedést és a nyelvet, ha van mondanivalójuk, akkor azt szerbül mondják, számomra ez a legfontosabb, a többire meg fáj a fülem, hiszen nem fognak ők megváltozni, ha már nem a saját államukban vannak hanem Szerbiában, hogy alkalmazkodjanak az államhoz melyben, ez esetben Szerbiához és ne érezzék úgy magukat mintha (jogok és törvény szempontjából) a saját országokban élnének és, hogy megértsék, mindannyian emberek vagyunk bármilyen nemzethez tartozunk is, ereszkedjenek a földre, ne garázdálkodjanak Temerinben, a viselkedésüket vagyis ne harcoljanak valamiféle a hatalomért, Szerbiát a szerbeknek – szerb a szerbért, aki szerb, szerb származású és nem indul a rigómezei csatába..., hogy megértsék, hogy nem a saját országukban vannak így nem viselkedhetnek úgy, ahogy akarnak és nem kérhetnek maguknak túl nagy jogokat, tisztában kellene, hogy legyenek azzal, hogy nem a saját országukban vannak, vegyenek részt a társadalmi életben, ha már megkapták a lehetőséget, ne kérjenek túl sokat, mert, ha itt nem jó nekik, akkor menjenek vissza oda ahonnan jöttek, és konkrétan a magyarok ne formáljanak Szerbiából Magyarországot, hogy éveikhez mérten viselkedjenek, tanuljanak meg szerbül, mert Szerbiában élnek, és nem „Ugar-Finnországban”. Szerbiát a szerbeknek, szerb a szerbért, hogy becsüljék a polgárokat, úgy engem is, hogy becsüljenek engemet, úgy a többi polgárt is, de ez nagyon nehéz, mindaz ami minket zavar, például a viselkedésük, egyszerűen nem szeretem a más vallású embereket, szeretném, ha kiköltöz-

nének, amint mondtam a tolerancia, hogy toleránsabbak legyenek, ismerjék meg a szokásainkat és minket, hogy megbecsüljék a másikat és, hogy még valaki beszél magyarul, elfogadni a történelmi tényeket. Járekon fogolytábor volt a második világháborúban, ahol hatezer emberünk szenvedett, Vajdaságnak nagy autonómiát kell adni és el kell törölni, vagy drasztikusan lecsökkenteni a temeriniek büntetését, akik igazságtalanul vannak börtönben, egyenrangúként nézzenek bennünket, szeretném, ha más nemzetiségűek nagyobb érdeklődést mutatnának a többiek iránt, elég volt ötszáz évig, az utcán nem köszönnek, például ne nézzenek rám furcsán, ha elolvassák a nevemet, nem kérek más törvényeket csak olyan szinten legyenek mint a többi polgár, szeretnénk, ha saját polgártársaiként fogadnának el bennünket és ha nem diszkriminálnának, és így tovább.

A nemzeti veszélyeztettség érzésének összefüggése az incidensekkel

Temerin polgárait megkérdeztük „Hogyan fogalmazná meg tömören nemzete jelenlegi helyzetét Vajdaságban?” A magyar megkérdezettek 38 %-a veszélyeztetettnek és nehéznek értékelte a vajdasági magyarok helyzetét, 36 %-a jónak mondta, a válaszok 14 %-a szétszórt volt, 12 % pedig nem akart vagy nem tudott válaszolni erre a kérdésre. Egyes megkérdezett, elégedetlen magyarok megfogalmazásaiból ki kell emelni: kisebbségi, a jogok szerint, eléggé kidolgozott a nemzeti gyűlölet, nem pedig az öntudat a szerbeknél, nem nacionalizmus, hanem nemzeti gyűlölet, kisebbségben vagyunk, ezért hallgatunk és tűrünk, kedvezőtlen az utóbbi időben, egyes esetekben egyenrangúak, valahol veszélyeztetettek, van diszkrimináció, nem éppen jó, ahogyan a politikusok ígéretnek, gettó, razzia, nem tudom mekkora mértékben, nagyon rossz, diszkriminált, mivel kisebbségben vagyunk nem bírunk lényegesen hatni egyes dolgokra, rossz, egyes kérdésekben nincs szavazati jogunk, és így tovább.

A kérdésre „Hogyan látja nemzetének jövőképét a közeljövőben?” a megkérdezett magyarok 41 % kedvező elvárásai vannak, 13 % rossz, 18 % nem remél változást, és így tovább. Szemmel látható az optimizmus túlsúlya.

A kérdésre „Hogyan értékeli a nemzetek közötti viszonyokat az Ön közösségében?” a megkérdezett magyaroknak az 52 % azt válaszolta, hogy a viszonyok veszélyeztetve vannak, nehezek és feszültek, 30 % szerint a nemzetek közötti viszonyok jók, és így tovább. A kérdésre, hogy „Mért gondolja ezt úgy?” a megkérdezett magyarok teljesen szétszórt válaszokat adtak, amelyek közül a legjellemzőbbek: mindannyian normálisan élnek, néha történik incidens, de nem veszélyes, vannak problémák, verekedések, veszekedés, de zömében nem veszélyes, rossz, szerb fiatalok támadásai a magyar fiatalok ellen, a szerbek büntetlenül megússzák, a magyarokat viszont büntetik, fedezve és eltitkolva, a mai társadalom szétválasztja a magyarokat a szerbektől, gyöngén társalognak, hiányzik a gyerekek biztonságérzete, nem jó, bár nem jó a szerbek között sem, és így tovább.

A kérdésre „Hogyan értékeli a nemzetek közötti viszonyokat Vajdaságban?” (tekintettel a kutatás tárgyára egyes kérdések szándékosan ismétlődnek, különböző megfogalmazásban, hogy áttörjék a konformizmus akadályát), a magyar nemzetiségű megkérdezettek 11 %-a kijelentette, hogy a viszonyok rosszak és feszültek, 41 % azt mondta, hogy a nemzetek közötti viszonyok Vajdaságban jók, 20 % hogy a nemzetek közötti viszonyok Vajdaságban jobbak mint Temerinben, két %-a hogy rosszabbak mint Temerinben, és így tovább. Szembeötlő a nagy eltérés a korábban adott válaszoktól, amelyeket előtte adtak, a tartalmilag nagyon hasonló kérdésre „Hogyan fogalmazná meg tömören nemzetének jelenlegi helyzetét Vajdaságban?”. A megkérdezett magyarok sokkal kedvezőbbnek ítélik a nemzetek közötti viszonyokat, mint a saját nemzetüknek a helyzetét Vajdaságban, jelentős számuk pedig észleli Temerin sajátosságát, mint külön érzékeny közösséget. A kérésre, hogy indokolják meg a vajdasági nemzetek közötti viszonyairól kimondott értékelést, a

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

megkérdezett magyarok szélsőségesen szétszórt válaszokat adtak, mint: attól függ, hogy mely régióban, jó, még rosszabb, semmilyen, szörnyű, katasztrófa, részben jó, gondolom, hogy Vajdaságban van elég tolerancia, de intolerancia is, és így tovább.

Hogyan válaszoltak az előbb említett kérdésekre a megkérdezett temerini szerbek? A kérdésre, hogy „Hogyan fogalmazná meg tömören nemzetének jelenlegi helyzetét Vajdaságban?” a megkérdezett szerbek 34 % úgy látja, hogy a szerb nemzet helyzete Vajdaságban veszélyeztetett és nehéz, 44 % hogy jó, és így tovább. Meg kell említeni az elégedetlen szerbek néhány megfogalmazását: olyan az érzésem, hogy a szerbek kisebbségben vannak, túrhető, lehet jobb is, nyomorúságos, elnyomott ugyanúgy mint Horvátországban, nem szentelnek elég figyelmet a szerb identitásnak, nem kap kellő figyelmet a szerb kultúra, a hagyományok, úgy néznek ránk mint a kisebbségre, a kisebbségnek több joga van mint nekünk, közepes helyzetben vannak a szerbek, a többieknek több joga van nálunk, és így tovább.

A kérdésre „Hogyan látja nemzetének jövőképét a közeljövőben?” a megkérdezett szerbek 25 % kedvező elvárásai vannak, 35 % kedvezőtlen, változást nem vár a megkérdezettek 15 %, és így tovább. Rendkívül szembeűnő, hogy a megkérdezett szerbek nemzetük vajdasági jövőjét illetően sokkal borúlátóbbak, mint magyar szomszédjaik.

Bármennyire nem reálisak az előrejelzéseik (már csak a demográfiai okok miatt is) ezt a nemzeti pesszimizmust nem nehéz áthangolni egy másik csoport elleni agresszióvá: ez a puszkapor száraz és nincs szükség erős szikrára, hogy robbanjon.

A kérdésre „Hogyan értékeli a nemzetek közötti viszonyokat az Ön közösségében?” a megkérdezett szerbek 39 % azt válaszolta, hogy a nemzetek közötti viszonyok nehezek és feszültek, míg a 41 %, hogy jók, és így tovább. Szembeűnő, hogy a szerb beszélgetőtársak jobbnak látják a nemzetek közötti viszonyokat, mint a magyar társaik. A pótkérdésre hogy

„Miért gondolják úgy?” ők, akár csak a magyarok rendkívül szétszórt válaszokat adtak, tartalmilag hasonlókat, mint a megkérdezett magyarok, természetesen más nemzeti előjellel.

A kérdésre „Hogyan értékeli a nemzetek közötti viszonyokat Vajdaságban?” a megkérdezett szerbek 22 % (összehasonlítva a magyarok 11 %) szerint a viszonyok rosszak és feszültek, 41 % (ugyanaz a százalékarány a megkérdezett magyaroknál is) azt gondolja, hogy a viszonyok jók, és csak három % (a magyarok 20 % viszonyítva) gondolja azt, hogy jobbak, mint Temerinben, és így tovább. Rendkívül szembeűnő, hogy a helyi incidensek kisebb jelentőségűek a temerini és a járeki szerbeknek, mint a temerini magyaroknak. Másrészt, a megkérdezett szerbek a magyaroknál kétszer sűrűbben értékelik rossznak a nemzetek közötti viszonyokat Vajdaságban. Érdekes, hogy a megkérdezett szerbeknél is, akik kedvezőtlennek ítélik a nemzetek közötti viszonyokat Vajdaságban, észrevehetően alacsonyabb a részaránya azoknak, akik kedvezőtlennek ítélik saját nemzetüknek a helyzetét. A nemzetek közötti viszonyokkal kapcsolatos pótkérdésre hogy „Miért gondolják úgy?” a szerb megkérdezettek szinte azonos megfogalmazást adtak, mint arra a kérdésre, hogy „Hogyan fogalmazná meg tömören nemzetének jelenlegi helyzetét Vajdaságban?”

A szerbek veszélyeztetettebbnek érzik magukat Vajdaságban, a magyarok pedig Temerinben. A szerb veszélyeztetettség Vajdaságban, ténybélileg bármennyire is alaptalan, ható, ezt meg kell ismételni, azért is, mert reális társadalmi tényező, amely a viselkedés irányítója. Hogyan tekinthetünk a két temerini nemzeti közösség viszonyának összetett és összekuszált hálójára olyan tájékoztató alapján, amelyet egyes különösen érzékeny informátorok adtak?

A Magyar Remény Mozgalomnak fontos szerepe van Temerinben; kapcsolatban van a Jobbik,¹² magyarországi jobboldali párttal. A politikai pártok szempontjából nincs konfliktus a szerb és a magyar pártok között.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

A magyar pártok között vannak konfliktusok, a Vajdasági Magyar Szövetség úgy nézhet Temerinre, mint az egyetlen községre, amelyben a községi elnöke a Vajdasági Magyarok Demokrata Pártjából van. Az informátorok úgy vélik, hogy nincsenek politikai konfliktusok, de vannak mindennapos konfliktusok. Feltehető a kérdés, hogy a rendszeres politizálás és a politikai szervezetek törvényben megengedett nyílt konfliktusai meggyújtják-e vagy enyhítenék az etnikumközi feszültséget? Az összetűzések, ha nyíltak, és amikor a legális játékszabályok keretében maradnak, akkor néha fájdalom-mentesebb következményekkel járnak, azoknál, amelyek létezését nyíltan nem ismerik be. Érdekes, hogy a 2012-es választási kampány alatt, amikor a politikai szervenélvélők felforrósodtak, Temerinben nem voltak etnikai incidensek.

A Magyar Remény Mozgalom, melytől a helybeli szerbek sokszor félnek, az adatközlők szempontjából egy komolytalan párt, de melynek még van bizonyos mozgósító ereje. A szerbek és a magyarok is egymásról rosszul tájékozottak; az előbbieket sokszor összekeverik a sokkal mérsékeltebb Dverit a fasiszta Obrazzal, a másikat felismerik a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmat Temerinben, amely igaz aktív volt öt-hat évvel ezelőtt, ott, ahol most más magyar szervezetekről van szó vagy inkább nem formális szervezett csoportokról, mint amilyen a húszegynéhány magyar skinheads. Az informátorok szerint az Obráz áll az etnikai incidensek többsége mögött.

Vallási összetűzések Temerinben nincsenek, a római katolikus és a szerb ortodox egyház a megnyugvás tényezői. Létezik területi szegregáció, ami különösen ott kihangsúlyozott, ahol egybeesik a források újraelosztásával (például a Temerin magyar részében emelt tömbházakban). Egyes egyenlőtlenségek a javak elosztásánál viszonylag régiek: Járekot köznyelvben Temerin fővárosának hívták, mert benne éltek a harcosok a nekik járó kiváltságokkal. Egyes adatközlők a temerini incidensek aránytalanul nagy számát a nagyszámú bevándorlóval és menekülttel magyarázzák. Temerin ebből a szempontból Újvidék militáns elővárosaira és

külvárosaira emlékeztet, mint amilyen Veternik és Futak, azzal, hogy annak ellenére, hogy Újvidékhez egész közel van, nagyszámú magyar nemzetiségű polgár él.

A kilencvenes évektől a szerbek és magyarok egymás mellett élnek. Gyakorlatilag már nincsenek kétnemzetiségű kávézók. A magyar középiskolás diákok sok esetben rendkívül nehezen értik a szerb nyelvet. Általános a megítélés, hogy a megosztottság a fiatalok között nagyobb, mint az idősebbeknél.

A fiatalok egymás hiányos ismerete és nemzeti megosztottsága egyeseket arra ösztökélt, hogy javasolja: kétnyelvű iskolákat hozzanak létre. Ez segítené egymás jobb megismerését, és intenzívebbé tenné a korosztályok produktív kapcsolatát, de, tekintettel számos más helység tapasztalatára, bizonyosan felgyorsítaná a magyarok beolvadását. Ahogy egy jobboldali magyar politikus megjegyzi: „Én itt nem látok nagyobb esélyt valamiféle normális élethez, nem kell előállni a javaslattal, hogy hozzanak létre egyes iskolákat, mert az felgyorsítaná a magyarok asszimilációját Temerinben. Ezt senki se cáfolhatja meg. Mi megállítanánk a beolvadást, mert például azt mondjuk, hogy a magyaroknak kell a magyar kultúra, a szerbeknek a szerb kultúra és, hogy mindannyian éljünk szépen együtt és akkor az lesz valamiféle multikultúra. Ez a mi álláspontunk, és meg kell őrizni az iskolát olyannak, amilyen most. Valamilyen nagyobb logikát, ami a valamiféle multikulturalizmust illeti nagyobb eredményt érhetnének el, ha más sikeres szervezeteink lennének, gondolok a civil szervezetekre, amelyben vannak szerbek és magyarok, aztán a sportklubokra, szerbekkel és magyarokkal, szóval mi nézzük a szabad tevékenységeket, hogy ott társalogjanak, szocializálódjanak, és akkor mindezt elérnénk asszimiláció nélkül, legalább is ez a mi álláspontunk.”

Ideális megoldás lenne a szerb nyelv tanításának a lényeges feljavítása a magyar gyerekek számára, akár olyan módszerrel, mint ahogy az idegen nyelveket tanulják. Ezt támogatja a magyar nemzeti kisebbség Nemzeti Tanácsa is. Másrészt, ennek követnie kellene a környezetnyelv tanulása is, vagyis a magyar nyelv tanulása szerb osztályokban. Ez az ideális meg-

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

oldás azonban teljesen irreális olyan állapotok közepette, amikor a helyi szerbek úgy érzik, hogy diszkriminálják őket. Marad az elkerülhetetlen kérdés, hogy mi az elérhető.

Reakciók az incidensekre

Már volt szó a nemzetközi szervezetek beavatkozásáról, mindenekelőtt az Európa Tanácsról, ami odahatott arra, hogy lényegesen csökkent az etnikai incidensek száma Vajdaságban a 2003 és 2005 közötti fellángolása után. Az új incidensek újabb reakciót váltottak ki. Az Európai Parlamentnek az „Az Európai Parlament megfélemezett Vajdaságról?” címmel megtartott közmeghallgatásán (hearing) 2009. április 2-án Becsei Zsolt Magyarország képviselője megállapította, hogy az etnikumok közötti incidensek szempontjából a helyzet 2009-ben nem sokkal jobb, mint 2005-ben. Tőkés László Románia EP képviselője úgy értékelte, hogy Vajdaság magyarul lakta településein érezhető a félelem, valamint a más nemzetiségűek gyorsított betelepítése a magyarul lakta településekre. A közmeghallgatáson Szerbiából jelen volt Bozóki Antal ügyvéd, az Árgus – Vajdasági Magyar Kisebbségjogi Civil Egyesület elnöke, Sonja Biserko a Szerbiai Helszinki-bizottság elnöke, Sonja Licht egy belgrádi emberjogi alap elnöke, Süge Zsolt a szenttamási Emberi Jogi Központ képviselője és Petar Teofilović – vajdasági ombudsman.¹³

A temerini fiatalok elleni támadások 2010. januárjában kiváltották a Civil Társadalom-fejlesztési Központ reakcióját. A helyzet romlásáról ebben a községben, közvetlenül tájékoztatták Catherine Ashton-t az Európai

Unió kül- és biztonságpolitikai főképviselőjét.¹⁴ Korhecz Tamás tartományi jogalkotási, közigazgatási és nemzeti közösségügyi titkár a 2010. januári incidensekkel kapcsolatban kijelentette: „Úgy gondolom a pénzbüntetés nem kellő mértékű szankció az ilyen esetekre. Ellenkezőleg, az ilyen büntetések arra bátorítják az elkövetőket, hogy folytassák az etnikai alapú erőszakcselekményeket”¹⁵ Korhecz becslése szerint „Vajdaságban bizonyosan vannak még a temerinihez hasonló nemzeti alapú támadások, de sértettek félelemből azokat nem jelentik fel (...) Temerinben már hosszabb ideje tart a harc a gyűlölködő falfirkákkal”. A temerini rendőrség öt nap után tett bűnvádi feljelentést öt fiatal ellen erőszakos viselkedés miatt. Nem tettek feljelentés faji, nemzeti és vallási gyűlöletkeltés miatt 2010. február 20-n Gusztony András Temerin község elnöke az ismétlődő fizikai támadások után kijelentette, hogy „az ilyen és hasonló incidensek elkövetői rendszerint a legenyhébb büntetést kapják”, míg Korhecz Tamás kihangsúlyozta, hogy „az államon és az igazságszolgáltatási szerveken a sor, hogy a kisebbségek elleni támadások miatti perekben, a bűnösöket börtönnel büntesse, ne pedig szimbolikus pénzbüntetésekkel”. Megfigyelhető volt, hogy az ezzel kapcsolatos sajtótájékoztatón csak a magyar nyelvű médiumok újságírói voltak jelen.

Az állítólag egyenruhás magyar fiataloknak (állítólag a második világháborúban a náciikkal szövetséges nyilasok egyenruháit viselték) a szerb társaik fémrudakkal való megtámadása kapcsán 2011. őszén, a jobboldali szerb webportálok megállapították, hogy az esetre nem reagált sem a községi, sem az állami hatalom.¹⁶ Vajdaság AT képviselőházának elnöke rendkívül erélyes hangon reagált az esetre.¹⁷ Ellentétben a temerini szerb

¹³ <http://www.vajma.info/0szerbkiadas.php>

¹⁴ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=418&Itemid=33

¹⁵ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/135/Hronika/464291/Incident+na+nacionalnoj+osnovi+u+Temerinu.html>

¹⁶ http://www.vidovdan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=18349:-qq&catid=48:vesti

¹⁷ A „Magyar Szó” írása alapján

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

lakosság meggyőződésével, a rendőrség megállapította, hogy az incidens nincs kapcsolatban a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalommal. A községi biztonsági és nemzetek közötti bizottságok rendkívüli ülést tartottak. Az Obraz szerb ultra-nacionalista szervezet bejelentette az éjszakai őrjáratok megszervezését.¹⁸ Az újvidéki rendőrség megerősítette a járőrözést Temerinben.

Temerin község elnöke úgy értékelte, hogy kivéve a szeptemberi eseményeket, amikor három verekedés történt nemzeti alapon, az elmúlt évben Temerinben az incidensek száma megfeleződött.¹⁹ A rendőrség gyorsan letartóztatta a verekedések kezdeményezőit. Gusztony „ kérte a rendőrségtől, hogy vizsgálja ki, hogy áll-e valaki az események mögött, mert szerinte nem vehető kész ténynek az, hogy valójában temerini különlegességről van szó”. Žarko Obradović oktatásügyi miniszter megállapította, hogy „a temerini iskolákban kiemelten jó a biztonság”, és hogy fel kell fedni az incidensek hátterét. Saša Janković köztársasági ombudsman aggodalmának adott hangot, a gyűlölet szította incidensek megnövekedése miatt.

A Magyar Remény Mozgalom azt állította, hogy a szerb és magyar középiskolások szeptember 26-i verekedése magyarellenes hisztériának a következménye.

Egy nappal később az újvidéki rendőrség közölte, hogy „2011. januárja és 2011. szeptembere között 33 % csökkent a nemzetek közötti incidensek száma”, arra, kérdésre válaszolva, hogy bebizonyosodott-e egyértelműen, hogy a legutóbbi incidenseket etnikai gyűlölet ihlette, a rendőrség sajtófelelőse azt válaszolta, hogy „tény, hogy erőszakos cselekményekről van szó, de az ügyészség feladata, hogy minősítse az eseményeket”. Elmondta, hogy a helyzet romlásához nagymértékben hozzájárult az

Obraz és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom.²⁰ Kutatásunk megmutatta a szélsőséges magyar szervezetek jelenlétét Temerinben, de a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalomét nem. A feltevés, hogy ez a mozgalom beleolvadt a mérsékeltbb Magyar Remény Mozgalomba külön ellenőrzéseket igényelne. Ivica Dačić Szerbia belügyminisztere 2011. októberében a Tartományi Biztonsági Tanács temerini ülésén beszámolt, hogy Vajdaságban az év első kilenc hónapjában 108 etnikai incidenst jegyeztek, ebből öt fizikai támadást, négy névtelen fenyegetést, 17 verbális összetűzést és 43 falfirkálást. Betörték az újvidéki Petőfi Sándor Magyar Kultúrközpont épületébe.

A miniszter szavai szerint „az incidensek száma csökkenő tendenciát mutat, a komolyabb incidensek közé sorolható a három temerini verekedés, melyekből kettő a szerbek és egy a magyarok kárára. Nemzeti jellegű incidens történt még Óbecsén (két eset), és a hódásági községhez tartozó Deronján. Összesen 54 ilyen jellegű feljelentés történt, 33 esetben ismertek az elkövetők.”

A Tartományi Biztonsági Tanács megállapította, hogy 2011. kilenc hónapjában megőrizték a nemzetek és a vallások közötti stabil kapcsolatot, és a temerini incidensek nem okozták azok megromlását.²¹ A gregoriánus Karácsonykor megtörténtek az újabb incidensek, az elkövetőket pedig szabálysértési eljárásban 25 napi börtönbüntetésre ítélték (faji, nemzeti és vallási gyűlölet előidézéséért és szításáért a legenyhébb büntetés egy év börtön). A magyar parlamentben levő Jobbik párt képviselőinek a kezdeményezésére Magyarország Külügyminisztériuma interveniált az enyhe büntetés miatt, „Németh Zsolt államtitkár kihangsúlyozta, hogy a támadások rasszista jellegét ez úttal ki lehet zárni, tekintettel arra, hogy a támadók egyike magyar volt”. A Magyar Külügyminisztérium megál-

¹⁸ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:346180-Temerin-Zbog-pretucene-dece-Obraz-najavljuje-straze>

¹⁹ Magyar Szó, 2011.09.28

²⁰ Magyar Szó, 2011.09.29.

²¹ Magyar Szó, 2011. 10.26.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

lapította, hogy a helyzet Temerinben komoly, ugyanakkor megnyugtató, hogy a szerb hatalom hatékonyan intézkedett, ezért elutasította a diplomáciai lépések foganatosítását.²²

Csorba Béla a Vajdasági Magyarok Demokrata Pártjának temerini tisztségviselője következőképpen reagált Német Zsolt államtitkár nyilatkozatára: „Az incidens hangadója ugyanaz a személy volt, aki az utóbbi hónapokban aktívan részt vett a magyarellen es incidensek kiprovokálásában Temerinben – magyarázta a Vajdaság Ma hírportálnak Csorba Béla, hozzátéve, hogy a szélsőséges Obrazhoz közel álló személyről, vagy annak tagjáról van szó. „Semmilyen újdonság és nem helyi specialitás, hogy ezek a deviáns viselkedésű csoportok akcióikba bekapcsolnak olyan magyar vezetéknevű személyeket is, akik az értékrend szempontjából már asszimilálódtak” - nyilatkozta a VMDP tisztségviselője, megjegyezve, hogy mindez a valós szándék elkendőzését szolgálja, hogy probléma esetén bűnössé lehessen nyilvánítani az asszimilált magyarokat. „Nagyon sajnálom, hogy egy nagy tapasztalatú politikus, mint amilyen Németh Zsolt figyelmen kívül hagyta ezeket a tényeket.”²³

A karácsonyi incidensekkel kapcsolatban Temerinbe látogatott Ékes Ilona (Fidesz) magyar parlamenti képviselő, a Nemzeti egység, az emberi és a kisebbségi jogok bizottságának a tagja. Az incidensben megsérült magyar fiataalt a kórházban meglátogatta Egeresi Sándor a Tartományi Képviselőház elnöke és Stevan Krstić az újvidéki rendőrség ügyvezetője. Egeresi és Krstić elítélték a legújabb incidenst, hangsúlyozva, hogy folytatják az együttműködést az etnikai incidensek mérséklésén.²⁴ Kutatásuk eredményei feltárják a helybeliek egyes reakcióinak gyökereit. A kérdésre, hogy „Egyes vajdasági kisebbségek tagjai panaszkodnak a helyzetükre. Gondolja-e, hogy kell-e nekik adni új, további jogokat azok

mellé, amelyeket jelenleg élveznek?” a következő válaszokat kaptuk: a megkérdezett magyarok 46 % úgy gondolja, hogy a kisebbségek számára biztosítani kell a polgári jogokat; 18 % külön kisebbségi jogokat szorgalmaz, öt % pedig úgy gondolja, hogy már most is túl sok joggal rendelkeznek. A többi magyar megkérdezett kijelentette, hogy nem tud válaszolni a feltett kérdésre.

Az eredmények elképesztők lennének, mivel a kisebbségi jogok megvalósításának a szintje a gyakorlatban jelentősen meghaladják azt, amit a temerini magyarok követelnek, ha nem tartanánk szem előtt a szerb nacionalisták válaszait. A megkérdezett szerbek 23 % úgy gondolja, hogy a nemzeti kisebbségek számára biztosítani kell a polgári jogokat, három %, szerint a kisebbségeknek külön kisebbségi jogokat kell, hogy élvezzenek (amit nem csak a nemzetközi szabványok, hanem az állami törvények is előírnak), és egész 47 % azt gondolja, túl sok joga van a kisebbségeknek. Magyarázatot igényel a sok megkérdezett magyar szemmel látható kétszínűsége és a megkérdezett szerbek körében rendkívül elterjedt sovinizmus. Az első feltételezés az, hogy mindkét tulajdonság a nemzeti veszélyeztetettségben gyökerezik, legyen megalapozott vagy nem. Ismeretes, hogy a kollektív tudat tartalmai úgy hatnak, mint a reális okozati tényezők, függetlenül attól, hogy igazak-e.

Polgárórség

Temerinben a romaellenesség köti össze a sűrűn egymással szemben álló szerbeket és magyarokat, ami összhangban van a romák iránti nagyon magas szociális és etnikai distanciával egész Szerbiában.²⁵ A polgárórség

²² <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1726/>

²³ <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1728/>

²⁴ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=01&dd=06&nav_category=12&nav_id=571635

²⁵ Az interetnikai viszonyok egyes kutatói javasolják, a romák iránti etnikai distancia átfogalmazását faji distáciává.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

kérdése jelentős a romák iránti viszonyulás összefüggésében: ezek afféle paramilitáris (igaz fegyvertelen) csoportokként jöttek létre 2011. folyamán a bácskai Tiszamente egyes településein (Péterréve, Bácsföldvár) valamint Észak-Bácskában (Csantavér). Magyartöbbségű településekről van szó, amelyek az utolsó évtizedekben demográfiai elnéptelenedésnek vannak kitéve. Mivel Szerbia az EU-val kötött Visszafogadásról szóló megállapodással (2007) arra kötelezte magát, hogy visszafogadja területére azokat a személyeket, akik törvénytelenül tartózkodnak más országokban, ezeket a településeket az EU-ból visszatelepített romák kezdték benépesíteni. A roma lakosság jelentősebb számú letelepedése után ezeken a településeken néhány éve megnőtt a bűnözés, amiért a helybeliek az odatelepült romákat vádolták. Bár magyar többségű településeken alakultak, a polgárőrség zömében kétnemzetiségű, mivel azokba legtöbbször képviseltetve vannak a helyi, kisebbségben levő szerbek is. A vezető magyar párt a Vajdasági Magyarok Szövetsége, ellenezte a polgárőrség megszervezését, ami arra utal, hogy megszervezésükben szerepük volt a vajdasági magyarok kisebb, rivális pártjainak.

Érdekes megnézni, hogy az egymással sok mindenben szembenálló Temerin községben élő szerbek és magyarok, hogyan néznek a polgárőrségre, a megnövekedett bűnözés problémájára a magyar többségű vajdasági településeken, tömörebben fogalmazva a magyar-roma problémára.

A kérdésre, hogy „A bűncselekmények mely formái vannak jelen az utóbbi időben a temerini községben?” a megkérdezett magyarok 50 % és a szerb válaszadók 30 % elsősorban a lopásokat említette; a verekedéseket a szerbek 27 % és a magyarok 23 % említi; a kábítószer-kereskedelmet

a szerbek 14 %, a magyaroknak pedig a 4 % említi. Láthatólag a temerini magyarok tájékozottabbak a lopásokról, de kevésbé ismerik a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos történeteket.

Arra a kérdésre, hogy „Mit gondol a polgárőrségekről, amelyek Péterréven és Bácsföldváron léteznek? Kitől védik azok a helybelieket? Ki szervezi őket?” a megkérdezett szerbek és magyarok nagy többsége (több mint a fele) azt válaszolta, hogy nem ismeretes előttük. Érdekes, hogy a polgárőrséget, a megkérdezett magyaroknak a 32 % tart jó megoldásnak, a szerbeknek pedig a 16 %-a. Az átütőbbre fogalmazott kérdésre, hogy „A bűnözés megnövekedése miatt sokszor az utóbbi években külföldről hazaküldött romákat okolják. Mit kellene, hogy megváltoztatniuk a viselkedésükben, hogy jobban elfogadják őket a településeken, amelyekre költöztek?”²⁶, a választ, hogy „Semmit, nem zavarnak” a magyaroknak 7 % a szerbeknek pedig 9 % adta. Azt hogy „Nekünk kell irántuk megváltoznunk” a magyarok két % a szerbeknek pedig a három %-a mondta. A romák kényszerű kitelepítését a magyarok és a szerbek két-két %-a támogatja. Az álláspontot, hogy a romákat nem lehet megváltoztatni (amikor is a nekik tulajdonítható, lopásra való hajlamukra gondolnak) a magyarok 7 %, a szerbeknek a 4 % képviseli. A mérsékelt romaellenes álláspontot, amely szerint a romáknak meg kell változtatni a szokásaikat, viselkedésüket, a munkához való viszonyulásukat, az állítólagos hajlamukat a bűnözésre, a higiénia, a magyarok 40 % a szerbeknek pedig a 41 % képviseli. Ezek a különbségek jelentéktelenek. A megkérdezetteknek kevesebb, mint a fele, mindkét nemzetiségből, rasszista álláspontot képviselt a romák iránt, de közben szinte nincs erőszakos rasszista intézkedésre való hajlam. Sajnos, a roma népesség általános helyzetére nézve, hogy az egyébként

²⁶ Érdekes idézni még néhány megfogalmazást erre a kérdésre: a legnagyobb gond az, hogy a „vér nem változik”; nekik a vérükben van, hogy ne dolgozzanak; minél több figyelem kell ahhoz, hogy megváltozzanak, nem holtan, hanem hosszútávon; rájuk köphet, de meg is értheti őket; hogy kevesebb erőszak legyen; ha az ember nem ismeri, mindjárt azt gondolja, hogy roma lop; a helyzet összetett; hogy ne lopjanak; dolgozzanak, ha van munka; megvan a maguk életmódja, amit mi nehezen fogadunk el; visszaküldeni őket külföldre; próbálják tisztességes módon megkeresni a megélhetésre valót, és így tovább.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

elterjedt rasszizmus Temerinben kevésbe elterjedt a vajdasági rasszizmusnál.²⁷

A jobboldali magyar pártok temerini képviselői, azok, amelyeket a bácskai polgárőrség megszervezésével vádolnak, tisztában vannak vele, hogy nincs roma-probléma a tanulmányozott községben: „Nem lehet a péterrévei és a csantavéri helyzetet összehasonlítani Temerinnel. Az valami teljesen más. Ott problémánk volt...A helyzet kritikussá vált, mert a tolvajok szerveződtek és loptak mindent, ami a kezük alá került. Az utóbbi időben agresszívok lettek, idős embereket bántalmaztak, volt ott minden. Amíg az első polgárőr nem ment ki az utcára, Péterrévén minden este öt – hat rablásunk volt, ennyi legalább. A polgárőrök megjelenése után nincsenek rablótámadások Péterrévén. Most nem mondom, hogy ez kizárólag a polgárőrségnek köszönhető, de éppen az, a polgárőrség ösztönözte a rendőrséget és az ügyészséget arra, hogy tegyék a dolgukat. Aztán Péterrévén voltak razziák, a rendőrség jobban angazsálta magát és most minden rendben van. Nem mondom, hogy épp minden a rendjén van, de a bűncselekmények, a lopások és rablások száma lényegesen csökkent.” Egyesek közülük, a polgárőrség megalakítását igazolva, odáig mennek, hogy a különböző nemzetiségű helyi lakosság közötti híd szerepére is alkalmasnak látják.²⁸ Temerinben tehát nincs tettleges romaellenesség (ha félretesszük a mindenütt elterjedt romaellenes előítéleteket), aminek van meggyőző és egyszerű oka: a temerini községben rendkívül kevés roma él. Ahogy az egyik adatközlő, egy jobboldali magyar politikai párt tagja mondja: „Nincs információm arról, hogy Temerinbe romák költöztek volna, de nem is hiszem, hogy ez megtörténik. Ez tisztén gazdasági kérdés (...) Temerin pedig egyáltalán nincs veszélyben, mert itt,

nálunk, magas az ingatlanok ára. Például Péterrévén tízegynéhány házat vehet, Temerinben viszont ugyanennyi pénzért, mintegy 40 ezer euróért, egyetlen házat.”

A temerini lakosság jobb életszínvonalát nagymértékben feltételezi Újvidék közelsége, ami gátolja a romákat, hogy számbelileg jelentősebb tényezőként jelentkezzenek, ezzel pedig csökkentett a romaellenes viselkedés, ami jelen van Vajdaság és Szerbia más vidékein

²⁷ A Civil Társadalom-fejlesztési Központ nem akarta a szélesebb közvélemény elé tárnai egyes kutatásainak az eredményeit a romák iránti viszonyulásról Vajdaság más környezetében (2009), azért, hogy ne járuljon hozzá az amúgy is elterjedt romaellenes hangulat „normalizálásához”.

²⁸ „Ami a polgárőrséget illeti, ha például a szerbek és a magyarok együtt őrzétoznának, vagy például romák, akkor az pozitív hatással volna a közbiztonságra és a közösségek közötti kölcsönös bizalom kiépítésére”.

KÖVETKEZTETÉS

Akkor mit is lehet tenni?

Mindenek előtt meg kell nézni, hogy már mit tesznek. A temerini incidensek kicsúsznak a szerbiai és a belgrádi közvélemény látóköréből, de más tényezők munkájának a tárgykörét képezik, vagy hivatali feladatból vagy a nyugodt, kulturált élet biztosításának szükségeként.

A tartományi, helyi és a civil tényezők próbálnak valamit tenni. Ugyanez érvényes a rendőri és az oktatási hatóságra is. A Temerin GO akció, melynek a végrehajtása ennek a tanulmánynak a megírása idején volt esedékes, alapjában véve jó elképzelés. Az implementátorok Temerin község Ifjúsági irodája, a helybeli Lukijan Mušicki középiskola és meghatározatlan kormányzaton kívüli szervezet. Az akció támogatója VajdaságAT képviselőház elnökének hivatala, és a tartományi Oktatásügyi közigazgatási és nemzeti közösségügyi titkárság. Az akció alapvető céljaként kiemelkedik „a temerini község fiataljai közötti etnikai különbség áthidalása”, a középiskolás ifjúság közös, szabad tevékenységében.

Egyes beszélgetőtársaink úgy vélik, hogy a biztonsági tanács főleg közlekedésbiztonsággal foglalkozik. Mások teljesen másként látják: „A biztonsági tanács, itt van, dolgozik, és szükség van rá.”

A civil tényezők elhanyagolhatatlanok. Az Ifjúsági Klubnak volt egy projektuma a szlovák többségű Bácspetróc községgel. Ebben a „Játékkal az előítéletek ellen” nevű projektumban egy magyar és egy szerb osztály társadalmi játékokat játszott és megnézték a „Život pored” (Élet mellettünk) című filmet. Az aktivisták azt mondják, hogy az a probléma, hogy a fiatal emberek nem ismerik egymást, mert különválasztott iskolákba

járnak. Másrészt, az elemi iskolák egybecsatolása nyilvánvalóan felgyorsítaná a magyarok beolvadását.

Az újvidéki ügyészség sokszor téved, amikor tévesen minősíti az incidenseket, mint verekedést, vagy könnyű testi sértést, nemzeti türelmetlenség előidézése és szítása helyett. Másrészt, tekintettel az ügyészségen és bíróságon dolgozók bizonytalan helyzetére, akik teles mértékben a pártközpontok hatalmasságaik akarától függnek, nem reális remélni az ügyészség megfelelőbb eljárását.

Az ügyészségnek, ugyanúgy, mint a bíróságnak sincsen támasza ahhoz, hogy a törvénnyel összhangban dolgozzon, kivéve az Európai Bizottság értékelésére.

Az egyik adatközlő itt teljesen egyértelmű: „Újra hangsúlyozom, hogy ha az elkövetők nem kerülnek az igazságszolgáltatás elé, akkor semmit sem ér. A baráti társaság nem oldja meg a problémát. A probléma a megérdemelt büntetéssel oldódik meg.”

A rendőrség, akár csak a legtöbb incidens idején 2003 – 2005 között sokkal eredményesebben reagál az ügyészségnél. Tekintettel arra, hogy az incidensek Temerinben legtöbbször a kávézóknak vagy azok előtt történnek, így munkájuk ellenőrzését megerősítették.²⁹ A rendőrség világosan behatárolta a problémát, és nem csak, hogy megnövelte az éjjeli járőrözések számát Temerinben, hanem, mint látszott, a rendőrfőnök közvetlenül is részt vett az önkormányzatnak az incidensek meggátolását célzó testületének munkájában. Eközben a rendőrség is téved a helyzet felbecslésében. 2011. szeptemberében az újvidéki rendőrség sajtófelelőse kijelentette, hogy „közismert, hogy a helyzet romlásához nagymértékben hozzájárult az Obraz és a Hatvannégy Vármege Ifjúsági Mozgalom.”³⁰ Temerinben vannak magyar szélsőségesek, ne-

²⁹ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:347263-Temerin-Sa-zebnjom-u-novi-vikend>

³⁰ Magyar Szó, 2011.09.29.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

onácik is, de a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom gyakorlatilag nem létezik.

Az állami szervek néha hanyagságból követnek el hibát, ami miatt felhevül a légkör. 2011. nyarán Temerin község kijáratánál és bejáratánál eltávolították az addigi kétnyelvű táblákat és csak szerb nyelvű feliratok kerültek vissza. Tiltakozva emiatt Gusztony András Temerin község elnöke úgy értékelte, hogy csak a cirill betűs írással kiírt táblák kihelyezése egy többnemzetiségű településen a Putevi Srbije köztársaság provokációja és a kisebbségi jogok súlyos megsértése. Írásbeli tiltakozásában, amelyet elküldött a köztársasági köztársaságnak követelte, hogy azonnal cseréljék le a táblákat újakkal, amelyek a törvénnyel összhangban lesznek.³¹ Néhány nap múlva kihelyezték a kétnyelvű táblákat.

Amikor 2011. szeptemberében az erőszakos incidensek újabb hulláma bekövetkezett, rendkívüli ülést tartott a községi biztonsági tanács és a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanács

Szemmel látható, hogy külön javaslatok megfogalmazása helyett kérelmezni kell a törvények alkalmazását, és, hogy folytatni azokat a tevékenységeket, amelyeket a különféle állami és helyi szervek és civil egyesületek már tesznek. Itt jelentkezik három kulcsfontosságú probléma.

- Az első a független ügyészség és bíróság hiánya. A probléma nyomasztja egész Szerbiát, de az érzékeny környezetekben ennek különösen súlyos következményei vannak.
- A másik probléma a veszélyeztettség elterjedt érzése. A most lényeges kilátásból irreleváns, hogy a szerbek Vajdaságban nincsenek veszélyeztetve. Lényeg, hogy rengeteg ember érzi azt, hogy nemzetiség szempontjából veszélyeztetve van és ez a tévhit hat a viselkedésre.

- Végül, Temerin, akár csak általában Szerbia valami, ami kicsúszik a belgrádi közvélemény figyelméből. A belgrádi interjúkészítők a terepen az etnikumközi feszültségek erőteljes hatása alatt voltak, melyekről a felkészítés előtt semmit se hallottak. A koszovói vagy bármely szerbiai etnikumközi viszonyok minden romlása áttérjedhet Temerinbe, többszörös hatással. Sajnos az ilyen előrejelzés az eddigi tapasztalat alapján megalapozott. Vajdaság nyilvánvalóan nem vezethető le Temerinre, és a nemzetek közötti viszonyok Vajdaságban nem olyanok, mint Temerinben. De, Temerin jelzésértékű lehet Vajdaság jövője szempontjából és pedig biztosan nem csak a szó kedvezőtlen értelmében. A kockázatok, amelyekkel ez a közösség szembenéz nem áthidalatlanok.

Függelék:

METODOLÓGIAI MEGJEGYZÉSEK ÉS A TEREPI TAPASZTALAT

A kutatás 2012 áprilisában lett megvalósítva.³²

A kutatás alapvető célja Temerin község komplex, monografikus vizsgálata volt, hogy kiderüljenek az etnikai összetűzések okai, az áthidalásuk lehetőségei és az akadályok, amelyek a feladat elé kerülnek, az akadályoknak a minimalizációs módja, és az eredmények optimalizálása (vagyis a szerb-magyar etnikumok viszonyának a javítása a községben), megvalósítva ezzel a vajdasági nemzetek közötti viszonyok stabilizálásának előfeltételeit.

A kutatás módszertana:

a) terepi munka: mélyinterjú Temerin község 300 lakójával (önkormányzati tisztségviselők, politikai pártok képviselői, angazsált értelmiségek, professzorok, kormányzaton kívüli szervezetek képviselői, újságírók, ifjúsági aktivisták); az interjúkat felkészített személyek készítették, főleg Belgrádból (összesen 12-en). Ez nyelvi akadályt okozott a magyar lakossággal szemben. A kockázatot tudatosan vállaltuk, a korábbi tapasztalatok tükrében. Tekintettel a kutatás témájára fontosabb volt a distancia biztosítása, mint az interjúkészítőknek a megkérdezettek iránti empátiája. A nyelvi akadály főleg a fordítók tapasztalatával lett leküzdve; amikor szükség volt rá, fordítót biztosítottunk. A konformizmus akadályát, az egymást követő egyre offenzívabb kérdések feltevésével törtük át, Kinsey módszerével. A feldolgozásból kidobott kérdőívek száma mégis nagy volt – mintegy ötven; végül 251 kérdőív került

feldolgozásra. Az interjúkészítők négy független csoportja dolgozott, a terepi adatgyűjtés jobb ellenőrzése és a begyűjtött nyilvántartás további logikai ellenőrzése céljából. Az adatok először minőségileg lettek feldolgozva (egyedül olyan állapotban nyújthatnak nem várt eredményeket) utána mennyiségileg (a SPSS statisztikai csomagban).

A tervezett minta a struktúra szempontjából teljesítve lett; az interjúkészítők azt a feladatot kapták, hogy olyan kvótamintát valósítsanak meg, amelyben az etnikai szerbek és a magyarok aránya megközelítőleg kettő az egyhez legyen (hogy követni lehessen az esetleges eltéréseket mikro szinten, egyes települések között, statisztikai megfigyeléshez szükséges számban); kért és megvalósított volt, hogy a nők részaránya megkérdezettek egyharmada és fele között legyen (várható volt, hogy tekintettel a témára és a kutatás környezetére, tudatos sexista módon, hogy a férfiak nyíltabbak lesznek a válaszadásban); a megkérdezettek egyharmada 18-22, és 23-35 év közötti illetve 36 éven felüli volt.

b) községi, rendőrségi és bírósági dokumentumok elemzése

c) a sajtó elemzése a reakciók követése céljából és a községben történtek kapcsolata a külső tényezőkkel

Terepi tapasztalatok:

Minden kutatás legalább bizonyos mértékben a valóság megváltoztatása is: a társadalmi közösségekben nincs előrelátva külön szerep a kutatók számára, és ők az adatgyűjtés folyamán némileg változtatnak a megkérdezettek tudatának tartalmán és következetesebbé, precízebbé, tartalmasabbá teszik őket. Ez elkerülhetetlen, még akkor sem, ha érzelmileg távolságtartó belgrádi és nagybecskereki kutatókat alkalmaznak.

A kutatás mindig társadalmi viszony is, mégpedig kölcsönös: a megkérdezettek is hatnak a kérdezőkre és személyes egyenleteikre. Milyen benyomást

³² A kutatói csoport tagjai: mr. Snežana Ilić – a projektum koordinátora, Alisa Halak – a projektum asszisztense, dr. Vladimir Ilić – metodológus és a publikáció társszerzője, Miroslav Keveždi – valláskutató, interjúista és a publikáció társszerzője, Bojana Begović és Biljana Boumoussa, adatfeldolgozó munkatársak, Marina Olear, Dušan Vujičić, Doris Mihajlov, Aleksandra Marković, Stefan Vujičić, Petar Simić, Ivan Tijardović, Nikola Pljevaljčić, Maja Krek, Stevan Janković, Matija Jovanović i Relja Knežević interjúista.

TEMERIN – VAJDASÁG JELENE VAGY JÖVŐJE

kaptak az interjúkészítők Temerinben és Járekon, az ottani lakosoktól az etnikai incidensekkel kapcsolatos meglátásaikból?

Az egyik interjúkészítőnek az észrevétele már magába foglalja a feltevést, amely megmagyarázza, hogy miért is van aránytalanul sok incidens a temerini községben: „az idősebbek körében az benyomásod, hogy egy kisebb településen vagy, a kölykök között meg inkább mintha elővárosban volnál. Nyilvánvalóan jobban Újvidékre vannak utalva...”

Más terepi tapasztalatuk sem kevésbé érdekesek. Összességükben idézzük őket, idézőjelek nélkül: Induljunk Járekról, egy lány áll, magyar barátnője mellett, és arról beszél, hogy semmilyen jogot nem kellene adni a magyaroknak. Gazdaságilag jobban néz ki, mint a Telep. Az ember azt mondja, hogy elképzelhetetlen, hogy egy magyar bemenjen Járekra. Látszik a hangsúlyából is, hogy (Járekon – a CRCD megj.) másmilyen, mint Temerinben, a bosnyák akcentus van túlsúlyban. Egyáltalán nem ismerik fel azt, hogy a szerbek nem éltek mindig itt, mint ahogy azt később a magyarok Temerinben idézték.

Ami a Kolóniát illeti a legkevesebb gond volt, és ott fejeztünk leggyorsabban. Azt mondták, hogy a romák háziasak, és gyanakodó álláspontra helyezkedtek, amikor meghallják, hogy szociológiai kutatásról van szó, és ők is, amikor meghallják, hogy miről van szó, elzárkóznak a részvételtől (ez általánosítható mindenkire, nem csak a Kolóniára, arra még a legkevésbé, legalább is, amikor a szerb nemzetiségű megkérdezettekről van szó).

Lehet, hogy nehezebb volt a magyarok lekérdezésének a kezdése, később együttműködőbbek lettek. Az idősebb korosztályú magyaroknál érezhető a kedvetlenség vagy annak nehézsége, hogy szerb nyelven beszéljenek. Az egyik magyar asszony például felhozta a verekedés példáját, de azt hangsúlyozta, hogy nem nemzeti alapon történt. Mint mondta, fiatal bosnyákokról van szó, akik összeverekedtek.

Sokkal nagyobb volt az együttműködési készség a település peremi részein, mint a központban, a tömbépületek nagyon problematikusabbak voltak, rendszerint elutasítottak, amint meghallották, hogy miről van szó. (Temerin tömbépületeinek zömében szerb nemzetiségűek élnek, földszintes lakótelepekkel körülvéve, amelyekben magyarok élnek – a CRCD megj.) Ez vonat-

kozik a magyarokra is, akiknek kapui zömében be vannak zárva. A művelődési egyesületek aktivistái azt mondják, hogy nem kapnak támogatást azokra a rendezvényekre, melyeket a szerbek rendeznek. A Telepi szerbek elsősorban Magyarország és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom hatását emlegetik. Ritkán emlegetik az incidensek magyar áldozatait, a szerb áldozatokhoz ragaszkodnak.

A szerbek többet panaszkodtak a magyarokra, mint a magyarok a szerbekre, de a magyarok nem voltak túl meggyőzőek, amikor azt magyarázták, hogy baráti viszonyban vannak a szerbekkel. Sajnos nem volt kapcsolatunk, szélsőséges álláspontú magyarokkal (az interjúkészítők második csoportjának volt – a CRCD megj.), mint a szerbek esetében (a „kiirtani a magyarokat” típusú és hasonló válaszok), lehet, hogy a nyelvi akadályok okoztak problémát (az interjúkészítők nem tudták, hogy ugyanabban az időben „szélsőségesebb magyarokkal” is folyik beszélgetés, mint ahogy említettük már, négy független kérdező-csoportot angazsáltunk – a CRCD megj.)

A primáris tapasztalat kétségtelenül fontos, de az behatárolt, annál is inkább, mert nem odavalósi interjúkészítőket alkalmaztunk. Minden esetre nem lett alkalmazva a „Veranda approach”, illetve a „distant observation”. Más adatforrásokra, elsősorban pedig az etnikai incidensekre kell összpontosítani.

Együttműködés Vajdaság Autonóm Tartomány Képviselőházával
és Temerin község önkormányzati szerveivel

A projektumot partnerségben Vajdaság AT-al valósítottuk meg. Ez megkönnyítette a terepi munkát és kedvezően hatott az egyébként óriási bizalmatlanságra a megkérdezettek mindkét nemzetisége körében.

Temerin község elnöke és a Lukijan Mušicki középiskola igazgatója minden segítséget megadott, amit kértünk tőlük.

ABOUT THE RESEARCH:

The theme of the research conducted in April 2012. was the state of inter-ethnic relations in the Temerin municipality. The bearer of this research was the Centre for Development of Civil Society (CDCS), with the support of the Fund for an Open Society and in partnership with the Assembly of the Autonomous Province of Vojvodina.

According to the 2002. census, the Temerin municipality had 28.275 inhabitants, which puts it in the rank of smaller municipalities. Temerin is characterized by delicate relations between the absolute Serbian ethnic majority (64,2%) and the numerous Hungarian minority (29,5%). In the past decade, these delicate relations often culminated, almost continuously, in inter-ethnic incidents. Temerin is a lacmus test for the past, present and for the future ethnic conflicts in Vojvodina. Geographically speaking, Temerin is situated on the outer brinks of a relatively homogenous Hungarian ethnic corpus, yet the close proximity of Novi Sad puts it near the capital of Vojislav Šešelj's „Greater Serbia“ (Velika Srbija) and the radical Serbian youth. In addition to that, Temerin was also exposed to large migrational turbulences for the duration of more than two decades. The last wave of migrations, caused by the war in Croatia and Bosnia, resulted in a significant increase in the Serbian population and in a harsher division between the Serbian and Hungarian community, first and foremost among the youth.

A strong wave of inter-ethnic incidents personified by physical assaults, verbal assaults and threats, graphite, nationalist posters, the desecration and the destruction of church property, monuments and cemeteries, and the destruction of private property was noted in 2003-2005 period, only to reappear, almost as a continuation, in the 2008-2012 period.

When describing the perpetrators and the causes of these incidents, the interviewed citizens of Temerin mention the misuse of alcohol and narcotics at places where the youth hangs out, while nationalism is often ignored in their interviews. This is yet another confirmation of just how politically „widespread“ ethnic nationalism in Serbia is, and how it has infiltrated the every day life of ordinary citizens. What the interviews do reveal is that both ethnic corpuses are aware of the presence of extremist groups such as Obraz

(Honour), 64 Counties Youth movement (Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom) and National Alignment (Nacionalni stroj) in their local community. However, they do not link these violent extremists with the political parties of the majority or the minority group.

The interviewees of Serbian nationality, see the shape of inter-ethnic relations in Temerin as being better than their Hungarian counterparts: 39% of Serbian interviewees and 52% of Hungarian interviewees see the relations as hard and tense. On the other hand, ethnic Serbs from the Temerin municipality are much more pessimistic in terms of the future of Serbs in Vojvodina, when compared to their neighbors of Hungarian nationality. Only 13% of interviewed Hungarians see their nation's perspective as bad, while this percentage is much higher: 35% among the interviewed Serbs.

The sense of national jeopardy has its consequences (both locally and in a wider/regional sense), whether it be founded or not. On one hand, it results in an obvious insincerity of many interviewed Hungarians, and on the other, it results in a widespread chauvinism among interviewed Serbs. This is clearly illustrated by one of the key research results: 47% of interviewees of Serbian nationality feel that national minorities already have too many rights, while only 18% of interviewed Hungarians support special minority rights.

The reactions of state, provincial and local government and civil actors to the incidents in Temerin differ. In the mind of the interviewees the prosecution reactions were slow, even with the least rigorous qualifications of criminal acts. The police is notably more efficient, in that it is more proactive in sanctioning offenders.

For the most part, the government of the Vojvodina Province is aware of the delicate environment and the inter-ethnic tensions. The local and civil actors, in coordination with the government of the Vojvodina Province, are trying to work on overcoming the ethnic distance among the youth.

The problem of Temerin might be easiest to comprehend by comparing it to the problem of the right wing, Serbian, chauvinistic extremism, which is flourishing in the suburbs of Novi Sad. If the percentage of national minorities was higher in Veternik or Futog (highly chauvinistic suburbs of Novi Sad) incidents characteristic to Temerin would surely occur.

Snežana Ilić

INTRODUCTION

Serbia and Belgrade know almost nothing of the ethnic tensions and incidents in Temerin that have been going on for years. These incidents are covered by newspapers in Vojvodina, the daily *Dnevnik* and the *Magyar Szó*, by the Radio-television Service of Vojvodina, and are even covered by some specialized portals in Serbia and Hungary. The Serbian government acts in response to these incident, and so do international factors and organizations. However, the focus of the general public in Serbia is on the redistribution of ever so scarce resources, thus neglecting this endemic problem.

The Municipality of Temerin has drawn the attention of international organizations due to an incident in March, 2004, when a wave of ethnic violence from Kosovo appeared in Vojvodina. It took two years for the government to react. The government received numerous pressures from the EU Council and OEBS during 2004 and 2005. These interventions led to the formation of a special Committee for the prevention of ethnic incidents in Vojvodina on November 2nd, 2005, by the Government of the former State of Serbia and Montenegro. This was followed by a more efficient police, prosecution, and finally the courts, which, after a few years, gave way to a significant decrease in the number of ethnic incidents and Temerin as wells as in Vojvodina.¹

In resent months Temerin was once again flooded with ethnic conflicts. Experience gives way to fear that this municipality, due to its specific environment, its continuous exposure to periodic waves of ethnically based violence.

The Autumn of 2011, brought with it a new stream of incidents to Temerin. These include numerous physical clashes between the Serbian and Hungarian youth, followed by demolition of various things. In these

physical clashes, the Hungarian youth was not just the assaulted, but also the assaulter. Police and other state and province authorities reacted more quickly and actively than in the past.

In January 2012, new incidents occurred which were based on nationality, physical violence and spraying graffiti which promote hatred and intolerance.

In December of 2011, new incidents occurred whose perpetrators were quickly apprehended by the police, which is promising. The only concern is that these incidents were treated as felonies and the perpetrators were given 25 days jail sentence each. There is a well founded concern that the Higher prosecution in Novi Sad will not enforce Act 317 of the Criminal law which deals with causing and spreading national, religious and racial hate and intolerance, as it failed to do in previous cases which occurred in the time of growing ethnic incidents in Vojvodina from 2003 to 2005.

The changing of the foreign policy of their native country, seen in the attention given by Hungary to its diaspora, is an additional challenge at this point, as one of its consequences is a more radical attitude of some political actors oh Vojvodina Hungarians. For example, the representative of the National council of the Hungarian national minority Zsoldos Ferenc gave a statement on January 13th, 2012 to a daily newspaper *Magyar Szó*, in which he stated that „hundreds of nongovernment organizations support the policy of Hungary in „building the nation“, while a representative of the Forum of Councils of civil cooperation Csizmadia László stood out in promoting „the sovereignty of the Hungarian people“.

The Serbian fascist organization Obraz is very influential in Temerin. On the other hand, you can also find photographs of local Hungarian boys wearing fascist uniforms with 'sagittate cross' ('nyilas'). Temerin is like a lacmus test for the inter-ethnic relations in Vojvodina.

When these relations are stabile in Temerin, then they are stabile, or even good, more or less in all Vojvodina. But this doesn't necessarily mean that when incidents take place in Temerin, that they will spread to other multiethnic environments. However, the risk is constantly present, if we have in mind the spread of potential waves of violence coming from different sides and distances, from Novi Sad, from Kosovo and Metohija, and even from Hungary.

This study is dedicated to researching the distinctive problem of ethnic incidents in the municipality of Temerin. The basis for the creation of this study is the past fifteen years of work that the Center for Development of Civil society (CDCS) has put into improving inter-ethnic relations and into implementing minority rights in Serbia.

May 2012.

THE MUNICIPALITY OF TEMERIN

Temerin is the key to inter-ethnic relations in Vojvodina, a sort of a lacmus test for the whole state regarding inter-ethnic relations in a wider area. Two important facts are crucial in understanding the delicate and distinctive role of the municipality of Temerin as the most vital lacmus test of the past, current and possible ethnic conflicts in Vojvodina:

1. Temerin is situated in the far south of the Hungarian ethnically homogeneous corpus, which spreads from Potisje in Backa with the municipality of Kanjiža (currently with 90% of Hungarian population), to the municipality of Senta (82% Hungarian population), Ada (70%) and Bečej (49%) and to Temerin (29,5%); thus giving the Hungarian population in Temerin a feeling of standing on a borderline, an outpost and with it comes a fighting mentality.

This circumstance, as well as the close proximity of Novi Sad, the lair of Serbian chauvinism and the center of a virtual „Greater Serbia“ (Velika Srbija), molds the Serbian population, especially the younger one, into the same borderline, fighting mentality, which is uncommon to Vojvodina. In the '90, the municipality of Temerin, along with the municipality of Zemun and Mali Zvornik, were the only municipality in Serbia under complete control of the far right Serbian radical party. Keeping in mind the large portion of the Hungarian population, this means that almost every Serb that was eligible to vote, voted for the radicals.²

2. Migrations and colonizations have, for the most part, effected the change of the ethnic structure of Temerin. Before the Turkish invasion (16th century) Temerin was a Hungarian village. During the Turkish reign (from approximately 1539 to 1699) the Serbs made up the bulk of the population. Hungarians once again started inhabiting Temerin

around 1770 and 1780. The Serbs, with 1.610 people and 210 families left the village in 1800, to found a new settlement about 20 kilometers east of Temerin (Đurđevo). The reason for this move was the demand made by the Serbs for Temerin to be made part of the Šajkaška (Šajkaška) military district, where Serbs had the status of free peasants – soldiers, with no feudal obligations to the Hungarian nobility. This demand was denied, and thus until 1920. Serbs were not living in Temerin. In a rather tendentious census from 1910, Temerin was inhabited solely by Hungarians.

In the 1920s a colonization had taken part in order to increase the portion of a slavic population in relation to the Hungarian population: two settlements were founded on unoccupied lands – the first was Staro Đurđevo (now one of four sub-municipal units in the municipality of Temerin), locally known as the Colony (Kolonija) (the western part of Temerin, separated from the central and eastern part by a railroad track). The second ethnically homogenous Serb colony was Sirig. The village of Bački Jarak was almost exclusively inhabited by a German population, which was forced into camps in 1944 and than forced into exile, while their homes remained to be settled by ethnic Serbs from Bosnia and Herzegovina. Wars for the Yugoslav legacy of the 1990s changed the national structure of Temerin once again: over 9.000 refugees came into this small municipality, out of which 5.000 settled here permanently, living with relatives and friends. They did not continue with their migration due to the close proximity of Novi Sad and the prospect of earning wages in this big city, only 20 km from Temerin, and 12 km from Bački Jarak.³

These changes led to a significant increase of the population, notably an increase of the Serbian population in the general population. Today, the municipality of Temerin has a population of 28.000⁴, 64% being Serbs,

² The official site of the Temerin municipality provide more data on Temerin and its sub-municipalities: www.temerin.rs, www.backijarak.info, www.starodjurdjevo.com, www.temerinski.info

³ Temerin and Novi Sad are conected by public transportation enableing many of its inhabitants, that are not involved in agriculture, to work in Novi Sad.

⁴ http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

according to the 2002 census, and 30% being Hungarian (in actual numbers 18.155 Serbs and 8.341 Hungarians)

The ethnic structure of Temerin is dominated by Serbs with 50% and Hungarians with 43% part of the population (in actual numbers Serbs 9.660, Hungarians 8.187).

The school system in the municipality of Temerin incorporates a pre-school, four elementary schools and a high school „Lukijan Mušicki” with classes in Serbian and Hungarian. Hungarian is also taught in the two of the four elementary schools.⁵ A local radio broadcasts its program in both languages, and there are also two local newspapers: the *Dialogue* in Serbian and the *Temerini Újság* in Hungarian language.

List of incidents, opinions, proposed solutions

The incidents in Temerin are also set by the general conditions in Vojvodina and by specific circumstances.⁶

The fluctuation in the number of incidents is linked to circumstances of a much larger context: Temerin was swept by the wave of violence against minorities that appeared in Vojvodina, Belgrade and central Serbia, which was related to the exile of Serbs from Kosovo on March 17th 2004, and with the proclamation of the independence of Kosovo on February 21st 2008.

On the other hand, some factors seem to last much longer: the number of incidents in Temerin, as in all Vojvodina, has grown in 2003, before

the violent events in Kosovo.⁷ Other periods, such as year 2007, was unusually peaceful. It would be one-sided to try and pin this calming to the sentencing of leaders and members of the Nazi organization National Alignment in November 2006. They were given four sentences without the possibility of parole and eleven sentences with the possibility of parole. However, experiences from other places show that the implementation of legal repressive measures significantly decreases the number of incidents.⁸

According to Temerin` locals, the incidents started at the beginning of the `90: „Nobody is saying that there were no incidents based on nationality before, but the former government knew how to control them. The police took care of it. But, then the `90 came and everything changed. Before the `90 you didn't have Hungarians and Serbs going only to certain clubs. Everything was shared. There was only one community. The `90 came and changed everything. In `91 there were 12.000 Hungarians, in `92 8.300. They left, went to Hungary, and even further. So the structure changed. In the `90s it was fifty-fifty. Then the refugees came. 10.000 refugees came to Temerin by the year `96. 6.000 is still living here. I am not saying that everyone is making problems, most people accept the diversity. But when the Hungarians became a minority...”

According to the report of the Committee for the Inter-ethnic relations of the Vojvodina Assembly, in the period of rapid increases in numbers of ethnic incidents (2003-2004) there were 178 inter-ethnic incidents recorded. Out of which 82 incidents were aimed against

⁵ <http://www.temerin.rs/obrazovanje.aspx>

⁶ Data was gathered using the internet sites of Radiotelevision of Vojvodina-RTV, organisation Argus, Hungarian Human Rights Foundation, Obraz, Center for Human rights – Srbobran, CDCS, *VajMa* portal, site of the pokrajinskih organa uprave i Skupštine AP Vojvodine, sajtova samouprave i ustanova iz Temerina, printed newspaper editions the dailys *Dnevnik*, *Magyar Szó* and *Novosti*, as well as being based on interview from the field research.

⁷ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=16&Itemid=60

⁸ Ethnic Serbs from the village Susek, Beocin municipality had annual fights with the Slovak neighbors from the village Lug. The beatings of Slovaks came to an abrupt halt after the first jail sentence was issued.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

Hungarians, 19 against Croats, 15 against Serbs, 14 against Albanians. The victims were also, Roma 12, Jews 7, Slovaks 6, Ruthenians 3 and Ashkali 2.

The Committee for inter-ethnic relations recognized six types of incidents in the past two year period: graphite (2003:4 cases, 2004:35), nationalist posters (2003:4, 2004: none); desecration and the destruction of church property, monuments and cemeteries (2003:12, 2004:30); destruction of private property (2003:7, 2004:17); verbal assault and threats (2003:12, 2004:50) and one case of racial discrimination in 2003. In the other hand, according to data acquired by the representatives of Hungarian political parties, during 2004 and 2005, there were around 600 incidents targeting national minorities in Vojvodina.

The number of incidents dropped drastically after the formation of the Committee for the prevention of incidents, by the State Union of Serbia and Montenegro in 2005, which was formed only after pressure from international communities, from the Council of Europe to begin with.

The question of „the dark number” of incident, the actual number, remains unanswered, since many incidents were not reported. According to an interlocutor from Temerin: „and then incidents, the fighting amongst each other, stopped, until the beginning of 2006. For example, I am talking about the fights that happened regularly on weekends. And I think that, not even 10% of them was ever solved, but the general public wasn't even informed about them. I think that not even the Ministry of Internal affairs has the accurate data about what really happened, because many didn't report it”.

What happened until this calming period?

August 30th 2003, graphite „Death to Hungarians” signed by Serbian chetnics (Srpski četnici) appeared;

September 21st, 2003, five young Serbs beat up two Hungarian boys in local „Pivarium”;

December 5th 2003, the monument dedicated to Kovács Antal, a poet, was sprayed with paint, and so were the doors to the Hungarian cultural society „Szirmai Károly”;

February 4th 2004, the bilingual sign on the Temerin History museum was broken;

April 9th 2004, Hungarian politician Csorba Béla found a knife in front of his gate with a note „We will slaughter you”

April 19th 2004, graphite aimed against Hungarians were found on a private residence;

September 27th 2004, Serbian pupils of the Technical high school beat up two of their school mates of hung aria nationality;

September 28th 2004, thirty Serbian pupils of the same Technical high school, some of them with baseball bates, insulted their school mates of Hungarian nationality, with nationalist chanting;

June 11th 2005, an ethnic Serb warned a group of young man not to speak Hungarian in the street, hitting and kicking took place;

The monstrous abuse of a Serbian young man from Temerin by five Hungarians in June 2004, led to the perpetrators being sentenced to a total of 61 years in prison for an attempted murder. The now deceased victim claimed that the attempted murder had not been based on ethnicity. Numerous actions aimed at reducing the sentence of the „Temerin five” greatly affected the relations between different Serbian and Hungarian actors, as well as on the behavior and the mood of every citizen in Temerin and the whole municipality.

The year 2007 was relatively peaceful.

In late April 2008, two Hungarian youths were beaten up by a much larger group of Serbian peers;

June 14th 2008, two Hungarians were also assaulted on the street;

June 17th 2008, a graphite „Serbia to Serbs, an ax to Hungarians”;

June 27th 2008, two Serbs beat up a Hungarian boy;

July 19th 2008, glass was broken on the Hungarian cultural society

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

„Szirmai Károly” and damage was done to the sign written in Hungarian; November 7th 2008, flyers „Death to Hungarians” were found on several houses;

Incidents continued in the following years.

End of May, 2009, a group of 15-16 youth of Serbian nationality attacked a group of 5-6 Hungarian youths, demanding that they shout the chant „Kosovo is Serbia”, when the young Hungarians refused, the Serbs attacked them with boxers and beer bottles;

Soon after the catholic cross in front of a ethno-house was desecrated; December 14th 2009, a flag of the Hungarian national minority was stolen;

January 18th and January 25th 2010, young man of Hungarian nationality were beaten up, after being asked by the perpetrators what was their nationality;

February 11th 2010, in the center of Temerin, flyers were put up warning „Serbian brothers and sisters” that a group of Hungarian separatists, members of the 64 Counties Youth movement (Vármegye Ifjúsági Mozgalom), attacked 5 Serbs; other sources claim that the same incident involved about 20 Hungarians beating two of their peers of Serbian nationality; on march 2011, sport facilities were sprayed with graphite „Death to Hungarians, we sow fear” and „Kill, slaughter so the Hungarians parish”;

In July 2011, nationalist movement *Obraz*, (at the time of writing this research the Serbian Supreme Court is forming a decision on a possible prohibition of this movement) organized a public lecture in Bački Jarak, which was, according to the internet site of the movement, attended by 200 people, while according to reports from local Hungarians in Temerin, it gathered around 500 people, amongst others a large number of high school pupil from the school „Lukijan Mušicki”; once the lecture was over, „members of *Obraz*, walked through the center of Temerin, while

singing and carrying Serbian flags, and being cheered on by the Serbian citizens”.

Reports from collocutors from Temerin state that after lecture, a group of about thirty people gathered in the park to discuss how to Hungarians from Temerin because the Serbs are at jeopardy. This was the same night when the public lecture of *Obraz*, took place („the same people, youth, high school pupils”).

In September 2011, a group of five Hungarians beat up four of their Serbian peers, using metal rods and chains; two weeks later another Serbian youth was beaten.

December 23rd 2011, windows were smashed on a house that belonged to the father of a Hungarian youth, who suffered constant attacks from pupils of Serbian nationality which led to him quitting school and planning on finishing school without attending classes, according to the writing of *VajMa*.

On Christmas Day, in accordance to the Gregorian religious calendar, in 2011, an older Hungarian woman was attacked upon returning home from midnight mass.

During New Years Eve in 2012, there was another beating, with injuries that could have been fatal.

On Christmas Eve, in accordance to the Julian religious calendar, in 2012, graphite „Hungarians under ice” appeared.

As it was said earlier, the dark number of incidents apparently adds to a bigger number than the one stated above; according to reports from interviewees, „the Egeresi service (president of the Assembly of the Autonomous Province of Vojvodina – i. e. by CRCD) has determined a number, but the real number is bigger... friends who are Hungarians and have suffered some violent acts, said that they were told that „they will get what is coming to them” if they report the incidents to the authorities.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

And added: „Reports were processed in cases where people were (physically) injured”.

The willingness of the people in Temerin to talk about the incidents

In the researched community where “everyone knows everything” – the topic is not how well the community is informed, but rather the willingness to talk about the incidents. Without such willingness it is impossible to act on its elimination.

When asked „Which acts of violence are you familiar with?” 11% of interviewees refused to answer, while 7% quite insincerely replied they know not such cases.⁹ 61% of the overall interviewees mentioned fights, 7% the monstrous murder of the Serbian young man in 2004, which was the beginning of the case „the Temerin five”, 4% answered with insults based on nationality etc. Insults and scorns based on nationality were mentioned in all three ranks of answers sums up to 14% of interviewees. In the second and third rank of answers the case of „the five” is mentioned, when added up, by just little over 2% of interviewees – the distinctiveness of this case is apparent, since the answers do not accumulate by adding up frequency, in rank order. It is either the only (and thus the most important) case of violence to interviewees, or it is „lost in the fighting”. The rest of the answers are quantitatively insignificant, perhaps because they are scattered.

It is interesting to see that, when looking at the nationality of the interviewees, there are no significant differences in answering this question. The only apparent thing is discrimination based on nationality (although this is not an incident, but likely an division that is present), little under

4% of interviewed Hungarians feel discriminated, compared to 1% of interviewees of Serbian nationality that feel the same.

The formulation of some of the answers to the same question seem rather characteristic – interviewees of Serbian nationality use terms such as: fights among young people; Hungarian boys beat up a Serbian boy; a Serbian boy beaten by Hungarians; not long ago kids were attacked by the 64 Counties (in ore that one incident); fights – 64 Counties attacked under aged Serbs; attack on a Serbian boy in park; Hungarians are privileged here, we (Serbs) are not; one young man was almost staked; driving Serbs on stakes behind the market place, by Hungarians; mutual inter-ethnic hatred among under aged youths consuming alcohol; etc.¹⁰ On the other hand, interviewees of Hungarian nationality use word formations such as: fighting in the streets; five Hungarians beat up a drug dealer; a fight in high school; a fight in front of the bakery; a few years back Hungarians got 15 years for fighting, which is a lot more than some get for murder; I am well informed, and I don’t hold sides; people of Serbian nationality beat up an old woman of Hungarian nationality on her way home from church; a few years ago (Hungarians) beat up a junkie at the market place and they got very high sentences; they beat up a boy who lost his sight (Hungarian boy); some got sentenced harshly because they belong to a certain national minority (would not talk about specific incidents); a man was attacked in the center of Temerin because he speaks Serbian poorly; etc.

When asked „Where do the incident happen, in which situations and what locations? Why? And why not in other places?” 35% interviewees answered with cafes and their surrounding; 11% with parks; 10% with

⁹ Percentage points were rounded to whole numbers for easier visibility.

¹⁰ All the answers are given in their original form, without punctuation marks nor editing.

the center of Temerin; and 7% with schools and on the streets. The interviewed Hungarians more often answered with cafes and the center of Temerin than Serbs (43% to 32% and 16% to 9%, respectively). On the other hand, interviewed Serbs recognize parks as the scene where incidents take place, more often than interviewees of Hungarian nationality. (13% to 2%). We must not forget that the structure of people visiting cafes overlaps with the ones spending their free time in parks (especially at night), but we must also keep in mind the economic situation (the ability to afford drinking in cafes).

There is no difference in Serb and Hungarian answers when describing the causes of the incidents, in connection to the location of incidents. Nationalism as a cause for incidents is rarely mentioned, or is often ignored. Generally speaking, the ethnic nationalism in Serbia is „normal“, due to the lack of facing with the past, especially with the past wars for the Yugoslav heritage. On the other hand, joint interstate efforts of Hungary and Serbia to demystify the mass murders of Serbs and Jews in 1942, and Hungarians in 1944, are helping to ease the „political history“ of the Serb and Hungarian community in Vojvodina and their organizations.

But, nationalism has quietly infiltrated itself in the mind of an „average citizens“, making it invisible to their everyday perception. Besides, psychologically speaking nationalism is delicate, since it always involves the matter of responsibility of belonging to a certain group. This is why alcohol and drug abuse are chosen as the main causes of these incidents (mainly in front of cafes, discotheques, clubs): political instigation; drugs; alcohol; youth going out, drinking; parks, schools, hidden unprotected places, junkie hang outs, late at night, Saturdays; when they go out; the influence of alcohol; mainly where there is a lot of people; gatherings; cafes, where there is liquor; in the evening when kids are drunk; mostly in public places under the influence of alcohol or drugs; in other towns the police is better at doing their job, so they don't have similar situation; mostly in streets; the main cause is alcohol and drugs; I think it happens

everywhere, on the streets, at night, under the influence of alcohol and drugs, etc.

The answer to the question „Who are the perpetrators of the incidents?“ to 40% of interviewees it was „the youth“, 8% extremist groups (64 Counties, Obraz, National Alignment), 3% „sport fans, hooligans“, etc. Among the interviewees of Hungarian nationality 4% sees „Serbs“ as the ones causing the incidents; among the interviewees of Serbian nationality 10% depict „Hungarians“ as the perpetrators.

A third of the interviewed Serbs and Hungarians claim they do not know „Who instigates the incidents?“. Among those interviewees of Serbian nationality which gave more content in their 10% of them answered with 64 Counties, 9% Hungarian political parties, 7% persons under the influence of alcohol, 3% youth, 2% nationalists, and in general, 7% answered with „Hungarians“. Interviewees of the Hungarian nationality mentioned Serbian political parties 13%, Obraz or/and the National Alignment 8%, youth and „nationalists“ were mentioned by 5% each, etc. „Both sides“ are seen as instigators of incidents by 4% interviewed Serbs and 2% Hungarians.

Some forms of answers to the above mentioned question are worth noting – among the interviewed Serbs we come across: we instigate one another; politicians (people who never achieved anything); doesn't know, doesn't see any instigators; politicians or people in high places; leaders of extremist groups; politicians that influence our way of thinking; politicians, Hungarian right; leaders of various organizations with national character; those who sell alcohol to minors; etc. Interviewed Hungarians mention as instigators: parents influence in the way they are brought up; people in your surroundings; people in high places, which have a dishonest business; there are instigators for sure but I don't know who they are; somebody who influences others; right wing organizations on both sides (64 Counties, Obraz and etc.); I think they have some political

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

background – a connection to Hungarian and Serbian parties; right wing parties; nationalism as an ideology; the surroundings; drugs and alcohol; nationalistic politicians; etc.

When asked „Who is preventing the stabilization of inter-ethnic relations?“ 39% of interviewed Hungarians and 31% of interviewed Serbs didn't reply. Hungarians have less of a tendency than the interviewed Serbs, to think there are no obstacles in the stabilization of inter-ethnic relations in the Temerin municipality: 11% of Serbs and 21% of Hungarians said that there is no one stopping its improvement. Interviewees of Hungarian nationality often, in 25% of cases, blame political parties and extremist organizations (with Serbs the percentage is around 14), then the state and the government (9%, the same as the interviewed Serbs), next the youth and the police (4% each, while Serb corresponding numbers are 0 i 12% (!)), and Serbs (2%); interviewed Serbs view national minorities as a hurdle in stabilizing inter-ethnic relations in 5% of cases. Among the answers of the Hungarian interviewees we have: nobody is preventing it, but the government is not working on the prevention seriously enough; these right wing organizations, they are the only one prospecting from all of this nationalist politicians the government of Serbia; refugees, they don't want peace; perhaps the police are afraid and so they don't react, maybe the government too; inert citizens and incapable police; political parties who instigate; etc. The answers of interviewees of Serbian nationality to the question „Who is preventing the stabilization of inter-ethnic relations?“ are as follows: nobody is preventing it, everyone's playing stupid; nobody wants to do anything about it; maybe the politicians; the politician, the situation suits them; nobody is preventing it, but if somebody is trying to stabilize them, they are not doing it well; the media; I think everybody has a part in it; the state and people in it; political parties; ministers; they are preventing (the Serbs and the Hungarians); getting even; we are all human, its just the way we are, not right; etc.

Temerin and Novi Sad, (non)discrimination, opinions on solving the problem of incidents

The overall situation in temerin is very much influenced by the close proximity of Novi Sad. Novi Sad is the virtual center Šešelj's „Greater Serbia“, and now it is the stronghold for the neo-Nazi National Alignment whose members, in two occasions, physically assaulted antifascist during their manifestations, once in 2005 at the Philosophical faculty and then in 2007, on the streets of Novi Sad.

Suburbs Veternik and Futog are the heart of the recruitment base for „sport hooligan“, right wing, extremist, destructive gangs, who were in front lines during the disturbances on February 21st 2008, when their members set fire to the United States embassy in Belgrade. During the exile of Serbs from Kosovo. On the 17th and 18th of March 2004, around 2.000 hooligans from Novi Sad demolished the government building of the Province and tried to burn the Roma and Ashkali settlements in Veliki and Mali Rit. They were deterred by a very robust police action, while the Roma population had to spend two nights in march, hiding with their children in the fields.

On the other hand, ethnic Serbs from the Temerin municipality often point the Hungarian organization 64 Counties as the most visible in their local community. However they are wrong about this: 64 županije are not significantly active in Temerin, a about twenty Hungarian neo-Nazis are organized around a different principle.

Based on the information gathered in Temerin, the ethnic incidents in this municipality are somewhat connected to the nearby Novi Sad. What is the opinion of the interviewers on that? When asked „Are the incidents connected in any way with the influence from Novi Sad? How?“ 52% of interviewed Hungarians and 57% of Serbs said that the incidents are not connected with the influence or any actors from Novi Sad. Many interviewees didn't know the answer to this question, and only 13% of Serbs

and Hungarians said that there is a connection. Hungarians mostly mention the organization *Obraz*, (7%), while Serbs (only sporadically) mention the influence of Nenad Čanak, the leader of an autonomous party League of Social Democrats of Vojvodina (LSV). It's interesting to see that there is no mention of the local branches of the Serbian and Hungarian nationalist parties and it is quite possible that these outlets ended have nothing to do with the incidents.

When answering the question „Where do you see the solution to the incidents? How can they be stopped? Who should stop them?“ 36% of Serbs and 27% of Hungarians said that the police are the ones they see as a possible solution. Additional 27% of Serbs and 25% of Hungarians feel that it is a job for some other government body. Parents in this context are seen by 11% Hungarians and 3% of Serbs as a possible factor, school by 5% Hungarians and 2% Serbs, etc. The forms of some of these answers are: they should be stopped by the state, but we don't have a president who would do something good for its people; first the president of the state has to be changed; they should be stopped by those with the jurisdiction; no incident can be completely resolved; removing the head of municipality if Temerin; putting a Serb in charge and the emigration of Hungarians; they should all be put in jail, etc.

The link between the ethnic incidents and the potential ethnic discrimination in the municipality Temerin is a very special kind of a problem. It is less important whether such discrimination really exists, and the monitoring results show that it mainly doesn't¹¹: the collective consciousness can be perceived as reality, even if not based on facts. A deliberately suggestive question (to brake the barrier of conformity) „Where is national discrimination evident in your municipality?“ 36%

of Hungarians and 35% of Serbs were very specific in saying there is no such discrimination. 2% of Hungarians and 10% of Serbs claimed that the Hungarians have privileges; that the Serbs have privileges was not claimed by any interviewee of the Serbian nationality, still this is the opinion of 9% of Hungarians. Avoiding a person of different nationality and national splits (which are not discriminatory indicators, but do tells about the problem of perceiving this problem) are mentioned only by Serbs, slightly over 4%. The interviewed Serbs, 6% of them hold a grudge against Hungarians for speaking Hungarian in public places, while 23% of Hungarians and 16% of Serbs give answers which tells us that the discrimination does indeed exists, but is sporadic and imprecisely formulated.

Some of the answer formulation are worth mentioning – Serbs talk about: all of Temerin being colored in Hungarian colors; disrespecting religious holidays (Serbian New Year); nobody can find a job unless they know Hungarian; the president is Hungarian and he focuses on his own people; Hungarians and Serbs employ only their own; the language barrier by clerks – workers of Hungarian nationality; ill proportioned division of jobs in the government services; minority representatives have an advantage if their superior is the same nationality as them; its mostly seen in employment; unequal job distribution between national minorities ans Serbs; the rights that Hungarians have, starting with better classrooms and better schools and much more rights; seems in creating groups and everyone putting their own first; the fact that Hungarians are in the government in the past years; nobody works, everybody steals; Hungarians are more protected that Serbs, they have more rights; I am the one feeling discriminated against, „if I don't know the language, the I don't have a job; in many places when you come in they first great you in Hungarian, when I come into the grocery store and they say Good day

¹¹ While smaller government errors such as a temporary unilingual signs, are deliberately ignored; there errors were quickly corrected.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

or Can we help you in Hungarian, and everyone knows who is a Serb and who is a Hungarian; they are wicked, etc.

The interviewed Hungarians sometimes respond to such questions with: there is no discrimination now, this was the practice at the time of Milošević, when Hungarians were evicted from state/public services; when there are no signs in Hungarian; evident in unemployment in the public sector; there are complications in the administration concerning the use of letters (latin/cyrillic); employing more people of Serbian nationality in public institutions; there is a language discrimination; I don't think its present; there are rumors about it, but it has not happened to me; I heard that policemen give Hungarians more fines; fewer jobs for Hungarians; not in every case; it was very hard during radicals, its better now, but it still need working only; more equal use of the Hungarian language; Hungarians don't have the rights they had during Tito, etc.

It is noticeable from the answers to this particular question that a significant numbers of both groups are convinced they are discriminated against, when it comes down to employment (that is employment in government and public institutions). Not so few interviewed Serbs criticize Hungarians for using their language publicly or for their poor knowledge of the Serbian language. The issue of learning the language of your surrounding and the matter of (it is our estimate that it is more of a problem of having the means but not having as much will) learning the „official language“ are becoming typical for Temerin as well, and not just the multiethnic places that CDCS has researched throughout Vojvodina.

The key question and a very direct one was „What would you like for the people of other nationalities to change in their own behavior, making you more comfortable?“ The general attitude is that the members of other nationalities should not change anything, meaning they are satisfied with their neighbors being of some other nationality was answered by

14% of the interviewed Hungarians and 19% of the Serbs. More respect for the members of other nationalities was stated by 48% of interviewed Hungarians and 18% of Serbs. 10% of Serbs demanded that the Hungarians not speak Hungarian, 8% that they learn Serbian, that they should adjust to Serbia and not think they are in their own country, 14% of Serbs and 4% of interviewed Hungarians, that the Hungarians should „go back“ to Hungary, little over 1% of interviewed Serbs. Given the importance of the question, more formulations of given answers is needed. The formulation itself gives a hint on the interviewers nationality: that they not be so selfish, to bare in mind others; that we help each other and not fight and endanger our lives; that they not talk in Hungarian in a Serbian crowd, because we cant understand them, while they can understand us; that they stop pretending they don't know Serbian, when they do; that they stop talking in Hungarian and laughing, when we cant understand what they are saying; that they at least speak our language; that they respect our country, language, faith and everything, that respect is somehow lost; we keep looking at each other, while forgetting our own values; that they learn the language of Serbia; their complete behavior and language; if they have something to say they should say it in Serbian, that is the most important thing, as for the rest I just don't care, cause they will never change; that they are not in their own country but in Serbia, so they need to adjust to the country they are living in, in this case Serbia, and not act like they are in their own country (in terms of rights, the law) and that they comprehend we are all human, regardless of our nationality; that they keep their feet on the ground, and stop raging all over Temerin; their behavior i.e. that they stop fighting for power, Serbia to Serbs – a Serb for a Serb; who is a Serb and of the Serbian people and not go to the Battle of Kosovo...; that they realize that they are not in their own country and that they cant behave however they like and demand greater rights; they should be aware that they are not in their own country; that they take part in social relations, since they have the right to do so; that they stop asking for too much because

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

if they don't like it here, they should go back where they came from and specifically that the Hungarians stop making Hungary out of Serbia; that they behave age appropriately; that they learn Serbian since they live in Serbia, and not Ugro-Finland; Serbia to Serbs; A Serb for a Serb; that they respect all the citizens, and in doing so respect me; that they respect me and all the citizens, although it's hard; that they change everything that bothers us e.g.. their behavior; I simply don't like people of other religions, I wish they would move out; as I said-tolerance; that they be more tolerant and get to know our customs and us; to respect others and the fact that somebody speaks Hungarian; that they accept historic facts. Then: during World War II there was a work camp in Bački Jarak where 6.000 of our people died; Vojvodina should gain a much broader autonomy; that the sentence be wiped clean or drastically reduced to the people of Temerin that were wrongfully imprisoned; just that they see us as equals; I wish that people of other nationalities would show a bigger interest in others; they stayed for 500 years; they won't greet you in the street; that they don't look at me in a weird way when they read out my name; I have no desires for different laws, just that they be in the same rank as the rest of the citizens; I wish that they start accepting us as their fellow townspeople and not discriminate against us; etc.

The feeling of national jeopardy as the context for the incidents

Citizens of Temerin were asked „How would you summarize the position of your nation in Vojvodina?“. Interviewees of Hungarian nationality, 38% of them, assess the position of Vojvodinian Hungarians as being in jeopardy and hard, 36% of them as being good, various answers summed up to a total of 14%, and 12% would not or could not answer the question. Some formulations of the unsatisfied Hungarian interviewees should be noted: as being a minority, in the context of rights, tangible national hatred, and no consciousness among Serbs, its not nationalism, but

rather national hatred; we are a minority so we keep quiet and take it; unfavorable in recent years; sometimes as equals, sometimes as in jeopardy; there is discrimination; it's not all well as the politicians say it is; ghetto; raid; I don't know to what degree; very bad; discriminatory since we are a minority we can make a difference; it's bad; we don't get a say in some matters; etc.

When asked „How do you see the perspective of your nation in the recent future?“ 41% of interviewed Hungarians had favorable expectations, 13% had bad expectations, while 18% felt there would be no change, etc; The overall optimism is obvious.

When expected to answer „How would you evaluate the inter-ethnic relations in your municipality?“ 52% of interviewed Hungarians responded that the relations are in jeopardy, hard and tense, 30% said they are good; etc. The question „Why do you think that is?“ interviewees of Hungarian nationality gave various answers, out of which the most characteristic were: everybody is living normally, there are some incidents, but they are not too horrible; there are problems, fights, quarrels, but mostly they are not too big of a deal; bad, attacks of the Serbian youth on the Hungarian youth, Serbs are getting away with it, while the Hungarians are being punished covered up and in hiding; today Hungarians and Serbs are being divided by the society; a feeling of lack of security for the children; not good, but the Serbs aren't doing better either; etc.

The question „How do you perceive the shape of inter-ethnic relations in Vojvodina?“ (some questions are repeated on purpose, using different formulations to break the barrier of conformity regardless of the research topic) was answered with bad and tense by 11% interviewees of Hungarian nationality, 41% of them claim that the inter-ethnic relations in Vojvodina are good, 20% that the inter-ethnic relations in Vojvodina are better than in Temerin, 2% that they are worse than in Temerin, etc.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

A big discrepancy in answers is noticeable, when compared to earlier question, which was much similar in its contents „How would you summarize the position of your nation in Vojvodina?“. Interviewees of Hungarian nationality are much more favorable toward inter-ethnic relations that toward the position of their own nation in Vojvodina, and a significant number perceive the distinctiveness of Temerin as being an especially delicate community. When asked to explain their perception of inter-ethnic relations in Vojvodina, interviewees of Hungarian nationality gave various answers like: depends on what region; good; even worse; bad; horrible; catastrophic partially good; I think that there is a lot of tolerance in Vojvodina, but also a lot of intolerance; etc.

What were the answers of interviewees Serbs from the Temerin municipality to the same questions?

When asked „How would you summarize the position of your nation in Vojvodina?“ 34% of interviewed Serbs perceive their nation as being in jeopardy and as being hard; 44% see it as being good. Here follow some of the formulation of answer by the unhappy Serbian interviewees: I feel as if Serbs were a minority tolerable; could be better; miserable; neglected in the same way as I was in Croatia; not enough attention is given to the Serbian identity; not enough attention is given to Serbian culture, customs; we are looked upon as a minority; minorities have greater rights than we do; Serbs are in the middle, everybody else has bigger rights than we do; etc.

The question „How do you see the perspective of your nation in the recent future?“ was answered by 25% of the interviewees of Serbian nationality as favorable; unfavorable was the answer of 35% of interviewees; without change is what 15% of them expect in the recent future, etc. It is evident that the interviewed Serbs are much more pessimistic toward the future of their nation in Vojvodina, when compared to their neighbors of Hungarian nationality. No matter how unrealistic

their perception might be (just based on the demographic reasons), this national pessimism would not be too difficult to turn into aggression against members of another group. In other words: this gunpowder is as dry as it can get, and you wouldn't need a big spark for it to turn into a blaze.

When asked „How do you perceive the condition of inter-ethnic relations in your municipality?“ 39% of interviewed Serbs stated that the inter-ethnic relations are hard and tense, and 41% said that they were good. It is apparent that the interviewees of the Serbian nationality see these inter-ethnic relations as being better than their Hungarian counterparts. Various answers were given to the follow up question „Why do you think that is?“, the same as with Hungarian interviewees, the contents of their answers being similar to ones given by the Hungarians, differing only due to their nationality.

The answer to „How would you evaluate the inter-ethnic relations in Vojvodina?“ was bad and tense among 22% of interviewed Serbs (contrasted to the 11% of Hungarians), 41% (the same as the interviewed Hungarians) think that the relations are good, only 3% (Hungarian 2%) think that they are better in Temerin, etc. Local ethnic incidents seem to have less of an impact on the Serbs from Temerin and Bački Jarak, than on the Hungarians in Temerin. However, when compared to Hungarians, the interviewed Serbs double their numbers when estimating the inter-ethnic relations in Vojvodina as being bad.

What is interesting is that the portion of those interviewed Serbs that have an unfavorable view of the inter-ethnic relations in Vojvodina, is noticeably lower than those with unfavorable view on the position of their own nation. Almost identical formulations were given when answering the follow up question „Why do you think that is?“ and when answering the question „How would you summarize the current position of your nation in Vojvodina?“

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

Serbs feel threatened in Vojvodina, while Hungarians feel threatened in Temerin. No matter how factually unfounded, this Serb feeling of being in jeopardy in Vojvodina, is a present social factor and is influencing the behavior of people. How can the elaborate and intricate network of the relations of the two national communities in Temerin be viewed, based on the information provided by some of the more sensitive interviewees?

The Hungarian Hope Movement (MRM) plays an important role in Temerin, being linked to the Hungarian radical right wing party Jobbik.¹² In terms of political parties, there are no conflicts between Serbian and Hungarian parties. There are conflicts among the Hungarian parties, Alliance of Vojvodina Hungarians (VMSZ) can only watch Temerin, as it is the only municipality whose president is a member of the Democratic party of Vojvodina Hungarians (VMDP). Interviewees claim that there are no political conflicts, but they do recognize that there are everyday conflicts present. One might ask would a systematic politicalization and open conflicts between political organizations (while upholding the law), raise or ease the inter-ethnic tensions? Sometimes conflicts have a less harmful impact, when in open and within legal boundaries, rather than when its bare existence is publicly ignored. It is interesting to note that during a political campaign in the spring of 2012, there were no ethnically related incidents in Temerin, even while the political pressure was high.

Pokret mađarske nade, feared by many local Serbs, is in the minds of the interviewees, is a small party with a potentially big mobilization influence. Both Serbs and Hungarians are ill informed about one another; Hungarians tend to mix up the fascist Obraz, with the more medium Dveri, while Serbs mention the 64 Counties. The 64 Counties Youth movement was indeed active in Temerin, five or six years ago, but it is not

more a matter of other Hungarian organizations, or, rather, a matter of informal organized groups, much like the twenty or so Hungarian *skin-heads*. According to an interviewee, Obraz, is behind most ethnic incidents.

There are no religious conflicts in Temerin, the Roman Catholic and the Serbian Orthodox church working on easing the tensions. There is a territorial segregation, evident when overlapping with fund distribution (i.e. building being built in the Hungarian part of Temerin). Some of these matters of inequality are relatively old: Bački Jarak was locally known as the capital of Temerin, because its settlers were former soldiers with a privileged status. Some interviewees explain the large number of incidents in Temerin, with the arrival of settlers and refugees. Temerin thus, resembles the militant suburbs in Novi Sad such as Veternik and Futog, with the one difference that a large population of Temerin are ethnic Hungarians.

Serbs and Hungarians lived side by side in the '90s. Now, there are practically no more cafes that are for both nationalities. Hungarian high school pupils understand Serbian quite poorly. The division, in general opinion, is more evident among the younger population than among the older population.

The youth in Temerin is estranged amongst itself and divided according to their nationality, which in turn gave birth to the idea of a bilingual school. This would enhance and intensify peer socialization, but given the experiences elsewhere, this would, almost certainly speed up the assimilation of Hungarians. A politician of the right wing Hungarian party noted: „ I don't see any perspective for the future, the proposed plan for mixed schools should go no further, because it would encourage the assimilation of Hungarians in Temerin. This is indisputable. We would stop the assimilation by saying e.g.. that Hungarians need their own cul-

¹² <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1892/8222Jobik8221-podrzava-Pokret-madjarske-nade.html>

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

ture, that the Serbs need their own culture and that by living well together, we could create a multicultural society. This is our opinion and we will defend the current school structure. As for some greater logic...as far as multiculturalism goes, better results would be achieved with other organizations, namely some civil organizations, for both Serbs and Hungarians, then some sport clubs, for both Serbs and Hungarians, so, we are looking at an activity that provides the time for socializing and all this without the assimilation, at least this is our attitude."

An ideal solution would be improving the classes of the Serbian language for Hungarian pupils, perhaps even adopting a model for a foreign language learning. This is proposed by The National council of the Hungarian national minority. However, this would mean that the Hungarian language would be taught in Serbian classrooms, being that it is „the language of their surrounding”.

Given that the local Serbs feel discriminated, this solution is quite unrealistic.

What can and must be done, remains to be seen.

Reactions to the incidents

It has already been said that the intervention of international organizations, headed with the European Council, led to a decrease in the number of ethnic incidents in Vojvodina after the period of high tension from 2003 to 2005.

New incidents caused new reactions. On a European Parliament hearing called „Has the European Parliament forgotten Vojvodina?”, on April 2nd 2009, a Hungarian representative Becsei Zsolt stated that the situation

in 2009. has not improved much since 2005 in the context of inter-ethnic incidents.

The EP representative from Romania Tőkés László argued that there is fear among the Hungarians in Vojvodina, noting that there is a rapid settling of members of other nationalities into places populated with Hungarians. The hearing was attended by a representative from Serbia, the head of a civil human rights organization „Argus” attorney Bozóki Antal, the representative of the Helsinki committee in Serbia Sonja Biserko, the representative of a Belgrade Human rights Fund Sonja Licht a representative of the Center for human rights from Srbobran Süge Zsolt and the ombudsman of Vojvodina, Petar Teofilović.¹³

The assault in January on Hungarian youth, in Temerin 2010. caused the CDCS to react. The worsening of the situation in this municipality was brought to the attention of the commissar for foreign affairs and security of the EU Catherine Ashton.¹⁴ The Secretary of the Province Secretariat for Regulations Administration and National Minorities Korhecz Tamás gave a statement concerning the January incident of 2010 stating: „I believe that in these cases paying fines are not a sufficient form of sanctioning. On the contrary, such sentences only encourage the perpetrators to continue with their ethnically based violence.”¹⁵ Korhecz also estimated that „it is certain that there are similar ethnically based attacks, like those in Temerin, all over Vojvodina, but such cases are not reported out of fear (...) the „war against hate graphite” has been going on for quite a while now ”. Five days later the police in Temerin charged five young men with a charge for criminal behavior. No criminal charges were made for instigating racial, national and religious hatred.

¹³ <http://www.vajma.info/Oszerbkiadas.php>

¹⁴ http://cdcs.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=418&Itemid=33

¹⁵ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/135/Hronika/464291/Incident+na+nacionalnoj+osnovi+u+Temerinu.html>

The president of the municipality of Temerin Gusztory András a statement on February 20th 2010, after the assaults continued, saying „the perpetrators of this and similar incidents are usually given the leanest sentences”, while Korhecz Tamás noted that „ it is time that the state and justice system, when dealing with cases involving attacks on minority, issue conviction that involve imprisonment, and symbolic fines”. It should be noted that the media conference was attended only by Hungarian minority media.

Involving the attacks of allegedly uniformed Hungarian youths (they were allegedly wearing uniforms of World War II Nazi allies „nyilas”), who assaulted their Serbian peers with metal rods, in the fall of 2011. The Serbian right wing web portal noted that there were no reactions from the municipality and state authorities.¹⁶

The President of the Assembly of AP Vojvodina issued a harsh reaction to this case.¹⁷ Contrary to the general belief of the Serbs in Temerin, the police concluded that this incident had nothing to do with the dealing of the 64 Counties Youth movement. The municipal Council for security and inter-ethnic relations held meetings. The Serbian ultra-national organization *Obraz* proposed organizing night watches.¹⁸ The police department in Novi Sad enhanced its patrolling in Temerin.

The president of the Temerin municipality concluded that, with the exception of September events when there were three multi ethnic fights, the number of incidents in Temerin was halved in the last year.¹⁹ The police quickly arrested the instigators. Gusztory „asked the police to in-

vestigate the background of these incidents, and not to take for granted that this is just another one of Temerin sparks”

The Minister of education Žarko Obradović stated that the security in the schools in Temerin is high” and that the background of these incidents should be investigated. The Republic ombudsman Saša Janković raised concerns over the rise in incidents involving mutual hatred. The Hungarian Hope Movement (MRM) claimed that the fight between Serbian and Hungarian pupils, on September 26th was the result of an anti-Hungarian history.

The after the police in Novi Sad issued a statement saying that „between January and September of 2011, the number of inter-ethnic incidents dropped by 33%,” and in response to weather there was any doubt that the incidents were inspired by multinational hatred, the police replied that „facts indicate that the incidents involved acts of violence, but that it was the prosecutions job to classify the events”. He also stated that „it is public knowledge that the situation was much worsened by *Obraz* and 64 Counties²⁰. Our research has shown that the Hungarian extremist organizations are present in Temerin, but that the 64 Counties is not. The possibility that this movement has incorporated itself in the more moderate Hungarian Hope Movement would require a specialized investigation.

The Minister of Foreign affairs Ivica Dačić attended the meeting of the Provincial Council for Security which was held in October 2011, in Temerin. He stated that, in the resent period there were 108 inter-ethnic incidents,

¹⁶ http://www.vidovdan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=18349:-qq&catid=48:vesti

¹⁷ According to daily *Magyar Szó*.

¹⁸ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:346180-Temerin-Zbog-pretucene-dece-Obraz-najavljuje-straze>

¹⁹ *Magyar Szó*, 28.09.2011.

²⁰ *Magyar Szó*, 29.09.2011.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

five of which were physical assaults, four were anonymous threats, 17 were verbal confrontations and 43 involved graphite. There was also the incident of breaking into the Hungarian cultural center „Petőfi Sándor” in Novi Sad.

According to the ministers words, „the number of inter-ethnic incidents is in decline, and that the more serious incidents involve three fights in Temerin, Serbs were the victims in two of them, and one incidents was aimed against Hungarians. Incidents based on ethnicity also appeared in Becej (two cases), and in Deronje, in the municipality of Odžaci. Overall 54 reports were filled, and in 33 cases the perpetrators have been identified.”

The Provincial Council for Security concluded that during the first nine months of year 2011, the state of inter-ethnic and multiconfessional relations was stabile, noting that they were not influenced by the incidents in Temerin.²¹

New incidents followed on the Gregorian Christmas Day, 2011 and the perpetrators were sentenced to 25 days imprisonment (a sentence for a basic form of criminal act of causing and instigating racial, national and religious hatred is a year in prison). Lenient punishment were soon followed by demands from representative of the right wing party Jobic, in the Hungarian Parliament, asking the Hungarian Ministry of Foreign Affairs to intervene. „State Secretary Németh Zsolt pointed out that in the case of this particular attack, racial motives can be excluded since one of the attackers was Hungarian”. The Hungarian Ministry of Foreign Affairs concluded that the situation in Temerin was indeed serious, but at the same time, the Ministry felt at ease by the action undertaken by the Serbian authorities to resolve the case and refused to take any diplomatic action .²²

The representative of the Democratic party of Vojvodina Hungarians (VMDP) from Temerin, Csorba Béla reaction to the statement of Secretary Németh was as follows: „The main perpetrator of this incident was a person who has been actively, for the past months, provoking incident against Hungarians in Temerin – explained Csorba Béla for the portal *VajdasagMa*, adding that the person was also close to the extremist organization *Obraz*, and possibly even its member. „The fact that these deviant behavior groups include members with Hungarian names, who have been completely assimilated in terms of their system of values, is nothing new and is not the distinct to Temerin” – said the representative of the VMDP, noting that the actual motive was for the blame to fall on the assimilated Hungarians. „I am sorry that a politician with such great experience, like Németh Zsolt has failed to recognize these facts „”.²³

In the light of the Christmas incidents, Temerin was visited by a representative of Fidesz, the ruling party of the Hungarian Parliament and Ékes Ilona, the member of the Committee for National Unity, Human and Minority rights in the Hungarian Parliament. The Hungarian youth that was hurt in the incident was visited in the hospital by Egeresi Sándor, representative of the Vojvodina Parliament and Stevan Krstić, Active chief of police in Novi Sad. Egeresi and Krstić condemned the newest incident, emphasizing that they will continue to cooperate in efforts to diminish inter-ethnic incidents.²⁴

The results of this research reveal the story behind the reactions of the locals. When asked „Members of some national minorities in Vojvodina are complaining about their status. Do you think they should be given some new, additional rights in relation to the rights they have now?” fol-

²¹ *Magyar Szó*, 26.10.2011.

²² <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1726/>

²³ <http://www.vajma.info/cikk/szerbkiadas/1728/>

²⁴ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=01&dd=06&nav_category=12&nav_id=571635

lowing answers were obtained: 46% of interviewed Hungarians feel that minorities should be given additional rights: 18% of Hungarians are for special minority rights, and 5% stated that minorities have too many rights as is. Other interviewees of Hungarian nationality didn't know how to answer the question.

The findings are astonishing, since the level of implementing minority rights in practice are above those demanded by Hungarians in Temerin, if we were to exclude the answers given by the interviewees of Serbian nationality. Among the interviewed Serbs, 23% of them feel that national minorities should enjoy civil rights, 3% said that minorities should enjoy special minority rights (propagated not only by international standards, but state laws as well), and 47% feel that minority members have to many rights as is. The obvious dishonesty of interviewed Hungarians and the widely spread chauvinism of interviewed Serbs demands an explanation. Our first guess is that both nationalities feel threatened, no matter how founded or not that fear is. The collective consciousness contains messages that are perceived as facts, regardless of their genuine factuality.

Civil watch

The anti-Roma attitude in Temerin is something that the two, usually confronted groups, local Serbs and Hungarians have in common. This attitude is in accordance to a very high social and ethnical distance towards the Roma population in all of Serbia.²⁵ The matter of the civil watch is significant in the context of the relations toward the Roma: these watches were started in 2011, as a sort of paramilitary groups (although unarmed) in parts of Bačko Potisje (Bačko Petrovo Selo and Bačko Gradište) and in Northern Bačka (Čantavir). These places are comprised of an Hungarian majority, which was exposed to a demographic depop-

ulation in the past decades. According to the Treaty of readmission, made with the EU (2007), Serbia was obliged to accept people which were illegally living in other countries, which lead to a wave of Roma which were deported from EU countries. After the settlement of a significant percentage of Roma population in the past years, these villages had significant increases in crime. The locals blamed the newly settled Roma for this. Even though civil watches were organized in predominantly Hungarian villages, they were mostly comprised of two nationalities, since they usually involved the local Serb minority. The leading Hungarian party in Vojvodina, Alliance of Vojvodina Hungarians (VMSZ), was against such forms of organizing, which implies the some smaller, rival Hungarian political parties took part in organizing such watches.

It is interesting to see how Serbs and Hungarians in Temerin, who were for the most part on opposites sides, perceived these civil watches and the problem of mounting crime in places where Hungarians are a majority, and their reactions to the Hungarian-Roma problem. When asked „Which forms of crimes have been present in the Temerin municipality in the recent past?“ 50% of Hungarian interviewees and 30% of Serbian interviewees mentioned theft. fights were mentioned by 27% of Serbs and 23% of Hungarians; drug dealing was the answer of 14% of Serbs and 4% of Hungarians. It is evident that the Hungarians in Temerin are much better informed about thefts, and that they are less informed about dealings involving the legal distribution of narcotics.

A vast majority of interviewed Serbs and Hungarians stated they are not informed when asked „What is your opinion about the civil watches in Bačko Petrovo Selo and Bačko Gradište? From whom are they protecting the locals? Who is organizing them?“ It is also interesting to note that that civil watches are seen as a good solution by 32% of interviewed Hungarians and 16% of interviewed Serbs. When asked a more directly formulated question: „The rise in crime is often blamed on the Roma

²⁵ Some researchers of inter-ethnic relations suggest that the ethnic distance towards the Roma should be changed to racial distance .

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

which were deported from abroad. What should they change about them, so they could be better accepted in their new settlements?"²⁶, 7% of Hungarians and 9% of Serbs answered „I don't know". „We should change our behavior to them" was answered by 2% of Hungarians and 3% of Serbs. Forced emigration of the Roma is advocated by 2% of Hungarians and Serbs. The attitude of 7% of Hungarians and 4% of Serbs is that the Roma can not be changed (meaning their inclination to stealing). A more moderate attitude about the Roma, that they need to change their habits, behavior, work ethic, alleged inclination to crime and hygiene, is the attitude of 40% of Hungarians and 41% of Serbs. The variation is trivial. Less than half of both nationalities has a racist attitude toward the Roma, without any advocating for violent racist measures. Unfortunately to the Roma population, the widespread racism in Temerin is surpassed by the racism in Vojvodina.²⁷

Members of right wing Hungarian parties in Temerin, those who are accused of organizing the civil watches in Bačka, are aware there is no problem with the Roma in this researched municipality: „The situation in Bačko Petrovo Selo and Čantavir can not be compared to Temerin. It is an entirely different matter. We had problems there... the situation was critical because thieves were organized and were stealing everything. And lately, they started to get aggressive, they beat up old people and there was everything. Until the first civil watch came to patrol the streets, we had up to five, six crimes, at least every night in Bačko Petrovo Selo. After they started patrolling there are no more crimes in Bačko Petrovo

Selo. I am not saying that it is entirely due to the civil watch, but they actuated the police and the prosecution to do their job. There were raids in Bačko Petrovo Selo, the police stepped up their game and now everything is fine. I am not saying everything is great, but the number of felonies, crimes and thefts has dropped significantly". Some of them, in trying to justify the formation of the watches, went as far as seeing them as the possible bridge between different nationalities in local communities.²⁸

In Temerin, there are no anti-Roma behavior (apart from the wide spread anti-Roma prejudice), and there is a plausible and simple reason for this: very few Roma live in the Temerin municipality. As one interviewee from the right wing Hungarian political party said: „I don't have any information about the Roma settling in Temerin, and I don't think that will happen. It is a solely economic matter, (...) and Temerin is not at risk, because here, real-estate prices are high. For example, you can buy ten houses in Bačko Petrovo Selo, and for the same amount you can buy one house in Temerin, around 40.000 euros."

The higher standard of the population in Temerin, is due to the close proximity of Novi Sad, which keeps the Roma from settling on a larger scale, and thus prevents an active anti-Roma behavior, which is present in other parts of Vojvodina and Serbia.

²⁶ The biggest problem is that „you can't change what's in your blood"; it's in their blood not to work; they need a lot of attention, not just tomorrow, but long-term attention; one can spit on them, but one can also understand them; that there be less violence; people who are not informed automatically think that the Roma steal; the situation is complicated; that they don't steal; that they work if there is work to be found; they have their own way of life and we have a hard time accepting that; send them back abroad; that they try to make an honest living; etc.

²⁷ The Center for development of Civil Society did not want to present to the general public some of the research results, namely the one concerning attitudes toward the Roma in other parts of Vojvodina (2009) as not to contribute to the „normalization" of a wide spread anti-Roma mode.

²⁸ „As for the civil watch, if Serbs and Hungarians were to patrol together, or perhaps a Roma, this could have positive effect on the general safety and on renewing the trust between the communities."

CONCLUSION

So, what can be done?

First of all we should look at what is already being done. The incidents in Temerin are escaping the attention of the Serbian and Belgrade public, but are dealt with by other factors, whether it is on official duty or out of the need to secure a peaceful cultural life.

The provincial, local and civil actors are trying to make a difference. The same goes for the police and school authorities. TemerinGO action is basically well throughout, the implementation of which was planned during the writing of this study. The implementations are the Youth Office of the Temerin municipality, local high school „Lukijan Mušicki“ and a non-specific local NGO. The action was supported by the Office of the President of the Assembly of AP Vojvodina and the Provincial Secretariat for Education, Administration and National Communities.

The main goal of this action that really stands out is „overcoming the ethnic distance between youths in the Temerin municipality“, through joint activities of the high school youth. Some interviewees are of the opinion that the municipal Council for Security deal mostly with security issues involving traffic. Other think otherwise: „the Council for Security – its there, it works and it is needed“.

Civil actors remain ineligible. The Youth club had a project involving the municipality of Bački Petrovac, with a strong Slovak majority. In this project which is called „Playing against prejudice“, one Hungarian and one Serbian class played board games and watched the movie „Life nearby“. Activists said that the problem is that young people don't know each other well, because they go to different schools. On the other hand,

merging primary schools would most certainly speed up the assimilation of Hungarians.

The public prosecution in Novi Sad often makes the mistake of classifying incidents such as a fight or inflicting light body injuries, instead of classifying them as causing and instigating national intolerance. On the other hand, a more appropriate approach from the prosecution is unlikely, given the problem of job insecurity in public prosecution and courts, which makes them completely dependant on the political parties.

Neither the public prosecution nor the public courts in Serbia have anybody to rely on, apart on the recommendation of the European Committee, which enables them to do their jobs in accordance to law. One interviewee was clear: „Once again O must emphasize: if the perpetrators aren't brought to justice, than there is no point. The Friendship club can not solve the problem. The problem will be solved with appropriate punishments.“

The police reactions are much more effective than the prosecutors, which was also the case in the time of most incidents 2003-2005. Since the incidents in Temerin mainly occur in or in front of cafes, police controls of the cafes has increased.²⁹

The police has marked the problem quite clearly, and not only did it increase the number of night patrols in Temerin, but the Minister of the Police took part in the local government body actions aimed at incident prevention. However the police makes errors too. In September 2011, the spokesperson of the Novi Sad police stated that „it is common knowledge that Obraz and the 64 Counties greatly contributed to the worsening of the situation.“³⁰ There are Hungarian extremists in Temerin, and even neo-Nazi, but the 64 Counties Youth movement is no longer present.

²⁹ <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:347263-Temerin-Sa-zebnjom-u-novi-vikend>

³⁰ *Magyar Szó*, 29.09.2011.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

Sometimes state institutions unintentionally, out of sheer sloppiness, make errors which fuel the tensions even more. In the summer of 2011, bilingual name signs were removed from the entrance and the exit roads leading to and from the Temerin municipality, after which new signs were put up written only in the Serbian language. The president of the municipality, Gusztony András reacted in revolt and claimed that the use of signs written only in Cyrillic lettering, in a municipality with an ethnically mixed society is a provocation on the part of the public enterprise „Roads of Serbia” as well as a violation of national minority rights. In a written letter of protest Gusztony demanded that the signs be immediately switched to new ones, which would be in accordance to law regulations.³¹ After a few days, new bilingual signs were put up.

When in September of 2011, a new string of violent incidents occurred, the municipal Security council and the Council for inter-ethnic relations held emergency council meetings

It is more than obvious that instead of formulating some special recommendations, the key is to demand the implementation of the laws and to continue with the activities initiated by various state and local bodies and civil society. The key problems occur as followed.

- The first problem is the lack of independent prosecution and courts. The problem is affecting all of Serbia, but in such a delicate environment the consequences of this problem can be hard.
- Secondly, the notion of being in jeopardy. From a now more relevant perspective, it does not matter that the Serbs are not in jeopardy in Vojvodina. What is important is that a significant number of Serbs feel their nation to be in jeopardy and this delusion is influencing their behavior.
- Finally, Temerin, as well as Serbia in general, represent something that escapes the attention of the general public in Belgrade. Interviewers

from Belgrade were working in the field and were under a strong impact of the inter-ethnic tensions, which was something they were not familiar with, prior to their prep training.

Any deterioration of the inter-ethnic relation in Kosovo or anywhere in Serbia, can easily light a spark in Temerin, with much greater outburst. Unfortunately, this estimate is based on experience. Vojvodina is not Temerin, nor are the distinct inter-ethnic relation in Vojvodina the same as the ones in the Temerin municipality. However, Temerin might be paving the way for the future of Vojvodina, and not only in a bad way. The risks that this community is facing are not something that can not be overcome.

Appendix:

METHODOLOGICAL REFERENCES AND FIELD BASED EXPERIENCES

The research was done during April 2012.³²

Main research goal was to do a complex monographic research of the Temerin municipality in order to reveal the roots of ethnic conflicts, find possible ways of overcoming them and the obstacles that are standing in the way of the task at hand, means of minimizing those obstacles and optimizing the results (e.g. improving the inter-ethnic serbo-hungarian relations of this municipality) as to meet the first preconditions of the stabilization of inter-ethnic relation in Vojvodina.

Research methodology:

a) field work: indebt interviews of 300 inhabitants of the Temerin municipality (local government officials, political party members, active intellectuals, professors, NGO representatives, journalists, youth activists); the interviews were conducted by trained interviewers, mostly from Belgrade (12 of them). This created a language barrier with the Hungarian population. This was a conscious risk, anticipated by former experiences. Dye to the research topic, it was important to ensure a distance rather than empathy, between the interviewer and the interviewee. The language barrier was overcome, for the most part, by the interviewers experience; translations were acquired when necessary. The barrier of conformity was broken by successively asking of more

and more offensive question, using the Kinsey method. Nevertheless the number of questionnaires that were pulled from processing was still high – around 50; giving an end total of 251 questionnaires. Four independent teams of interviewers was used, to enable the best field control of the process of collecting data and the additional logical control of the gathered records. The data was first processed qualitatively (this approach provides the most unanticipated finds) and then quantitatively (in the stats package of SPSS). The plan of sampling was achieved, structure wise; interviewers were set on a tasks of acquiring a quote sample with an approximate 2 to 1 ratio of interviewed ethnic Serbs and Hungarians (in order to follow up any discrepancies on the micro level, between certain areas, the number needed for statistical observation; one third to one half of the overall number of interviewees was the required portion of women participants (given the research topic and environment, knowingly sexist, it was expected that the male interviewees would be more frank in their answers; a third of the interviewees were between ages 18 and 22, 23 and 35, and over 36.

B) analyses of the municipality, police and court documents

c) analysis of the printed media, to enable the monitoring of the reactions and the link of municipal events and outer factors.

Field experiences:

Each research is in fact, a form of changing realities: social communities have no preplanned roles for the researchers and through their research they somewhat alter the content of the collocutors consciousness, making him more consistent, precise and with meaning. This is not something that can be avoided, even when sending emotionally detached researchers from Belgrade and Zrenjanin.

³² The Project team consisted of: ma Snežana Ilić – project coordinator, Alisa Halak – project assistant, dr Vladimir Ilić – metodologist and coauthor of the publication, Miroslav Keveždi – religiologist, interview and coauthor of the publication, Bojana Begović and Biljana Boumoussa, assistant in data analysis, interviewers Marina Olear, Dušan Vujičić, Doris Mihajlov, Aleksandra Marković, Stefan Vujičić, Petar Simić, Ivan Tijardović, Nikola Pljevaljčić, Maja Krek, Stevan Janković, Matija Jovanović and Relja Knežević.

TEMERIN – THE PRESENT OR THE FUTURE OF VOJVODINA

A research is also always a social relationship, and a mutual one: interviewees influence the researchers and their personal equation. What was the general impression of the interviewers about Temerin and Bački Jarak, its inhabitants and their views on ethnic incidents?

One interviewers impression was a hypothesis on its own, one that could explain the disproportion of the number of incidents in the Temerin municipality: „among the older population one gets the feeling of being in a small community, among the kids the feeling is as dough you are in a suburb. They are probably more concentrated towards Novi Sad...”

Other field experiences are no less interesting. They are given in a bulk, without punctuation marks: We can start with Bački Jarak, the girl standing next to her Hungarian friend and talks about how Hungarian shouldn't have any rights. Economically speaking it seems to be in a more favorable situation than Telep. A man said that it was unthinkable for him that a Hungarian would come to Bački Jarak. You can see it in the accent (in Bački Jarak – ex. CRCD), its different than in Temerin, the Bosnian accent has taken over. They don't even acknowledge that the Serb haven't always lived here, as was later said by Hungarians in Temerin.

As for the Colony, we had the least problems and we finished quickly. They told us that the Roma live in houses and that they are not nomads and they were slightly cautious when they heard this was a sociological study, and even they refused to take part, after hearing what it is about (this can be said about everyone, not just the Colony, it gave us the least of our problems, at least when concerning interviewees of the Serbian nationality).

Perhaps it was harder to start interviewing Hungarians, but later they were more cooperative. With the older Hungarians the unwillingness or difficulties in speaking the Serbian language are evident. One Hungarian woman gave the example of fights, but insisted they had nothing to do with nationality. The fight was between Bosnians, young man that got into a fight.

The cooperation was much greater on the brinks than in the center. The center, with its apartment buildings, is very problematic, mainly because we were refused as soon as they heard what the research was about. (The building in the center of Temerin are mostly inhabited by ethnic Serbs, which are

then surrounded by blocks of houses which belong to Hungarians –e.g. CRCD). The same goes for the Hungarians, their gates are mostly locked. Members of the cultural-arts society say they never pass any manifestation calls-for-funding that are organized by Serbs.

Serbs from Telep mainly mention the influence of Hungary and the 64 Counties. They scarcely mention Hungarian victims in the conflicts, they insist on the Serbian casualties.

The Serbs complained more about the Hungarians than the Hungarians complained about the Serbs, but the Hungarians were not as believable in their convincing they have friendly relations with the Serbs. Unfortunately, we had no contacts with Hungarians with more extreme views (the other group of researchers did – ex. CRCD), which was not the case with Serbs (answers like „eradicate Hungarians” etc.). It is possible that the language barrier was a problem (interviewers were not aware that the interview with „more extreme Hungarians” were conducted at the same time, as was stated earlier, four independent teams of interviewers were used – ex. CRCD).

The initial experience is without a doubt important, but it is nevertheless limited, thus the hiring of interviewers „from a far”. In any case, the ‘Veranda approach’ or the „distant observation” was not used. The focus should be on other sources of information and, most importantly, on the ethnic incidents themselves.

Cooperation with the Assembly of the Autonomous Province of Vojvodina and bodies of self governance of the Temerin municipality

The project is implemented in partnership with the Assembly of AP Vojvodina. This has eased the field work and has had a positive impact on the otherwise large distrust of both nationalities.

The president of the Temerin municipality and the principle of the „Lukijan Mušicki” high school have provided us with any form of help that was needed.